

શ્રી નવિન

પુર્ણચંદ્ર અને લલિતા

અગાવી પ્રસન્ન દેના-
દેશવસાલ મગનજાલિ દુનવાળા

શ્રી નવનિર્મલ

મુદ્રિત રૂપે આલેખ્યું

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૧૧૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પુલ્કિંદ્ર અને લલિતા

વિષય ૬-૧૩

શ્રી નવિન.

પુણ્યિંદ્ર

અને

લલિતા.

લખનાર.

ગોવિંદલાલ બાલાભાઈ-ચોકશી.

અમદાવાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

ઠે. કાલુપુર રોડ—અમદાવાદ.

તથા

સોમચંદ્ર કેશવલાલ શાહ.

ઠે. પંચભાઈની પોળ—અમદાવાદ.

વિક્રમ સં. ૧૯૮૫

ષ. સ. ૧૯૨૯

આવૃત્તિ ૧ લી

પ્રત ૨૦૦૦

મૂલ્ય ફક્ત આઠ આના.

સંવત ૧૯૬૮ ના ૨૫ મા એક્ટ પ્રમાણે રજીસ્ટર કરાવી સર્વે હક
 પ્રસિદ્ધ કર્તા કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળાએ પોતાને
 સ્વાધિન રાખ્યા છે, માટે ઠાકરોએ છાપવું કે છપાવવું નહિ.

૧૫૧૧૭
 ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
 અમદાવાદ
 ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

અમદાવાદ કાલુપુર કપાસીઆ બજારમાં રાયલ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
 પટેલ રાયચંદ હીરાચંદે છાપી

શ્રી પરમાત્માને નમઃ

પ્રસ્તાવના.

-૩૪-

આ નોવેલ બહાર પાડવાનો હેતુ એવો છે, કે કેટલાક માણસો પોતાનો ખોટો વિચાર પાર પાડવા સારું સામાને તુકશાન કરવામાં પાછી પાની કાઢતા નથી, અને તેવું કરવાથી આખરે સત્યમેવ જયતેજ પરીણામ આવે છે. નિતિ માર્ગે ચાલનારને અને દ્રઢ નિશ્ચય રાખનારને ધારેલી મનોકામના પુર્ણ કરવાને હજારો દુઃખો પડવા છતાં અનીતિને ગૃહસ્થ કરતા નથી, તો પછી અખંડ જ્યોતીશ્વરૂપ પરમાત્મા તેને સુખ સંપત્ત અને પુર્ણ વૈભવ સાથે સાયબી આપી હજારો સંકટ દુર કરે છે.

સ્ત્રીઓએ પતિની સેવા અને પતિની આજ્ઞા પાળવાથી અને ખરો સ્ત્રીધર્મ જાળવવાથી શું શું ફાયદા થાય છે? અનિતિવાન માણસે પોતાપર અવગુણો કર્યા હોય, છતાં પણ પોતે જાત-મહેનત અને પૈસો ખરચી તેને સારે માર્ગે દોરવા પ્રયત્ન કરવાથી આખરે કેવું સરસ પરીણામ આવે છે? અને તેજ દુસ્મન તેને હજારોવાર નમી કેવો ગુણુ માને છે? ખરાબ ચાલે દોરનાર સ્ત્રીને ખરાબ ચાલે નહિ જવા દેવાની ખાતર હજારો કષ્ટ સહન કરી પોતા પર બદનામી આવવાની અણીપર હોવા છતાં ધૈર્યતા રાખી, તેને બચાવવાથી શું ફાયદા છે? વગેરે ઉપર પ્રકાશ નાંખવામાં આવ્યો છે. આગકાને જન્મથીજ ઉચ્ચ કેળવણી આપવાથી બાળક આખી જીન્દગી સારે મારગેજ ગાળે છે, માટે જો વાંચક ગૃહસ્થો તેમાંથી યોગ્ય જણાય તે ચાર ગૃહસ્થ કરે એજ માર્ગ લખવાનું સાફલ્ય છે. એજ ઉદ્દેશ છે.

લી૦ સેવક.

ગોવિંદલાલ આલાખાર્થ ચોકશી.

પુસ્તકો વેચનાર બુકસેલરો તથા ચોપડીઓ

વેચનાર ફેરીઆઓને ખુશ ખબર.

હાલમાં અમારા તરફથી સસ્તા અને સારા સુશોભીત પુંકાવાળા રંગીન શાહીથી બબકાળંધ પુસ્તકો છપાવી બહાર પડ્યા છે, ને ખીજા નવા નવા છપાઇ બહાર પડે છે, માટે એકદ્વાર હમારી મુલાકાત લવાથી ખાત્રી થશે ને આપનું નામ નોંધાવશો તો નવા છપાતા પુસ્તકો આપને જણાવતા રહીશું.

ગામેગામ એજન્ટો જોઈએ છે.

તમ ખીજો જોષાર કરતા હો તેની સાથે વીસ પચીસ રૂપીઆના હમારા છપાવલા સારા, સસ્તા અને સુશોભીત પુસ્તકો રાખશો તો ટુંકી મુંડીમાં ઘણો સારો લાભ મેળવી શકશો. અમારું ઠેકાણું-કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા. કાળુપુર રોડ-અમદાવાદ.

પ્રેમ, શૃંગાર, હાસ્ય અને કૃષ્ણા રસથી ભરપુર એક કલ્પિત નેવલ.

નટવર યાને ઝેરનો પ્યાલો.

મુલ્ય ફક્ત આઠ આના. પોસ્ટેજ જુદું.

આ નવલકથા અતિ બોધદાયક છે, જેની અંદર સ્ત્રીઓનો પતિ પ્રત્યે પ્રેમ, કુછંદી થવાનાં કારણ, ધરના નોકરોની વર્તણૂક, વ્યભીચારીઓની દશા, મીત્રોમાં વીરોધ સ્ત્રી પુરૂષની પરીક્ષા, સદાની મોહકાણુ પરદેશમાં દુઃખ, પારકી તાબેદારીનો ચીતાર મોહમયી (મુંગધ) નગરીનો કેટલોક જાણવાનું ચીતાર, વગેરે આબેહુબ બતાવ્યા છે. આ પુસ્તક ધણુંજ રસદાયક અને બોધ લેવા લાયક છે માટે તાકીદે મંગાવો.

મળવાનું ઠે.-કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા

ઠે. કાળુપુર રોડ-અમદાવાદ

શ્રી નવીન.

પુણ્યંદ્ર

અને

સલિતા.

ભાગ ૨ જો.

પ્રકરણ ૧ હું.

જુડો આરોપ અને સજા.

દોહરો.

પર પીડે હરખાઈને, જુદમ કરે અપાર;
(પણ) આખર સત્ય જણાય છે પ્રભુ કરે છે વહાર.

શાહન્ટીનગર નામના શહેરમાં ચંદ્રજયંત નામે રાજા રાજ્ય
કરતો હતો. તે રાજા પોતાની રૈયતને પોતાના પુત્ર સમાન પાળતો
હતો. કોઈ પણ માણસની ફરીઆદ રાજા પોતે જાતે સાંભળી તેનો
અમલ કરવામાં સાઈં ધ્યાન આપતો હતો, તેમ તેની રૈયત પણ તેને
માટે ઉત્તમ વિચાર ધરાવતી હતી. આખી રૈયત તેના હંમેશા ગુણજ
ગાયા કરતી હતી અને ઠેર ઠેર તેના વખાણ થતાં હતા. પોતાની
રૈયતને ઉત્તમ અને વ્યાજખી ન્યાય મળવાની ખાતર તેણે

એક વિજયનગરના અદ્વૈત ન્યાય હોવાનાં વખાણુ સાંભળી એકદમ નીચી પાયરીએથી ઉંચી પદ્ધતિએ લાવી એક પ્રમાણીક જગતે પોતાના રાજ્યમાં રાખ્યો હતો. અને તેથી કરી તે જજ ઉત્તમ રીતે સંતોષ-કારક ન્યાય રૈયતને આપતો હતો. પોતે સોના પગારથી વધી સાત-સોની જગ્યાએ આવ્યો હતો, અને લોકની લાગણી સારી મેળવી શક્યો હતો, આથી રાજ્યને એક રામ રાજ્ય તરીકે રૈયત માનતી હતી. રાજ્ય જેવો નીતિવાન હતો તેવોજ નીતિવાન યુવાન જજ પણ હતો. આ યુવાન, સર્વને એવો સરસ ન્યાય આપતો હતો કે આખી રૈયત ઠેર ઠેર તે યુવાન જજના વખાણુજ કરતી. આ યુવાન જજ કોઈ દીવસ કોઈ પાસેથી લાંચ ફરિયાદ કે કાંઈ લેતો નહિ તેમજ કોઈ દરા-મખોર તેને લાંચ આપવાનું કહેતો તો તેને પુરી શીક્ષાએ પોચાડતો. આ યુવાન, પોતે નિયમસર વર્તતો, કદી પણ નિયમ વિરૂદ્ધ ચાલતો નહીં દરેક નાના મોટા સાથે ધરીત શખ્દોથી વાતચીત કરતો.

એક દીવસ એવો બનાવ બન્યો કે એક જમાદાર એક યુવકને તેમજ એક સ્ત્રીને પકડી તેમની સનમુખ લાવ્યો અને જમાદારે તેઓના ઉપરની ગુન્હાની વાત કહી. મહારાજ આ બંને શખ્સો ચોર છે. ગુન્હેગાર છે. તેઓએ આ આ શેઠના ઝવેરાતનો ડબો ચુમ કર્યો છે. શેઠ પાસે પુરાવા વિગેરે મોબુદ છે તો તેઓને યોગ્ય નશિયતે પોચા-ડશો એ અરજ છે.”

જજ—શેઠ તમો ક્યાં રહો છો ?

શેઠ—હું આ નગ્રમાંજ રહું છું અને હું હેમચંદ ઝવેરી નામથી ઝોળખાઉં છું.

જજ—તમોને હું પુછું એટલોજ જવાબ આપો મેં તમોને ફક્ત તમારું રહેવાનું ઠેરાણું પુછ્યું હતું તમો કોણ છો એ હું સારી

રીતે બાણું છું. પરંતુ કાયદા પ્રમાણે તમેને અમારે પુછવુંજ નોંછએ
માટે હું પુછું તેટલાનોજ જવાબ આપો વિશેષ બોલવું એ એક
તમારી મોટી મુર્ખતા છે. પુછું તેનોજ ઉત્તર આપજો વચમાં બિન
પુછે બોલશો નહિ. બોલો તમે જાતે કેવા છો ?

શેઠ—વાણીઆ છીએ.

જજ—જાનો ધંધો કરો છો ?

શેઠ—ઝવેરીનો.

જજ—કે તમારી પાસેથી આ લોકો ઝવેરાત કેવી રીતે
લઇ ગયા ?

શેઠ—આ લોકોએ મને આવીને કહ્યું કે મહારે ઝવેરાતના
દાગીના નોંછએ છીએ. તે મને બતાવ્યાં. પછી મેં તેઓને દાગીનાનો
દાખડો કાઢી દાગીના બતાવ્યા, પછી મને કહ્યું, કે મહારે આથી પણ
વધારે દાગીના નોંછએ છીએ. એમ કહ્યું એટલે હું મહારા મેડે બીજા
દાગીના લેવા ગયો. એટલે એ તકનો લાભ લેઇ આ લોકો મારો
દાખડો લઇ નાશી ગયા.

જજ—વાર કેટલા રૂપિયાનો માલ આ લોકો લેઇ ગયા છે ?

શેઠ—હશે લાખ એકનું ઝવેરાત.

જજ—શું શું જણુશો છે ?

આ પ્રમાણે કહ્યું, એટલે શેઠ ગભરાવવા લાગ્યા, કેમકે અહિંનો
અદલ ન્યાય આપનાર ઇન્સાફી છે. વળી દાગીના ગયા નથી અને
ધરમાં સંતાડ્યા છે, પણ પોતાની કાળી દાનત હતી, અને આ સ્ત્રીને
પોતાની કરી રાખવી હતી. તેથી ચોરી ચઢાવી છે તેથી તે ગભરાવવા
લાગ્યો કે હવે મારે દાગીના સંતાડ્યા છે તેજ સખાવવા કે જુઠા જુઠા
બતાવવા, જે સંતાડેલા બોલીશ અને હાલ મારે ઘેર જપ્તી મુકે તો

બોલેલા તમામ દાગીના તોલ સહીત મળી આવે, અને ઉલટો માર્યો જઈ માટે કરવું શું ? એમ વિચાર કરતો હતો. એટલે જજ બોલ્યા. “ કેમ શેઠ શા વિચાર કરો છો તમારા દાગીના ગયા છે, અને ગમચ્યાં કેમ ગણોછો નામ કેમ દેતા નથી. ”

શેઠ—કાંઈ નહિ સાહેબ એ તો હું તેના તોલનું ધ્યાન કરું છું અને યાદ કરી કરીને લખાવું છું. એમ વિચારી ઘરમાં મુકેલા દાગીનાના જ નામ તોલ સાથે લખાવવા વિચાર ચલાવ્યો, અને કહેવા લાગ્યો કે એક મોતીની માળા પાંચ હજારની, ચાર શેરોની એક શેર તોલ છ બીજું એક ખંડીની બેડ હીરા જડીત તોલા દસની દસ હજારની એક વીંટી તોલા દોઢની, હીરાની દસ હજારની એક નવઘર, એક લીલું પાનું અને આગળ પાછળ નવ હીરા જડીત સાથેનું રૂપિયા દસ હજારનું તોલા આડનું, એક ત્રણ મોતીની વાળી તોલા એકની, રૂપિયા પાંચ હજારનો એક ચંદનહાર, હીરા જડીત ચાલીશ હજારનો પંચાવન તોલાનો એક મારા છોકરાનો સોનાનો હીરા જડીત કંદોરો, તોલા પંદરનો વીશ હજારની કીમતનો, આટલી જણુસો અને એક જણુસો મુકવાનો તાંબાનો કાગલો ચાર શેર વજનનો આટલું સાહેબ આ લુચ્યા લેઈ ગયા છે. બીજું કાંઈ ગયું નથી. માટે મને અપાવો માઆપ ! હું તો બીજા માગતો થઈ ગયો છું.”

જજ—આ જણુસો તમો બતાવતા હતા તે વખતે ત્યાં આગળ કોણુ કોણુ હાજર હતું ?

શેઠ—સાહેબ ઘર આગળ બીજું કોણુ હોય, પણ મારી સ્ત્રી રસોડામાં રાંધતી હતી અને મારો કીકા કકકો ઘુંટતો હતો અને ગુમારનો શાક લેવા ગયો હતો.

શેઠ—હીક આ જણુસો તમારી તો પ્રતિજ્ઞાપુર્વક ગઈ તે ખરું ?

શેઠ—હારતો સાહેબ.

જજ—હારતો નહીં, એમ કહો કે પ્રતિજ્ઞાવેર્વક આ જણુસો મહારી આ લોકો ઉપાડી ગયા છે.

શેઠ—અરે સાહેબ, પ્રતિજ્ઞા ઉપરજ છે તો, કાંઈ ખોટું બોલીએ છીએ અમે કાંઈ એવા નવરા છીએ કે આવી લમણાઝીક નાહક કરવા આવીએ.

જજ—ના તમે નવરા નહીં અમે તમારી વાત સાંભળનાર નવરા કેમ ?

શેઠ—ના માઆપ હું એમ ક્યાં કહું છું, હું તો કહું છું કે હું પ્રતિજ્ઞા પુર્વક જણાવું છું કે જણુસો આ લોકો સોરી કરી લઈ ગયા છે.

જજ—આ લોકો પેહેલ વેહેલાં ઘર આગળ આવ્યા હતા કે તે પેહેલાં તમે તેમને ખીજે મળ્યા હતા ?

શેઠ—તે લોકો મારી દુકાને બે ચાર વખત આવ્યા હતા.

જજ—હીક આ સીવાય કાંઈ ખીજી હકીકત છે ?

શેઠ—ના સાહેબ, એટલી જણુશો મળે એટલે ઘણું છે.

જજ—વાર જાઓ પેલા બાંકડા ઉપર જઈ બેસો. (બંને તોમ-તદારોને) તમે કોણ છો અને ક્યાં રહો છો ?

પુરૂષ—અમે જાતે નાગર છીએ અને રહેવાશી તો હાલ આ ચંદ્રજ્યોત રાજના શહેરમાં.

જજ—હીક તમે આ શહેરને જાણો છો ?

પુરૂષ—હાજ ચાર દીવસથી જાણખીએ છીએ.

જજ—તે પેહેલાં તમેએ આ શહેરને કાંઈ દીવસ જોએલા નહીં અને નહીં જોએલા તો ત્યારે મુલાકાત કેવી રીતે થઈ.

પુરૂષ—અમારી પાસે આ વીડી છે તે વેચવા તેમની દુકાને ગયાં હતાં તેથી ઝાળખાણુ થઈ

જજ—તમોએ આ શેઠ બોલ્યા તે માલ તેમના કબજામાંથી લીધો છે ? જે લીધો હોય તો કહો !

પુરૂષ—જી નહિ મેં તે માલ કદી જોયો પણ નથી અને અમે માલ વિષે કંઈ જાણતા પણ નથી. આને કાણ જાણે સાચી દેખથી તુતંગ અને પડાવ ઉભું કર્યું છે. હશે હરી કરે તે ખરું. જે પ્રાલબ્ધમાં વિપત્તિ વેઠવાની હોય તે કાણ મીથ્યા કરે ! જ્યાં સુધી નશીબના જોગ હશે ત્યાં સુધી દુઃખ પડશેજ.

જજ—વાર (જાઈને) જાણ તમો શું કહો છો ?

ખાઈ—તેમણે કહ્યું તે યથાર્થ ખરુંજ છે.

જજ—એથી કંઈ તમો વિશેષ કહેવા માગો છો ?

ખાઈ—જી ના. પણ આ શેઠ મને લુચ્ચો દંભી ઠગ અને ધુતારો છે એમ ખાતરીથી કહીએ તો હરકત નથીજ. કેમકે તેની ખરાબ નિષ્ઠાજ કહી આપે છે.

જજ—જેન ખરાબ નિષ્ઠા એટલે શું ?

ખાઈ—પુણું વ્યભીચારી પુરૂષ છે. અમો આખરદાર છીએ. તેથી અમો એ વિષે વધારે ખુલ્લું કરવાને લાચાર છીએ અમોએ કોઈ વખત કારટ જોઈ નથી અને કર્મના સંજોગે આજમાં ફસાયા છીએ, એટલે કેદમાં પણ રહેવું પડ્યું છે. અહીં અમારું કાણુ હોય કે અમને મુક્ત કરાવે ? હશે ઇશ્વર ક્યાં દુર છે તે તો સાક્ષાત જુએ છે તે ખચીતજ સત્યને ત્રાજવે આવી બેસશે અને આપની પાસે અદલ ઇન્સાફ અપાવશે. સાહેબ મારું કહેવું એટલું છે કે તેઓને એટલું પુછો કે તે દાગીનાના ઘડનાર માણસો આ દુન્યામાં હયાત છે કે દુન્યા છોડી

ચાલ્યા ગયા છે ! એટલું પુછશે એટલે ન્યાયનો અંત આવવાને વિલાંબ લાગશે નહીં કેમકે આ વાત ખોટી છે. હું ધારું છું કે મુદ્દામાં દાગીનાના નામજ ખોટાં આપ્યાં છે જે ખરા હશે તો સોનીને ત્યાં તોલતાલ કીમત વિગેરેના દાખલા હશે, જો સોની આપની હજુર હાલ તુરત આવીને કહી જશે તો અમેને તમે સબ્બએ પોચાડજો પણ આગળ વાત તો અત્યારેજ સોનીને બોલાવી ખુલાસો કરવા કૃપાવંત થશો.

જજ—શેઠ આ દાગીના ઘડનાર સોની હયાત છે.

શેઠ—(હરખાતા હરખાતા) જી હા. જીવે છે. તેનું નામ ઝવેરચંદ સોની છે. ભલે બોલાવીને ખાત્રી કરો.

આટલી વાત થઈ એટલે એક માણસ ઝવેરચંદને બોલાવવા ગયો અને શેઠ મનમાં હરખાવા લાગ્યા કે ઝવેરચંદ આવીને કહી જશે એટલે મહારા ઘરની જપ્તી નહીં લેવાય અને આ લોકો સબ્બમાં જશે એમ ધારી મનમાં મનમાં મલકાતો હતો. જ્યારે આ તોહો-મતદારો માંહોમાંહે વિચાર કરતા કે આ કોઈ પુરૂષ આપણી પીછાનવાળો લાગે છે પરંતુ આટલે બધે દુર હોયજ નહીં એમ ધારી વળી પોતાના વિચાર માંડી વાળતાં વળી મનમાં વિચાર આણતો કે ખરે-ખર પીછાનમાંજ હોવા જોઈએ. દુર છે તેમાં શું થઈ ગયું આપણે કેવી રીતે દુર દેશ આવ્યા તેમ તે પણ આવ્યા હશે, માટે કહો ના કહો પણ તે પીછાનવાળાજ છે.

સ્ત્રી—મને કીશોરભાઈ જેવા લાગે છે પણ અહીં કીશોરભાઈ ક્યાંથી હોય અને કદાચ કીશોરભાઈ હોય તો પણ તેમનું અહીં ન્યાયની ગાદીએ શું ચાલે ? ન્યાયના ખાતર જુદું હોય છતાં ગુનોહ સાખીત થાય તો સબ્બ તો તે મારેજ, માટે જોખખાંણ અને પીછાંણ નકામાં છે. આપણા નસીબ માં જે ખનવાનું હશે તે ભલે બને. એમ

નસીબ ઉપર અને સત્ય ઉપર આધાર રાખી ઉભાં રહ્યાં, એટલામાં પોલીસ ઝવરો સોનીને બોલાવી હાજર કર્યો.

જજ—તમારું નામ.

સોની—મારું નામ ઝવરો.

જજ—તું શાનો ધંધો કરે છે.

સોની—સાહેબ, સોનીનો છોકરો તો સોનીનોજ ધંધો કરે તે ખીજું શું કરે, અમે તો અભણ રહ્યા તે મેહેનતનું કામજ કરીએ.

જજ—હીક, આ શેઠને જોળખો છો કે ?

સોની—જહા ઘણી ખુશીથી. ખાર મહાને જસો રૂપિયા આપે છે કેમ ના જોળખીએ.

જજ—હીક ત્યારે તેં એમના દાગીના ધડ્યા છે ? તું નામું હામું રાખે છે ?

સોની—જહા. અમે તે માલઘણી પાસેજ ચોપડામાં લખાવીએ છીએ, જુઓ સાહેબ આ રહ્યો ચોપડો (ચોપડો આપે છે) જે હશે તે જડી આવશે. આપણે ક્યાં ભણેલા છીએ તે ચોપડે લખી આપીએ.

જજ—(ચોપડો જોઈને) ખરેખર આ ચોપડામાં તેણે જતાવ્યું ને તોલ કીમત અને નીશાનીઓ મળે છે, માટે આ શેઠના દાગીના જરૂર આ લોકો લેઈ ગયા હોવા જોઈએ.

શેઠ—કાંઈ એમાં શક છે ! ખરેખર લેઈજ ગયા છે. લુચ્ચાઓ માહા બદમાસ છે, માટે ભારે સજા કરજો સાહેબ.

જજ—હીક મારે તમારી સલાહની કાંઈ જરૂર નથી (ચુને-ગારો તરફ જોઈને) તમે અહીં ક્યાં રહો છો ?

બંને—શહેર બાહાર માહાદેવમાં મહાત્માએ એક ઓરડી આપી છે તેમાં રહીએ છીએ.

જજ—તમારે પરદેશ ફરવાનો સળગ.

બંને—ધંધા અર્થે.

જજ—શું પરદેશમાં આવી આવોજ ધંધો કરો છો કે ?

બંને—જના. અમે નિર્દોષ છીએ આપ ન્યાયાધીસ છો પુરે-પુરી તપાસ કરશો તો સત્ય જણાઇ આવશે.

જજ—આથી વધારે સાચ જુઠ તમારામાંજ કહેવા પ્રમાણે હવે મારે શું જોવાનું બાકી છે ? જે હોય તે જોઈ. હવે તો માત્ર તમારી રહેવાની કોટડીએ જમી મુકી જોવી જોઈએ.

બંને—ખુશીની સાથે જમી મુકી જીએ. અમને સાચાને શું હરકત છે.

જજ—સીપાઇ જીએ હાલને હાલ આ લોકો ગામ બહારના માહાદેવમાં રહે છે તો તેમની કોટડીએ આ શેઠને લેઇ જઇ જપ્તી મુકો, અને માલ શેઠનો નીકળે તો લેઇ અહીં આવો.

હુકમ થતાની સાથે એક જમાદાર અને બે ત્રણ સીપાઇ અને હુન્ન્યો શેઠ તે કોટડીએ જપ્તી મુકવા ગયા. રસ્તામાં જતાં આ શેઠે સીપાઇઓને તેમજ જમાદારને વાત છુપાવા માટે મારે પાંચ પચાસ રૂપિયા આપવા માંડ્યા પણ સીપાઇઓએ તે વેળા બીલકુલ ના પાડી અને ઉલટા શેઠને ધમકાવી કાઢ્યા. ત્યાં જઇ જીએ છે તો કોટડીમાં રાંધવાના બે વાસણ અને થોડાક કપડાં સીવાય કાંઈ પણ નહોતું. શેઠે તે સામાન પૈકી પોતાનો સામાન છે એમ કીધું નહીં એટલે પોલીસ સાથે જમાદાર અને શેઠ જજની રૂગરૂ આવ્યાં અને કાંઈ માલ નથી એમ જમાદારે અને શેઠે ગાહેર કુર્ચું પછી શેઠ બોલ્યો.

“સાહેબ. માલ તે કોટડીમાં રહેવાદે ! એ તો કોણ જાણે ક્યાંએ દાટયો હશે, પણ ભગવાન કાંઈ છોડવાના છે પારકા માલ પચાવી જવો છે તે કાંઈ ભગવાન પચવા દે ખરો કે ! એ તો પ્રભુ ખરે-ખરો ન્યાય છે.”

આ પ્રમાણે શેઠે જુડો ડોળ દેખાડવા માંડ્યો એટલે સાહેબે તો-હમતદારોને કહ્યું કે તમારા ઉપર આ શેઠના દાગીના ઉઠાવી ગયાનું તોહમત સાખીત થાય છે તેથી તમને કાયદા પ્રમાણે સાત સાત વર્ષની સજા ફરમાવવામાં આવે છે.

આ સજા સાંભળતાંજ બંનેના હોશ કોશ ઉડી ગયા, અને મુ-રછાગત થઈ પાંજરા નીચે પડી ગયાં. સુધીમાં આવતાં સીપાઈએ તેમને મુશકે ટાટ બાંધી જેલખાનામાં દોરી ગયાં.

બંને દુઃખી પત્ની પતિ લાચારીથી દુઃખ સહન કરી સીપાઈઓ સાથે જેલમાં દાખલ થયાં. અહીં પારકા પ્રદેશમાં તેઓનું કોણ બેસી હતું ? કોઈ નહીં. માણસના કર્મમાં જે કાળે જે બનવાનું હોય છે તે બને જાય છે.

આ કેસનો ચુકાદો આપ્યા પછી જજને આ કેસ માટે જાહેને જાહે ચિન્તા થવા લાગી, અને તેને અંતઃકરણમાં એમ લાગતું કે આ ન્યાય આજ ખરોખર આપી શકાયો નથી. બાઈ એમ કહેતી હતી કે આ લુચ્ચો છે. વખતે તેણે આ બાઈ પરદેશી જાણી આખરે ક્ષેવાની ખાતર પોતાના ઘરમાં દાગીના સંતાડી ગળે પડ્યો હશે તો તેમ બંને કે નહિ ? બંનેજ બનવા જેવુંજ છે. માટે મારે આ કેસની આગળ વિશેષ તપાસ કરવી થટે છે. જે વિશેષ તપાસ નહીં કરું અને આ નિર્દોષ બંને માર્યા જશે તો ઇશ્વરનો મારા પર કોપ લાગશે. કોઈ વખત આ રાજ્યમાં અન્યાય કે અધુરો ઇન્સાફ થયો નથી તો મ્હારે

પુરી તપાસ આ આજત માટે કરવીજ જોઈએ. આ પ્રમાણે જજ સાહેબે પોતાના મનમાં ધાર્યું પછી પોતે સાચો ન્યાય શોધવાની ખાતર બાહ્યજનના વેષે એ શેડીઆના મહોલામાં જીજ્ઞે દીવસે સાયં-કાળ સમયે ગયા. તે વખતે શેડ ઘેર ન્હોતા પણ શેડની સ્ત્રી હતી. બાહ્ય પવિત્ર અને સાચુ બોલનારો હતી તેમજ તેનો દીકરો પણ તેવોજ હતો માત્ર આ કર્મહીણ શેડજ અદ્દાનતનો, લુચ્ચો અને પાછ હતો. બાહ્યને આ જજ બ્રહ્મણે તેનું નામ તેના છોકરાનું નામ સંકેત પ્રમાણે જાણી લીધા હતા તે પ્રમાણે કહ્યું પછી બાહ્યણે બાહ્યને કહ્યું કે આક દીવસ ઉપર તમારે ઘેર ચોરી થયેલી હોવી જોઈએ કેમકે મહારા જોશમાં આવે છે આ સાંભળી બાહ્ય બોલી માહારાજ દીપણને ઘોષ નાંખો અહીં તો ચોરી ગોરી કંઈ થઈ નથી એ તો મારા પતિએ જીયારા બે માણસને સાત સાત વર્ષની સજાએ પોહોંચાડ્યા છે. બાહ્ય હું શું કરું મહારો પતિ જ્ઞરકમી છે બાહ્ય સાહેબ કોઈના મોઢે વાત ના જાય, નહિ તો તે મને મારી નાંખશે. જુઓ માહારાજ એમ બન્યું કે એ બાહ્યને તેણે ખરાબ ચાલે ચાલવા કહ્યું, તો તેણે તેને ધીકારી કાઢ્યો અને તે આજત માટે ઘણે તીરસ્કાર કર્યો પછી તેણે મને કહ્યું તું કે એને ગમે તેમ કરી ફાસલાવ મેં પણ તેમને સાફ ના પાડી, પછી માન મુખ્ય પતિએ મને કહ્યું કે, “મારા લાખ રૂપિયા ખર્ચ થશે તો પણ મારું નહીં માનનારા બનેને સજામાં મોકલાવીશ.” એવી મને દેશત બતાવી જણ-સોનો દાખડો સતાડ્યો અને મને તો ના ફસાવી પણ પેટી બાહ્યને ને તેની સાથે આદમી છે તે બનેને ફસાવ્યાં. મને ના ફસાવી તેનું કારણ એજ કે હું તે વાત જાણતી હતી, નહિ તો તે મને પણ ફસાવતાં વાર કરે નહિં તેવો છે એ.

બ્રાહ્મણ—બાપ શાસ્ત્ર કાંઈ ખોટું હોય કે શાસ્ત્રમાં જે હોય તે સઘળું સાચુંજ આવે.

બાપ—માહારાજ એ દાગીના તમને નજરે દેખાડું તો ખરું માનો કે નહીં અને શાસ્ત્ર ખોટું છે, એમ કબુલ કરો કે નહીં.

બ્રાહ્મણ—હા જે નજરે જોઈ તો એ વાત ખરી માનું.

છોકરો—હા. હા. માહારાજ મારા બાપાએ પેલા પાટડામાં ધરાણું ઘાલ્યું છે મહીં મારો કદોરોએ છે.

બ્રાહ્મણ—વારૂ. બાપ ખરી વાત છે કે કેમ તે મારે જોવું છે.

આ પ્રમાણે છોકરા સાથે અને બાપ સાથે વાત થઈ પછી બાપ તે દાખડો સહીસલામત લાવી માહારાજને બતાવવા લાગી માહારાજે સર્વ દાગીના નોંધ પ્રમાણે જરાબર તપાસી જોયા અને બાપને કહ્યું કે બેહેન મુકી દો વળી જે તે આવી જશે તો તમને પાછો હેરાન કરશે તે સંભાળીને મુકજો, જરાબર ગણી લેજો કેમકે હલકુ લોહી હવાલદારનું અમે રહ્યા બ્રાહ્મણ વળતે એક ઓછો થાય તો શેઠ કદમાં નાંખાવ્યા વિના છોડે નહીં માટે જરોબર ગણી કરીને તપાસીને મુકજો પણ આ વાત મારા શાસ્ત્રમાં ખોટી શામાટે પડે.

બાપ—બાપ કેસ ચાલ્યો તો પણ માલ ગયો નહોતો.

બ્રાહ્મણ—જ્યારે જરોબર મારા જોવામાંજ ભુલ થઈ ફરી જોઈ. (એમ કરીને) હા બેહેન એમજ આવે છે ધ્યાન કરીને જરોબર જોયું તો કેસ ચાલ્યો હતો પણ દાગીના ગયા નથી કાયમજ છે પણ કેસ દાગીનાનો હતો એમ આવે છે.

બાપ—હા હવે જરોબર. તમારા જોલવામાં જરા ભુલ થઈ ગઈ હશે,, હશે ! આપણે ક્યાં હવે એની પંચાત છે આ તો તમને ખાત્રી કરી આપી નહોતા માનતાને.

આહાણુ—હા બાઈ મારી ગણતરીમાં ખરેખર ભુલજ નીકળી, હવે હવે બીજે કાંઈ જમ્મશું. કાંઈ જે ઘેર ફરીએ તો કાંઈ પેટનું મળી આવે, વળી અહીં વધારે વાર બેસું અને આ વાત તમારા પતિ બાણે તો પાછા તમને કહે માટે હું વિદાય થાઉં છું અને તમે હવે ત્યાં ગોઠવી મુકી દો, કેમકે તમારા પતિ અન્યાયી માણસ છે.

બાઈ—માહારાજ કાંઈ બીજા તો લેતા જાઓ તમે આટલા બોટી થયા અને બીજા ન આપું તો મહાપાપ કહેવાય માટે ઉભા રહો કાંઈ આપું

આટલું કહી બાઈ ઘરમાં લેવા ગઈ એટલે મહારાજે ચાલતી પડડી. બાઈ બહાર આવીને જુએ છે તો કોઈ મળે નહીં બાઈ એમ સમજી ગઈ કે આ તો ખરેખર પરમેશ્વરજી માહારે ઘેર પધારેલા. હાય ! હાય ! મેં પાપણીએ મારા ઘણીને સદ્ગુણી માટે વચન પણ ના માંગ્યું. હું કેવી અભાગણી ! મેં નીહાળીને દર્શન પણ ના કર્યા અરેરે ! હું કેવી દુરભાગી ! હશે જે થઈ તે ખરી. હું પવિત્ર છું તો ભગવાન વળી બીજી વખત દર્શન દેશે. એવા એવા વિચારો કરતી બાઈ પોતાના ઘરકામમાં ગુંથાઈ ગઈ. થોડીવારે તેને પાપી પતી અખરથી આવ્યો એટલે બાઈએ પોતાને ઘેર પરમેશ્વર પધાર્યા હતા તે વાત પોતાના પતિને કહી. તેણે તે વાત જુકી માની, ત્યારે બાઈએ કહ્યું કે “તમારા કેસની સઘળી વાત તેમણે મને કહી બતાવી હું બીજા આપના અંદર લેવા ગઈ એટલામાં તો અલોપ થઈ ગયા. હું કેવી દુર્ભાગીણી કે મેં તેમના નિહાળીને દર્શન પણ કર્યા નહિ. હું પવિત્ર છું, તો વળી બીજી વખત પણ દર્શન દેશે ભગવાન પવિત્રને તો સાચા

દીવ્યથી દર્શન દેહેજ, માટે એક વખત ફરીને દર્શન દેશેજ મને
જાતી છે એ મારો વીશંભરનાથ મને જરૂર દર્શન દેશે.”

આ જાણ તો આતી આ વાતમાં છેક ગાંડા જેવી બની ગઈ
અને તેને નીરંજન નિરાકારમાં બરોબર ચીત ચોટયું કેમકે તે
દાખલો તેવીજ રીતનો બન્યો હતો તેથી તે તો ભગવાનને મળવા-
નાજ વિચારો હંમેશ હૃદયમાં કર્યા કરતી.

પતિ—અરે શું તારું કપાળ ! એવા તો ઘણાએ ધુતારા
રખડ્યા કરે છે જે જે ઠગાતી બગાતી, કાંઈ આપ્યું તો નથીને ?

આઈ—ના દાણા લેઈને ધરમાંથી આવી પણ તેઓ તો અ-
લોપજ થઈ ગયા તોપછી શું આપુ ? કાને આપું ? મારા કરમને ! અરેરે
મારા નસીબના જોગ કહણ ! નહીં તો મને પેહેલીજ જરૂર ખબર પડત,
પણ જે કાળે જે બનવાનું હોય છે તે બને જાય છે. મને વિશ્વાસ છે કે
તે મને એક વખત તો જરૂર મળશેજ, એ દયાળુ માદ દયાવંત છે
એમનો મને ભરૂંસો છે, માટે મળશેજ.

આ પ્રમાણે વિચાર કરતી જાણ બજારથી આવેલા પતિને
જમાડી પોતે તથા છોકરાને જમાડી રાત્રી પડવાથી સર્વે નિંદ્રાદેવીને
આધીન થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૨ જી.

—૩૩—

સત્ય ન્યાય.

દોહરો.

પાપ કપટ પ્રગટી ગયું, સત્ય થયો હંન્સાઈ
પણ પવિત્રતાના સમ્બંધથીજ શેઠ બન્યા છે આપ.

આ ન્યાય આજ અરોગર આપી શકાયો નથી. બાઇ એમ કહેતી હતી કે આ લુચ્ચો છે-વખતે તેણે આ બાઇ પરદેશી જાણી આગર લેવાની ખાતર પોતાના ઘરમાં દાગીના સંતાડી ગળે પડ્યો હતો તો તે અને કે નહિ? અનેજ, અનેજ જોવુંજ છે. માટે મારે આ કેમની આગળ વિશેષ તપાસ કરવી ધરીત છે. જે વિશેષ તપાસ નહીં કરે અને આ નિર્દોશ અને માર્યા જશે તો ઈશ્વરનો મારા પર ક્રોધ લાગશે. વળી ક્રોધ વખત આ રાજ્યમાં અન્યાય કે અધુરો ઇન્સાફ થયો નથી. તો મ્હારે પુરી તપાસ આ બાબત માટે કરવીજ જોઈએ. આ પ્રમાણે જજ સાહેબે પોતાના મનમાં ધાર્યું પછી પોતે સાચો ન્યાય શોધવાની ખાતર બ્રાહ્મણના વેષે આ શેડીઆના મેહેલામાં બીજે દીવસે સાયંકાળ સમયે ગયા. તે વખતે શેઠ ઘેર નહોતા પણ શેઠની સ્ત્રી હતી. બાઇ પવિત્ર અને સાચુ બોલનારી હતી તેમજ તેનો દીકરો પણ તેવોજ હતો માત્ર આ કર્મહીણ શેઠજ બદમાશ તનો લુચ્ચો પાછો હતો-બાઇને તેના ધણીનું નામ તેના, છોકરાનું નામ, સંકેત પ્રમાણે જાણી લાગ્યા હતા. તે પ્રમાણે કહ્યું પછી બ્રાહ્મણે બાઇને કહ્યું કે આઠ દીવસ ઉપર તમારે ઘેર ચોરી થઈ હોવી જોઈએ કેમકે મ્હારા જોશમાં આવે છે. આ સાંભળી બાઇ માહારાજ ટીપણાખીપણાં ઘોષ નાખો. અહીં તો ચોરીએ નથી થઈ અને ચાડીએ નથી થઈ. એ તો મારા પતિએ બીચારા માણસને સાત સાત વર્ષની સજાએ પોહોંચાડ્યાં છે બાઇ હું શું કરું. મ્હારો પતિ જરકર્મી છે બાઇ-સાહેબ કાઢના મોટે વાત ના જાય નહીં તો તે મને મારી નાંખશે. જુઓ માહારાજ એમ બન્યું કે એ બાઇને તેણે ખરાબ ચાલે ચાલવા કહ્યું તો તેણે તેને ધીક્કારી કાડ્યો અને તેને ધણો તે બાબત માટે

તીરરકાર કર્યો. પછી તેણે મને કહ્યું કે તું એને ગમે તેમ કરી ફેસ-લાવ, મેં પણ તેમને સાફ ના પાડી પછી મુખ પતિએ મને કહ્યું કે લાખ રૂપિયા ખર્ચ થશે પણ તને ને તેને બેને સગ્નમાં મોકલાવીશ એવી મને દેશત અતાવી જણસોનો દાખડો સંચમાં સંતાડ્યો અને મને તો ના ફસાવી પણ પેલી આછને ને તેની સાથે આઠમી છે તે બંનેને ફસાવ્યાં. મને ના ફસાવી તેનું કારણ એજ કે હું તે વાત જાણતી હતી. નહિં તો તે મને પણ ફસાવતાં વાર કરે નહિં.

આત્મણુ—આઠ શાસ્ત્ર કાંઈ જોડું હોય કે શાસ્ત્રમાં જે હોય તે સવળું સાચુંજ આવે.

બાઈ—માદારાજ એ દાગીના તમને નજરે દેખાડું તો ખરું માનો કે નહીં અને શાસ્ત્ર જોડું છે એમ કબુલ કરો કે નહીં.

આત્મણુ—હા, જો નજરે જોઉં તો એ વાત ખરી માનું.

છોકરો—હા હા મદારાજ મારા બાપાએ પેલા પાટડામાં ધરાણું ધાલ્યું છે મહીં મારો કંદોરોએ છે.

આત્મણુ—વાર ભાઈ ખરી વાત છે.

આ પ્રમાણે છોકરા સાથે અને બાઈ સાથે વાત થઈ પછી બાઈ તે દાખડો સહીસલામત લાવી મદારાજને અતાવવા લાગી માદારાજે સર્વ દાગીના નુંખ પ્રમાણે બરાબર તપાસી જોયા અને બાઈને કહ્યું કે એહેન મુકાદો વળી જો તે આવી જશે તો તમને પાછા હેરાન કરશે સંભાળીને મુકને બરાબર ગણી લેજો કેમકે હલકું લોહી લવાવદારનું અમે રહ્યા આત્મણુ વળતે એક એછો થાય તો શેઠ કેટલાં નંખાવ્યા વિના છોડે નહીં. માટે બરાબર ગણી કરીને તપાસીને મુકજો, પણ આ વાત મારા શાસ્ત્રમાં જોડી શા માટે પડે.

બાઈ—ભાઈ કેસ ચાલ્યો તો પણ માલ ગયો નહોતો.

આત્માણુ—ત્યારે ખરોખર મારા જોવામાંજ ભુલ લાગ્ય કરી
જોડે. (એમ કરીને) હા જેદેન એમજ આવે છે મેં રમણ કરીને
ખરોખર જોયું તો કેસ ચાલ્યો તો પણ દાગીના ગયા નથી કાયમજ
છે પણ કેસ દાગીનાનો હતો એમ આવે છે

બાઈ—હા હવે ખરોખર તમારા બોલવામાં જરા ભુલ થઈ
ગઈ હશે અશે આપણે ક્યાં હવે જોની પંચાત છે આ તો તમને
ખાતરી કરી આપી નહોતા માનતાને.

આત્માણુ—હા બાઈ માદારી ગણત્રીમાં ખરોખર ભુલજ નીકળી,
ત્યો હવે બીજો કાંઈ જઈશું. કાંઈ જે ઘેર ફરીએ તો કાંઈ પેટનું મળી
આવે, વળી અહીં વધારે વાર ગેયું અને આ વાત તમારા પતિ જાણે
તો પાછા તમને લદે માટે હું વિદાય થાઉં છું. અને તમે હતું ત્યાં
ગોઠવી મુકી દો કેમકે તમારા પતિ અન્યાયી માણસ છે.

બાઈ—માદારાજ કાંઈ બીક્ષા તો લેતા જાઓ તમે આટલા
ખોટી થયા અને બીક્ષા ના આપું તે તો મહાપાપ કહેવાય માટે
હિભા રહો કાંઈ આપું.

આટલું કહી બાઈ ઘરમાં લેવા ગઈ એટલે મદારાજ ચાલતી
પકડી ગયા. બાઈ બાદાર આવીને જુએ છે તો કોઈ મળે નહીં બાઈ
એમ સમજી ગઈ કે આ તો ખરોખર પરમેશ્વરજ માદારે ઘેર પધા-
રેલા હાય હાય મેં પાપયજ્ઞે મારા ઘણીને સદ્ગુહી માટે વચન પણ
ના માંગ્યું હું કેવી અમાગણી મેં નીલાળીને દર્શન પણ ના કર્યા
અરેરે હું કેવી દુરભાગી અશે જે થઈ તે ખરી. હું પવિત્ર છું તો
ભગવાન બીજી વખત દર્શન દેશે એવા એવા વિચારો કરતી બાઈ
પોતાના ઘરકાંમમાં ગુંથાઈ ગઈ થોડીવારે તેનો પાપી પતિ બગ્ગરથી
આવ્યો એટલે બાઈએ પોતાને ઘેર પરમેશ્વર પધાર્યા હતા તે વાત

પોતાના પતિને કહી. તેણે તે વાત જુદી માની ત્યારે બાઈએ કહ્યું કે તમારા કેશની સગળી વાત તેમણે મને કહી બતાવી; હું બીક્ષા આપવા અંદર લેવા ગઈ એટલામાં તો અલોપ થઈ ગયા. હું કેવી દુર્ભાગીણી કે મેં તેમના નીલાળીને દર્શન પણ ન કર્યાં અથવા હું પવિત્ર છું તો વળી ખીજ વખત પણ દર્શન દેશે ભગવાન પવિત્રને સાચા દીક્ષથી દર્શન દેછેજ મને ખાતરી છે એ મારો વીશંભરનાથ મને જરૂર દર્શન દેશે.

આ બાઈ તો આની આ વાતમાં છેક ગાંડા જેવી બની ગઈ. અને તેને નીરાંજન નીરાકારમાં જરોજર ચીત ચોટયું, કેમકે તેને દાખલો તેવીજ રીતનો બન્યો હતો; તેથી તેને ભગવાનને મળવાનાજ વિચારો હંમેશા હૃદયમાં કર્યા કરતી.

બાઈના પતિ—અરે શું તારૂં કપાળ એવા તો વળાએ હુતારા રખડ્યા કરે છે જોજો ઠગાતી બગાતી કાંઈ આપ્યું તો નથીને

બાઈ—કહે ના દાણા લેઈને ઘરમાંથી આવી પણ અલોપ થઈ ગયાને શું આપું કાને આપું મારા કરમને અરેરે મારા નશીબના જોગ કહણ. નહીં તો મને પેહેલી જરૂર બજાર પડત પણ જે કાળે જે બનવાનું હોય છે તે બને જાય છે. મને વિશ્વાસ છે કે તે મને એક વખત તો જરૂર મળશેજ એ દયાળુ માદા દયાવંત છે એમનો મને ભરૂંસો છે માટે મળશેજ.

આ પ્રમાણે વિચાર કરતી બાઈ પોતાના બંધનથી આવેલા પતિને તથા છોકરાને જમાડી રાત્રી પડવાથી નિંદ્રાદેવીને આધીન થઈ ગયા

પ્રકરણ ૩ જી.

સત્ય ન્યાય.

દોહરો.

પાપ કપટ પ્રગટી ગયું સત્ય ધર્યો ઈન્સાફ,
(પણ) પવિત્રતાના સખખથીજ શેઠ ખચ્યા છે આપ.

જજ સાહેબ—પુરતી રીતે તપાસ કરી પોતાને ઘેર આવ્યા અને કરેલી સજા માટે અતિશય શોય કરવા લાગ્યા રાત્રેને રાત્ર પેલા જાને સ્ત્રી પુરૂષને જોડખાંનામાંથી બાહાર કાઢી લાગ્યા. અને તેઓને પોતાની નજદીક પોતાની સારવાર હેઠળ રાખ્યા.

આ લોકોના મનમાં આવ્યું કે રખેને વળી કાંઈ વિશેષ સજા કરવા બોલાવતા હોય, એમ ધારી થર થરતા અને કંપતા કંપતા બેઠીઓ સહીત જજ પાસે આવી ઉભાં રહ્યાં.

જજ—તમે જાનેને છુટા કરવામાં આવે છે. તમે જાને નિર્દોષ છો તમારો ન્યાય સદવારે કોર્ટમાં થશે હાલ તમે આ સાથેનું બાકી મકાન છે ત્યાં રહો અને આનંદ કરો તમે તદ્દન નિર્દોષ છો એવી મને હવે પુરી ખાત્રી થઈ છે.

ખાને—વાર અજાત તાર તમારો ઉપકાર માનીએ છીએ કે તમે ન્યાય કરનાર ખરેખર ઇશ્વર તુલ્યજ છો. તમારૂં પરમાત્મા સાંજ કરશે તમારી સફલતી અને સત્ય લાગણી છે એથી પરમાત્મા તમારૂં સાંજ કરશે.

સ્ત્રી—વીરા એવી શું આપે તપાસ કરી કે એકા એક અમેને છુટા કરવાને આપને સુઝ્યું ?

જજ—બાઈ મેં જાનેને જઈ તે હરામી શેઠને ઘેર ખરોખર

તપાસ કરી છે અને સઘળો માલ તે હુચ્યાના ઘરમાંજ છે હવે હું તે માલ કોર્ટમાં મંગાવું છું. અને તે સઘળાનો ન્યાય કોર્ટમાં કરીશ.

બંને—વાર સત્યવક્તા તમારી બુદ્ધીને ધન્ય છે આટલી વાત કરી ત્હે જણા પોત પોતાના મુકામે નીંદ્રાદેવીને આધીન થઇ ગયાં.

ખીજે દીવસે જજે ફોજદારને બોલાવવા માણસ મોકલ્યું એટલે થોડીજવારમાં ફોજદાર આવી હાજર થયો.

જજ—તમે હેમચંદ શેઠને ઘેર જમી મુકા, તેના ઘરના પાટ-ડામાં સંચ છે તે સંચમાં ત્હે આ લોકોને જદ્દાનતથી ફસાવવાની ખાતર તમામ દાગીના સંતાડ્યા છે; તે પંચ સમક્ષ કોર્ટમાં લેઇ આવો.

ફોજદાર—વાર સાહેબ.

હાલી. ફોજદાર એક જમાદાર અને બે ચાર સીપાઇઓ સહીત હેમચંદ શેઠને ઘેર ગયા.

જમાદાર—હેમાલાઇ છો કે ?

ઘરમાંથી—હાજી કાણુ દશે ?

જમાદાર—સરકારી અમલદાર.

શેઠ—આવો આવો સાહેબ. પધારો કેમ આવવું થયું છે કાંઈ હુકમ ફરમાવો સાહેબ.

જમાદાર—હુકમ કાંઈજ નથી પરંતુ તમારે ત્યાં સરકારના હુકમથી જમી છે.

શેઠ—શી ખાતતને માટે ?

જમાદાર—પેલી તમારી ચોરીના સંબંધમાં.

શેઠ—તે કેસ તો પતી ગયો છે ને વળી જમી શાંતી.

જમાદાર—તે તો સરકાર બાજુએ અમે તો ચીઠીના ચાકર.

શેઠ—(આ વાત સાંભળી શેઠના પેટમાં તેલ વેણયું ને અ-

નિશચ ગભરાવા લાગ્યા, અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે શું કરીશ. ભોગ લાગ્યા માત્ર જરૂર પડ્યાજ નશે. જરૂર કાંઈ માણસે કાંઈ પત્તો આપ્યો લાગે છે. તે વિના ફરીથી કામ ઉપડી શકેજ નહિ. હાય હાય આ તો હાથના કર્યો હુમ્મને લાગ્યાં પારકાનું ખુર કરતાં મ્હારજ ખુર થઈ ગયું હવે શું ઇલાજ ચાલે. માત્ર હવે બીજો ખસેડાય તેમ નથી કેમકે જોગ્યીનતા આગ્યા છે. કાંઈ જમાદાર રૂસવત લેઈ માત્ર ખસેડવા દે તેવાં નથી, હવે બધા વિચારો નકામાજ છે માટે હવે તો પ્રભુ કરે તેજ ખર્ચ એમ ધારી બોલ્યો. ભલે તમારે જમી કરવી હોય તો કરો પણ ઘરમાં તો કાંઈ નથી, હુમ્મ્યાઓ ચોરી ગયા એટલે ઘરમાં શું હોય ?

જમાદાર—ભલે ઘરમાં નહી હોય તો પાછા જઈશું પણ જમી તો કરવીજ પડશે.

શેઠ—ખ.....હુ.....સાર.....ભ.....લે.....કરો (થર થરતી બબે ગભરાતા ગભરાતાં શેઠ બોલ્યા.)

એટલે જમાદારે ચાર શાહુકારોને પંચમાં બોલાવી ઘરની ઝડતી લીધી. સર્વ ઠેકાણાં તપાસ્યાં પછી પાટડાનો સંચ બેત્ર લાગ્યા. તો સંચમાંથી શેઠનો લખાવેલો તમામ માત્ર મળી આવ્યો. તુરનજ શેઠને હાથમાં બેડીઓ જમાદારે પેહેરાવી દીધી. પછી માત્ર સહીત શેઠને કોરટમાં દોરી ગયા.

કચેરીમાં તમામ માત્ર અને શેઠને જજ પાસે રજુ કરી દીધા શેઠની આંખોમાંથી ડરક ડરક આંશુ પડવા લાગ્યા એટલે જજે કહ્યું. કેમ શેઠ આ માત્ર ક્યાંથી મળી આવ્યો.

શેઠ—મારા ઘરમાંથી.

જજ—તે તમારા ઘરમાં ક્યાંથી આવવા પામ્યો.

શેઠ—તે તે તે તે તે તે તે તે તે ગ મ મ મ મ મ ને ને
ને ને બબર ન ન ન ન નથી.

જજ—કેમ બરોબર જવાબ આપતા નથી. સીધો જવાબ
આપો; હવે તમારે પોગળ બધું પુઠ્ઠું પડી ગયું છે. લુન્ચા બદમાશ,
શેઠીઆ નામ ધરાવી લોકોને પાયમાલ કરવા યુક્તીઓ રચવામાં
પાછા પડતા નથી અને વિના વાંકે નીરપરાધીને સગ્નએ પોચાડો છો;
તમે દુન્યામાં સફેત દગ છો તમારા જેવા નીચ પાપીઓને દેહાંત
દંડ સુધીની શીક્ષા કરીએ તો ઇશ્વર જરૂર રાજી રહેશે બોલો આ
માલ તમેએ જનને તમારી ખોટી દાનતથી સંતાડ્યો હતો તે કબુલ
કરો છો કે નહિ જો ના કબુલ કરતા હો તો હું સાબીત કરવા માટે
પુરાવા માગુ.

શેઠ—સાહેબ શું ના કહું, મેં પાપીએજ એ માલ સંતાડ્યો
છે. અને મેંજ તે લોકોને મારી બદદાનતથી પ્રદમાં નંખાવ્યા છે હવે
હું વિશેષ શું પુરાવો માગું—મહારી ભુલ હું મહારી મેળેજ કબુલ કરું છું.

જજ—શેઠ તમે શેઠ નહિ પણ તમને શેઠની ઉપમા આપવી
વ્યાજબી છે તમે દુન્યામાં ઉજળા ફરી લોકોને ખોટા વીશ્વાસ આપી
ગળે પડી ફસાવો છો તેમજ તેઓની આગર લેવામાં જરી પણ
ક્યાસ કરતા નથી. તેમજ કોઈને દેહાંત દંડ થાગ ત્યાંસુધીની સગ્નમાં
પણ પોચાડતા ડરતા નથી. એવા તમે નીચ અધમ પાપી ચંડાળ
શેઠ નહીં પણ શઠને મહારે બારે શીક્ષા કરવી જોઈએ.

શેઠ—માહારાજ હવે કદી પણ મહારાથી કોઈ પણ ચુનહો
નહિ અને માટે આટલો ચુનહો માફ કરો એક વખત તો જમરાજ
પણ માફી બક્ષે છે.

જજ—જો તમારે સગ્ન ન બોગવવી હોય તો તમારી તમામ

મીલકત આ બંને સ્ત્રી પુરૂષને સોંપી દે અને જો સગ્ન ભોગવવી હોય તો આ ચોરીનો મુદ્દા માલ તો તે બંને સ્ત્રી પુરૂષોનેજ આપવામાં આવશે અને તેઓને કરેલી સાત સાત વરસની સગ્ન તમને કરવામાં આવશે એટલે બંનેની મળીને ચૌદ વર્ષની સગ્ન તમને કરવામાં આવે છે. અને તમામ મીલકત સોંપી દેશે એટલે પોતીઆભેર બહાર નીકળશે તો તમોને એક વર્ષની સગ્ન કરી ડામીસ કરવામાં આવશે—બોલો તમારો શું ધરાદો છે.

શેઠ—વાર અન્નદાતાર તમારી મરજીમાં આવે તે કરો એમાં કાંઈ મ્હારે ઓછુંજ આવે તેવું છે. અન્નદાતાર સઘળું હું આપી દેવા પુરૂષી છું પરંતુ મને સગ્ન નહિં ફરમાવશે એવી આશા છે.

જજ—નહિં સગ્ન તો તમોને એક વર્ષની મળશેજ.

શેઠ—વાર સાહેબ જેવી આપની મરજી શું કરીએ હાથના કર્યા હૈયે વાગ્યાં. કરે તે ભોગવે પરમેશ્વરે કરોડો રૂપિયાની ધસકામત સુવંદ બહારી અને છોકરાં નોકર ચાકર ગાડીધોડા સઘળું આપ્યું હતું છતાં બદ્દાનત રાખી અધેર કર્મ કરવામાં બાએશ રાખી અને એવું પુરૂ કામ કર્યું જેથી મ્હારેજ ભોગવવુંજ જોઈએ; એમાં કાંઈ મીથ્યા થાય તેમ નથી. માટે હે પ્રભુ હવે તું મને સદ્બુદ્ધી આપજે મને પાપીઆને જે સગ્ન આપ કરો છો તે બરોબર છે. માટે હે અન્નદાતાર ભલે સગ્ન કરો.

જજ—(વિચાર કરીને, આ મુખાંતી સ્ત્રી પવિત્ર છે તો તેના સામું જોતાં આ મુખાંતે સગ્ન કરતાં વિચાર આવે છે માટે સગ્ન એ બાદની પવિત્રતા ઉપર ના કરવી અને તેની મુડીમાંથી દશ લાખ રૂપિયા તે પવિત્ર સ્ત્રીને આપવા એમ ધારી) શેઠ હવે પછી કાંઈ પણ વખત આવો ગુન્હો કરશો નહીં જ્યાર તમને તમારી પવિત્ર

સ્ત્રીના સંયમને લીધે તમને છોડી મુકવામાં આવે છે અને આ તમારી મીલકતમાંથી તમને નહિ પણ તમારી પવિત્ર સ્ત્રીને રૂપિયા દસ લાખ આપવામાં આવે છે માત્ર તમારી પવિત્ર સ્ત્રી અને છોકરાઓની લાગણીથીજ તેમ કરવામાં આવે છે.

શેઠ—અત્યંતાર હવે મ્હારા શા ભોગ લાગ્યા છે કે હું મુન્દો કરીશ તમોજો મ્હારી આખર રાખી છે અને જીવતદાન આપ્યું છે અને આટલોજ જવારો મારી સ્ત્રીને આપ્યો છે તેથી હું આપનો આભાર માનું છું આપના વચનો જોકે એક અમુલ્ય અને ઉત્તમમાં ઉત્તમ છે.

જજ—તમારી તમામ મુડી ફેટલી છે.

શેઠ—પચીસ લાખના આશરે છે.

જજ—જાઓ તેમાંથી દસ લાખ તમારી સ્ત્રીને આપો અને બાકીના તમામ આ સ્ત્રી પુરૂષને આપો તમારી સ્ત્રીને જે દસ લાખ આપવામાં આગ્યા છે તે ઉપર તમારૂં કાંઈ ચાલવાનું નથી પછી તમારી સ્ત્રી તમોને કદાચ તમારી સારી વર્તણૂંક જોઈ આપશે તો હરકત નથી. માટે તમારી તમામ મીલકત લાવી રજુ કરો. જાઓ જમાદાર સાથે—તમારી સ્ત્રી છોકરાંને પણ અહીં સાથે લેતાં આવજો.

શેઠ—ખુબ સારૂં સાહેબ.

આટલું કહ્યું એટલે શેઠ અને જમાદાર શેઠને ઘેર ગયા અને તમામ મીલકત લાવી કોર્ટમાં રજુ કરી અને તેની પવિત્ર સ્ત્રીને તથા છોકરાંને કોર્ટમાં આપ્યાં.

માત્ર આગ્યા પછી વીસ લાખ આ બંને જુના ખોટા ફસાયલાઓને આપ્યા અને દસ લાખ આ શેઠની પવિત્ર સ્ત્રીને આપ્યા.

જજ—જામ તમેને આ મીલકતમાંથી તમારી સદગુહી અને સદ્દાનતને લીધે દસ લાખ રૂપિયા આપવામાં આવે છે. આ આપેલા રૂપિયા ઉપર તમારા પતિનો હક નથી; અને પાછળથી તમેને તેમની ચાલ સારી લાગે અને તમે આપો નો વાંચો નથી. પરંતુ તે તમેને દયાવીને પાછ પણુ લેઈ શકવાને હકદાર નથી તેમણે માહા ગુન્હે કર્યો છે છતાં માત્ર તેનીજ આગર નહિં લેતાં ચાલીસ લાખ રૂપિયાની સગ્ન કરવામાં આવે છે. તેમાં માત્ર તમારી ઉત્તમતાને લીધેજ નહિં તો દેહાંત દંડ સુધીની સગ્નનેપાત્ર હતા. વળી વીશેષમાં તમે જે ઘર હાલ ભોગવો છો તે ઘર પણ તમેનેજ આપવામાં આવે છે. માટે આ તમારા દુષ્ટ પતિને સુધારવા પ્રયત્નો કરજો અને સુધારજો અને કોઈ વખત કાંઈ ખોટી વર્તણૂક જુઓ તો તે ખચર અમને આપજો કે અમે ઘટતાં પગલાં ભરીશું. (શેઠને)

જુઓ તમે હવે પછી ખોટી ચાલે ચાલ્યા કે આ તમારી પવિત્ર સ્ત્રીપર જુલમ ગુન્હો તો તેને માટે ઘટનો ઇલાજ લેવો પડશે અને સખત સગ્નનેપાત્ર થશે.

શેઠ—હજુર હવે પછીની મહારી ચાલ માટે હું અત્યારે વિશેષ વખાણુ કરું તે વ્યર્થ છે. પણ હુંકમાં એટલુંજ બસ છે કે થોડી મુદતમાં આપજ મહારી સારી ચાલની ખાત્રી આપશે.

જજ—જાહુ સારૂ ખવ, સારી ચાલે ચાલજો (જામને) જામ જાઓ કહ્યા પ્રમાણે વર્તજો-જે ભીક્ષા લેવાને ગઈ કાલ સાંજે તમારે ત્યાં બ્રાહ્મણુ આગ્યો હતો તે જીજ્ઞે કોઈ નહિં પણ હું પોતેજ હતો અને તમારી પવિત્રતા માટે મને પોતાને જાતે ખાત્રી પડી છે તેથીજ શેઠ બચવા પામ્યા છે. માટે સુખેથી જાઓ અને તેને નીતિ પર લાવવા ઉપાયો આદરજો.

આ પ્રમાણે ઠહું એટલે શેઠ અને તેના સ્ત્રી ઘોઘરાં પોતાના ઘર તરફ રવાના થયાં.

જજ—આઈ તમારું નામ શું ?

આઈ—મદારું નામ સહિતા છે.

જજ—તમારું નામ શું ?

પુરૂષ—મદારું નામ પુર્ણચંદ્ર છે ?

જજ—(આ સ્ત્રી પુરૂષોનાં નામ મારા બાઈ અને બાબીના જેવાં કેમ છે શું તે તો નહીં હોય. ના ના તે તો નથીજ દુન્યામાં નામ તો ઘણાના એવાં હોય છે. નામથી એ હોય એમ કેમ મનાય મારા બાઈ પુર્ણચંદ્રનો એહેરો કાંઈ આવો શુકાયનો નહોતો અને મદારા પ્રિય બાબીના એહેરો પણ કાંઈ આવો ગરીબાઈ દેખાડે તેવો નહોતો. આતો કાંઈ પરદેશી જણાય છે જો એજ હોય તો પક્ષી મને એળખ્યા વિના કેમ રહે) ત્યારે હવે તમો આ શહેરમાં કેટલો વખત રહેવાનાં છો ?

પુરૂષ—સપ્તમગ એક માસ સુધી રહેવા વિચાર છે.

જજ—(વહેમથી) તમો શા સળગથી પરદેશ નીકળ્યા છો ?

પુરૂષ—સાહેબ અત્રે આપને ઠહું છેજ તો કે વેહેપાર સારું.

જજ—હા હા હું સરત ચુક્યો—પૈસા વિના દુર દેશાવર શું વેહેપાર કરવાના હતા ?

પુરૂષ—જ પૈસા હતા પણ વપરાઈ ગયા.

જજ—ત્યારે તમારે નિકળે કેટલો વખત થયો છે ?

પુરૂષ—જ માસ થયા હશે.

જજ—(ખરેખર આતો એજ હોવાં જોઈએ કેમકે તેઓને આહાર ગયે જ માસ થયા આવ્યા છે. અને હું પણ માહારાજના

ત્યાં લગભગ ચાર માસ થયા અહીં આવ્યો છું તો રખેને એ હોય તો કાણુ જાણે પણ અરે ! મ્હારે એ વાતની શું જરૂર છે ટુંકામાં એટલુંજ કે એ હોય તો તે મને કમ ના ઝોળખે હું કદાચ ભારે નોકરી ઉપર છું અને પેહેરવેશ ફેરવાઈ ગયો છે ને તે ન ઝોળખતા હોય તો કાણુ જાણે પણ ગમે તે હોય તે તો નથીજ એ તો ખાતરી છે હજી બીજા કેસો ઘણા છે આવી દરેક માટે દરકારો કરીશ અને વખત ગાળીશ તો માહારાજનો કપકો મળશે માટે એ લોકોને હવે રૂપિયા આપી રગ્ન આપું એમ-ધારી.)

જજ—પુર્ણચંદ્ર તમેને તથા આ તમારી સાથે પાઈ છે તેમને જાનેને આ વાણીયા પાસેથી લીવેલા ચાલીસ હજારના દાગીના આપવામાં આવે છે—હવે તમારે જે જગોએ જવું હોય તે જગોએ ખુશીથી જાઓ તમે જરેખરા પ્રમાણીક અને નિર્દોષ છો.

સવિતા અને પુર્ણચંદ્ર—વાર સાહેબ—આપનો આભાર માનીએ છીએ.

જજ—તમે આજ ગામમાં એક માસ રહેવાના છો તો તમેને જે ઘર રહેવા આપ્યું છે તે ઘરમાં રહેવું હોય તો ખુશીથી રહેજો. આ જજને આ જાને સ્ત્રી પુરૂષ માટે પુરો વેહેમ આવતો હતો પોતે ઘણોએ વેહેમ કાઢી નાંખવાનું કરતાં પણ તેનું અંતઃકરણ તેઓની તરફ દોરાતું હતું તેથી તેમણે જાનેને તે આપેલા મકાનમાં રહેવા પરવાનગી આપી એટલે

પુર્ણચંદ્ર—વાર સાહેબ આપનું કહેવું માથે ચઢાવીએ છીએ અને અમે આપને પ્રણામ કરી વિદાય થઈએ છીએ.

જજ—જાઓ ખુશીથી પધારો આ પ્રમાણે વાત કરી પુર્ણચંદ્ર અને સવિતા જજને પ્રણામ કરી જજના આપેના મકાને ચાલીસ

લાખનો જજનો અપાવેલા માલ લેષ વિદાય થયા અને પછી જજ
ખીજા કેસો ચુકવવા લાગ્યા.

પ્રિય વાંચક વૃદ્ધો આ જજ તે કાણુ હતા તે આપ સારી રીતે
સમજી ગયા હશે કેમકે આ જજ આપણી વારતા પૈકીના એક
નાયક પૈકી વારતા નાયક છે કે તે ખીજો કોઈ નહીં પણ આપણો
મતોરજ હોતો. પુર્ણચંદ્ર અને આ લલિતાના નીકળ્યા પછી એ મામે
મતોરને તેની લાયકી તથા હુંશીઆરી વિશેષ સાંભળી તેથી તેને
ખોલાવી આ ઉત્તમ ન્યાય ચુકવવાની જગો શુપરત કરી હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

પાપીને બોધ અને મિત્રમેળાપ.

ઢાહરો.

સંગતથી સંગે ચઢે રંગતથી રહે નુર,

(પણુ) સંગત જે સારી મળે તો કદી ઘટે નહિ નુર.

લલિતા અને પુર્ણચંદ્ર વિપતિના વાદળમાંથી દુર થયાં અને
પોતે ઇશ્વર કૃપાથી નવિ જન્મગીમાં આવ્યાં છે એમ માનવા લાગ્યાં
અને શેકને ઘેર એકની પવિત્ર સ્ત્રી વીચાર કરવા લાગી કે.

ઓહો! સત્ય વચની અને પવિત્ર માણસોને પ્રભુ માદા
વિપતિ સમયે પણ અચાવવા ચુકતા નથી જેઓ નિતિવાન અને સાચા
ખોલા અને પ્રભુ પ્રેમી છે તેને ઇશ્વર સારો રીતે સાહાય કરવામાં
જરા પણ ચુકતા નથી. લલિતા અને પુર્ણચંદ્રને સાત સાત વર્ષની
કેદ મળી હતી છતાં પણ પરમાત્માએ તેઓને તેમના ઉત્તમ આચ-
રણોથી કેવી ઉત્તમ રીતે સહાય કરી છે માટે સત્ય વચન ઉચરવું

એજ દુન્યામાં સૌથી મનુષ્યોનો પેહેલો ધર્મ છે અને એ પતિ ભુરો હોય તો પણ તેની આજ્ઞામાં રહી તેને સારે મારગે દોરવા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ એજ દુન્યામાં ખરી સ્ત્રી અને પવિત્ર પતિન કહેવાય છે. માટે મ્હારે તેમને ગમે તેમ કરી સત્ય રસ્તે દોરવા જોઈએ હવે તે કદી ને વાંકા મોં નહિજ કરે અને સત્યમાર્ગે ચાલશે એવી મને તેમની પતિત ઓંચે છે એમ ધારી પરીક્ષા લેવા ખોલી—

સ્ત્રી—પ્રાણનાથ તમે હવે તો બહાર જવું તજી ઘો તો સાડે કેમકે રાતના મને એકલીને ભય જોવું લાગે છે અને રાતના બહાર જવું એ પણ અઘરીત છે માટે તેમ થાય તો થાણું સાડે.

શેઠ—ઓહો ! એમાં શું થઈ ગયું. રાતના બહાર નહીં જઈ દુનીયામાં અપકીરતી થાય તે ધંધો હવે આ જીન્દગીમાં કોઈ દીવસ કરવા ઇચ્છા નથી. અરે કદાચ સારો રસ્તો હશે અને તમે સુઘડ નાર તે કરવા મનાઈ કરશો તો તે પણ કામ કરવા હું રાજી નથી બસ હવે કાંઈ—

સ્ત્રી—ના નાથ કાંઈ નથી. મ્હારે તો હું તમારે દુખે દુખી અને તમારે દુખે દુઃખી. (મનમાં જો એ પૈસા ઉપરથી હક ઉઠાવવાનું કહું તો પછી કોઈ દીવસ તે બગડે છે. જો ન બગડે તો મ્હારા પુર્ણ ભાગ્ય હું સમજીશ એમ ધારી) નાથ. જજે મને રૂપિઆની માલીક બનાવી છે પણ હું સ્ત્રી જાત પૈસાને રાખવાને લાયક નથી. પૈસો તો તમારી જ પાસે શોભે માટે નાથ લો આ કુંચીઓ તમે તમારે તમારે દીલ ચાહાય તે વેહેપાર નિતિનો કરો મારા નાથ હું તમોને કાંઈ દુઃખી જોવા કે ઓશીઆળા જોવા ઇચ્છતી નથી. હું તો તમોને નિતિવાન થવા ઇચ્છુ છું નાથ નિતિના ફળ કેવાં છે એ આપ આ દાખલા ઉપરથી સમજી તો ગયા હશે જો કદાચ આપણે

સધળા અનિતિ ભર્યા હોત તો આપણો માલ જાત અને તમેને મહા દંડની સજા ભોગવવી પડત પણ નિતિએ આ બધું સાચવી રાખ્યું છે. માટે નિતિ અને સત્યતા હૃદયમાંથી કઢી ખસેડવા ધરાદો કરશો. તો ભવિષ્યમાં કોઈ ખુરો વખત જોવાનો આવશે. એ ખસુસ સમજજો. હ્યો નાથ આ તીજેરીની ચાવીઓ અને સુખેથી આપ નિતિનો વેહેપાર કરી પ્રતિષ્ઠિત થાઓ. એમ મારી આશીશ છે.

આ પ્રમાણે કહી તે પવિત્ર બાઈએ પોતાના પતિ ચાવીનું લુમખું આપ્યું પતિ તે લઈ તીજેરી ખોલી રૂપિયા લેઈ બજારમાં ગયો અને પાછી ઝવેરીની પેઢી શરૂ કરી પોતાના પતિના પતિના ગયા પછી કોઈ પાડોસી એવી બજાર લાગ્યો કે. પેલા બે સ્ત્રી પુરૂષો જળના મકાનમાં એક માસ રહેવાના છે. આ પ્રમાણે આ શેડની સ્ત્રીએ વાત સાંભળી એટલે વિશેષ દરખાવા લાગી કેમકે એક માસમાં તેને પોતાના પતિની ચાલ કેવી છે તે જોવાને ઉત્તમ તક મળશે એમ ધારી તે બાઈ જળના મકાનમાં જ્યાં લલિતા અને પુર્ણચંદ્ર રહે છે ત્યાં ગઈ અને ખોલી—

લલિતા બેહેન તમા અમે વ્રણું બગાડ્યું છે તમે દયાવાન અમને મારી આપજો.

લલિતા—બહેન એ બધું કર્મના સંજોગે અને છે તેમાં તમારો કે અમારો કોઈનો વાંક નથી. પ હવેથી ભુલ ન થાય તેવો તો સ્ત્રીઓએ પતિને બતાવવો જોઈએ—

૧૪—બહેન મેં તેમને ઠેકાણે લાવવા ઘણા ઘણા રસ્તાઓ હાથ લીધા છે. બનશે તો પ્રભુ કૃપાએ કોઈ દીવસ હવે તે આડે રસ્તે નહીં ચાલે તેવી મને રૂપિએ આઠ આની પતિત આવે છે પરંતુ એક વખત આપ પધારી તેમની ચાલતી ખાત્રી કરવા કૃપાવંત થશો.

કેમકે કહેવતમાં કહ્યું છે કે. કુતરાની પુંછડી ભોંયમાં ઘાલી તોયે વાંકી તે વાંકીજ માટે એમજ છે કે કાંઈ નિતિનો રસ્તો ગૃહણ કર્યો છે તે આપ એક વખત મારા ઉપર કૃપા કરી ત્યાં પધારશો.

લલિતા—એહેન, હવે તો હું એ ઘરમાં કદી આવનારજ નથી.

સ્ત્રી—એહેન, ત્યારે તમે પરગણુ શાંના કહેવાઓ તમારો આટલો બધો ગુન્હો કર્યો હતો છતાં તમે તેમને કાંઈ પણ બોલ્યાં નથી. એ તમારી નિતિની વાત કાંઈ ઓછી છે? માટે આ એહેન ઉપર દયા લાવી મારા પતિને સુધારવામાં આટલી તમારી સંમતિ આપશો તો અમારાં બચ્ચાં તમારો ઉપકાર માનશે.

લલિતા—એમાં ઉપકાર માનવાનું કાંઈ કારણ નથી. જાઓ આજથી પંદરમેં દીવસે બરોબર બાર વાગે બપોરે હું તમારે ત્યાં તમને મળવાનું બહાનું કાઢી આવીશ તે વખતે તે મળશે કે નહિ.

સ્ત્રી—હા તે વખતે તે ઘેર જ હશે કેમકે બપોરે ઘેર જમવા આવે છે. તે પછી બે વાગે બહાર ચોટે જાય છે—માટે એ વખત બરોબર છે.

લલિતા—વાર ત્યારે સુખેથી પધારો—તમારો વિવેક અને તમારા ઉત્તમ વિચાર માટે મને અત્યાનંદ થાય છે તો હું પ્રેમપૂર્વક ત્યાં આવીશ. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—અવગુણ ઉપર ગુ કરે એ સજ્જન અભ્યાસ.

સ્ત્રી—વાહ! શું ઉત્તમ ગુણના ભંડાર છે. પ્રભુ તમારે પરાં-પકારના કરનારનું સદાય કલ્યાણજ કરશે. લ્યો એહેન હવે હું જાઉં છું.

લલિતા—ભલે જાઓ.....આ તમારી અમોને આપેલી ધરકામત તમે લેધ જાઓ મ્હારે હરામની ન જોઇએ.

સ્ત્રી—એહેન તે તમેને હરામની નથી મલી તે તમેને તમારા સારા આચરણનો પરમાત્માએ શરપાવ અપાવ્યો છે. તે ખુશીથી એમાં કાંઈ હરામની કહેવાયજ નહિ કેમકે જે ઇશ્વરે ન્યાય કયો તે બરાબર જ છે. ન્યાય તે આનું નામ જ ન્યાય કહેવાય—ગાય મરે નહિ અને રતન નીકળે તે આનું જ નામ કહેવાય. કાંઈ અગ્નિ રૂપઆ ખર્ચતાં મ્હારી આવડ જળવાવાની હતી કે મારા પતિ સુધરવાના હતા? આ તો તમારો ઉલટો માહારે જન્મેજન્મ ઉપકાર માનવો ઘટીત છે—અમારૂં ખીલકુલ અંતઃકરણ દુઃખાતુ નથી. તમે સુખેથી એ માલ ભોગવો અમો ખંતે જણુ તમેને માલ આપ્યો છે તેથી ખુશી છીએ.

લાલતા—શું તે મુખ માણસ થોડા ઘણા સુધર્યા છે એમ તમેને લાગે છે?

સ્ત્રી—રહેજ સુધર્યા છે એમ લાગે છે. હજી ક્યાં દીવસો વીતી ગયા છે. વળી તમા પંદર દીવસ રહી આવો ત્યારે મને ખાત્રી કરી આપજો અને અમારી જીન્દગી સુધારજો કે અમો જન્મેજન્મ તમારા આભાર હેઠળ રહીએ.

લાલતા—વાર ત્યારે તમારૂં નામ શું?

સ્ત્રી—માહારૂં નામ સુલક્ષણા છે.

લાલીતા—સુલક્ષણા એહેન જાઓ ખુશીથી પધારો નિચિન્ત રહેજો. જાઓ માહારૂં વચન છે તમે ને તે સુધર્યા છે કે નહિ તે પુરેપુરી ખાત્રી કરી આપીશ.

સ્ત્રી—ત્યારે જાઉં છું એહેન.

લાલીતા—વાર પધારજો.

આટલી વાત થયા પછી સુલક્ષણા પોતાના ઘર તરફ રવાના થઈ એટલે લલીતા પુર્ણચંદ્રને કહેવા લાગી—

પ્રિય અહિં એક માસ રહી શું કરીશું?

પુર્ણચંદ્ર—આ શહેરથી માહેતગાર થઈશું.

લલિતા—શું માહેતગાર થવામાં બાકી રહી છે તે હજી માહે-
તગાર થવું છે ?

પુર્ણચંદ્ર—પંદર દીવસ તો રહ્યા વિના ચાલે તેમ નથીજ
કેમકે તમે તે બાઈને વચન આપ્યું છે. વળી જન્મની રૂબરૂ એક માસ
રહેવાનું બોલેલાં છીએ માટે હવે જવા માટે કહીશું તો નાહક વળી
આપણે માટે તેમને ડાઉટ (વહેમ) આવે.

લલિતા—હલે એક માસ રહીશું, આપણે તો જેમ તેમ કરીને
જન્મગી દેશાવરમાં ઉત્તમ કાર્યોમાંજ ગાળવી છે. તો પછી જ્યાં રહ્યા
ત્યાં ઠીક છે—

પુર્ણચંદ્ર—વાર આપણે અહીં એક માસ રહેવાના છીએ તો
પછી આપણે મનોરને કાગળ લખી મોકલવો જોઈએ અને તે નામ-
પર મંગાવવો જોઈએ અને આપણા ખુશી સમાચાર તેને પણ પોચા-
ડવા જોઈએ.

લલિતા—હા તે બરોબર છે—તમે કાગળ લખી કાઢો એટલે
પછી બજારમાં જતી વખતે ટપાલમાં નાંખીશું.

આટલું કહ્યું એટલે—પુર્ણચંદ્ર મનોર ઉપર કાગળ લખવા બીડીઓ
કલમ અને નોટપેર લેઈ બેઠો.—

લલિતા—આપણું સરનામું ચોક્કસ રીતે લખજે કે તેમનો
કાગળ મળે.

પુર્ણચંદ્ર—વાર તેની તમારી ખીલકુલ ધારતી રાખવી નહીં
એમ કહી કાગળ લખવો શરૂ કર્યો.

શાન્તીનગર તા.

પરમપ્રિય ભાઈ મનોરભાઈની પવિત્ર સેવામાં.

મુ. વિજયનગર.

શાન્તીનગરથી તમારી હરથડી માળા જપનાર પરદેશી પુરુષ ચંદ્ર
તથા તમારા જ્ઞાતાં ભાઈના ઘણા હેતુથી ઘડીત વાંચશે જત અમે
ખુશી આનંદમાં છીએ. રહેજસાજ દુઃખો સહન કરતાં કરતાં શાન્તી-
નગરમાં આવી પોહોંચ્યાં છીએ. પ્રભુની કૃપાએ હાલમાં શાન્તીનગરમાં
અમારા ઉપર પરમપુણ્ય પરમાત્મા પ્રભુ અખંડાનંદની શાન્તીજયશ્રી
રહેલી છે—અમે અહીં શાન્તીનગરના જજ તમારા નામરક્ષી અને
તમારા જેવાજ સ્વરૂપવાનને ત્યાં ઉતર્યા છીએ. તેમને જોઈ તમે
અમને રાત દીવસ હૃદયમાં કાતરાએલા છો જો કે હમેશ હૃદયમાંજ
હતા પણ તમારા નામે નામ અને તમારાજ ચેહેરા પ્રમાણે મળતાં
જોવાથી વિશેષ ઝંખના થયા કરે છે પણ શું કરીએ દુરદેશાવર છીએ
મળવાનો કાંઈ ઇલાજ નથી પણ એક માસ અહીં રહેવાના છીએ
તો એક રાત્રી અમોને તમારા પ્યારા મુખડાના દર્શન આપી જવા
તરફી લેજો—તમોએ અમારા ઉપર જે ઉપકાર કર્યા છે તેનો બદલો
હું ક્યે દીવસે અને ક્યારે વાળીશ તે મને હંમેશ વિચારો થયા કરે
છે. મેં મુરખે કાંઈ બદલો વાળ્યો નહિ અને એકદમ રીશ ચઢાવી
બહાર ૧૫ નીકળી પડ્યો છું પણ પ્રભુ પાસે એટલેજ વિનંતિ કરું
છું કે અમોને તમોને હંમેશ પ્રભુ નિતિમાં દોરે અને તમારો બદલો
વાળવા પ્રભુ જલદી વખત આપે એજ વિનંતિ હાલ એજ.

લી. તમારો ત્રિયોગી,

ભાઈ પુરુષ ચંદ્ર.

લલિતા—આ તમારા દુઃખ દેનાર ભાભીના ઘણા હેતથી ઘટારત વાંચવા તરફી લેશો અને અહીં અમોને જરૂર મળી જશે. કેમકે તમારે મુખ જોયે લગભગ ૭ માસ થઈ ગયા છે. હાલ એજ.

લી. તમારા,

વીયોગી ભાભી લલિતા.

આ પ્રમાણે કાગળ લખી એક પરખીડીયામાં ખીડી ઉપર સરનામું કરી પુર્ણચંદ્રે તે કાગળ પોતાના ગજવામાં મુક્યો—લલિતા પોતાના પતિ માટે રસોઈ તૈયાર કરી રહી પછી જમી પરવારી જરા તાપ હોવાથી બપોરના વખતે આરામ લેવા વિચાર ધારી સૌ સૌની ખચારીમાં આડાં થઈ લગભગ એક કલાક આરામ લેઈ પુર્ણચંદ્રે માસીક પેપર હાથમાં લેઈ વાંચવા લાગ્યા. લલિતા તેમની પાસે બેસી અને તે પણ નવાળુની સમાચાર સાંભળવાં લાગી કેમકે પુર્ણચંદ્રે પેપર મોટેથી વાંચતો હતો.

લગભગ સાંજના પાંચ વાગ્યા એટલે લલિતા અને પુર્ણચંદ્રે બજાર તરફ ફરવા નીકળ્યાં. રસ્તામાં પોષ્ટ ઓફીસ આવી ત્યાં પેલો ઉપર લખેલો કાગળ પોષ્ટના ઓફીસમાં નાંખ્યો—અને આગળ વધવા લાગ્યાં—પુર્ણચંદ્રે તેમજ લલિતાને અસલથી બાઈબાં ફરવા જવાની ટેવ હતીજ તેથી તે ધીમે ધીમે બાગ સુધી આવી પોહોંચ્યાં—બાગમાં બાંકડાઓ નાંખેલા હતા તેથી બંને જણ એક બાંકડા ઉપર આવી બેઠા અને બાગની તારીફ કરવા લાગ્યા. વળી પા અડધો કલાક આમથી તેમ બાગમાં ફરવા લાગ્યાં કુલોની મશમશાટ સુગંધીથી તેઓના મન તૃપ્ત થયાં બાહાર ગામ નીકળ્યા પછી દુઃખ અને સુખ આ શાન્તીપુરમાંજ મળ્યું.

લલિતા—આપણે ગમે એટલાં ફરીએ છીએ પણ મનોરભાષ વિના તો અધાર્જન સમજવું—મનોરભાષ જરા ગમતી અને ટીખલી છે. તે હોય તો આપણે કદાચ કોઈ વખત ઉદાશમાં હોઈએ તોપણ તે આપણને આનંદ પમાડ્યા વિના કદી રહેજ નહિં.

પુણ્યચંદ્ર—મનોરની કાંઈ વાત થવાની છે. એજ મનોરને માટે મને તમારે માટે શંકા હતી અને એજ મનોરને હું આજ અત્યંત પ્રમાણીક અને સાચો રોહી જેઉં છું. સાચો અને પવિત્ર દેખાડનાર અને મને અન્યાયી થએલાને તે દુન્યામાં લાવનાર તમે પવિત્ર સ્ત્રીજ છો. તમારો પણ માહારે એક મોટો ઉપકાર માનવો ઘટે છે. કેમકે એક રીતે તમે નવા જીવનમાં દોરી લાવ્યાં છો.

લલિતા—પ્રિય મહેન પતિ માટે સારા ઉપાયો દુઃખ વેડી કરે તે શું તેણે ઉપકાર કર્યો મનાશે ? નાના નહિંજ. એ તો સ્ત્રીઓની ખાસ ફરજ છે કે ગમે તેમ કરી પતિને શું રસ્તે દોરવો કે પતિને સ્ત્રી ખરાબ હોય તો શું રસ્તે દોરવી એ પતીની ફરજ છે એમાં કાંઈ પતિએ પણ ઉપકાર કર્યો એમ કદી કહેવાશે નહીં. માટે નાથ તો મેં મારી ફરજ ખાતરી છે. એમાં મેં કાને માટે એ કામ કર્યું છે. મારા સુખને માટેજ એ કામ કર્યું છે. તમારે માટે કરું તેમાં તો નવાઈજ નહિં પણ પારકી સ્ત્રીના પતિને સુધારવા મેહેનત કરવી એ પણ ખચીત સ્ત્રીઓનો ધર્મ છે. જુઓ પેલી ખાત્ર સુલક્ષણના પતિએ આપણું તો ખોટુંજ કર્યું હતું છતાં પણ મ્હારે તેના પતિને સુધારવા મેહેનત કરવી પડશે. જ્યારે આવી રીતે દરેક પર ઉપકારના કર્મોમાં આપણે રોકાઈએ ત્યારેજ આપણું જીવ્યું સાર્યું છે. નહીં તો પછી દુન્યામાં ઘણાંજ અનાજ ખાત્ર દલાડા કાટે છે. જુઓ વળી આપણે કોઈને પુછીશું કે ભાષ

શું કરોછો તો કહેશે કે ભાઈ અનાજ ખાઈએ છીએ ને દાદાડા કાઢીએ છીએ. ત્યારે શું બીજા સોનું રૂપું ખાતા હશે. ભાઈ અનાજ ખાઓ છો તે તો આખી દુન્યા ખાય છે અને તમે પણ ખાઓછો. પણ કહીશું કે કાંઈ પુરુષાર્થ કર્યું ? તો કહેશે કે આપણે ક્યાં એવા લોચામાં પડીએ આપણે તો ખાઈ પીને આનંદ કરવું પારકી પીડા આપણે શી આપણે તો આપણું જાણીએ. આવો જવાબ મળે છે. ત્યારે એ પેટ પુંખણીય વાય પોતાનુંજ સારું ઇચ્છનારા કહેવાય, પણ જીવ્યા ક્યારે પ્રમાણ કે જ્યારે પારકાનું અને પોતાનું બંધાનું અને ત્યાંસુધી સુધારવું ત્યારે જીવ્યું પ્રમાણ કહેવાય. નાથ હું કાંઈ તમને શીખામણ નથી દેતી તમે મદાર કરતાં વિશેષ સમજે છો પણ આતો સ્વેજ વાત પ્રસંગે વાતમાં કહું છું કે લોકો આવો હોય છે. માટે આપણે તો તેવા મુર્ખ શીરોમણી કદી નજ થવું ઉચીત છે. એમ મારો સાધારણ કહેવાનો ભાવાર્થ છે.

પુણ્ય ૬—વાર તમારું કહેવું બરોબર છે—પરંતુ સાંજ પડવા આવી છે લગભગ સાડા છ થઈ ગયા છે. હવે તો ઘર તરફ જઈએ તો સાંજ છે કેમકે હજી અડધા કલાકનો રસ્તો છે અને પારકા પ્રદેશ છે માટે બનતા સુધી રાત્રીના વખતે બહાર રહેવું એ ઠીક નથી.

લલિતા—એ આપનું કહેવું સત્ય છે. વિના ઝોળખાંણે જે આપણા ઉપર તોહોમત આવ્યું હતું. તે વિના પીછાણનું ખાટું તોહોમત હતું પણ વે તો કદાચ રાત્રી પડી જાય તો વાંધો આવે નહીં કેમકે ખુદ જજે આપણને પોતાને ત્યાં રાખ્યાં છે. છતાં પણ આપણે શામાટે રાત્રીના વખતે બહાર ફરવું. તમારું કહેવું બરોબર છે—

પુણ્ય ૬—તાર ત્યારે ચાલો ઘર તરફ જઈએ—

આટલું કહી બંને ઘર તરફ જવા નીકળ્યાં. રસ્તામાં ચાલતાં જજની ગાડી ભેગી થઇ. તેથી બંને જણને જજે ગાડીમાં લેઇ લીધા જજ પણ બાહારથી ઘર તરફ જતા હતા. અને તે લોકોને પણ ઘર તરફ જવું હતું. મુજે થકેલાં હતાં તેથી આનાકાની નહીં કરતાં જજના બોલવું માન રાખી ગાડીમાં બંને જણ બેસી ગયાં. આ લોકોને જજ જુએ છે. એટલે તેને તુરત લલિતા અને પુર્ણચંદ્ર માટે પેહેમ ચાલે છે. તેથી ચમકીને કહે છે.

ત્યારે તમે જાતે કેવા છો ?

પુર્ણચંદ્ર—સાહેબ, મેં આપને તે દીવસે જણાવ્યું હતું તો.

જજ—અરે હું વિસરી જઈ છું ધણા કેશની ખીના આવે એટલી પીશરી જવાય છે.

પુર્ણચંદ્ર—કાંઈ શીકર નહીં અમોને તે ખીજ વખત કહેતાં કાંઈ હરકત નથી હજારો વાર પૂછો. એમાં શું હરકત છે, અમો નાગર છીએ.

જજ—ત્યારે તમારું ગામ કયું ?

પુર્ણચંદ્ર—અમારું અસલ ગામ વિજયનગર છે.

જજ—શું તમે વિજયનગરના છો ? ત્યારે તો હું પણ ત્યાંનો છું.

પુર્ણચંદ્ર—(પુર્ણ ખાત્રી કરીને ખરેખર મનોરજ છે માટે મને સવાલ પણ કરવા દે હવે તો મિત્રતા જેવું થયું છે એટલે સવાલ પુછવામાં હરકત હોય એમ હું ધારતો નથી કેમકે તે સ્વભાવે મલ-તાવડા છે તામસી નથી સીધો જવાબ આપે એવા છે અને સઘળી વાત ધ્યાનમાં લે છે એમ ધારી) કીક ત્યારે તો આપણે એકજ

ગામના છીએ ચાલો વિશેષ જોળખાણ થઇ પણ આપ આંખો દાહાડી અમોને જોઇને વિચાર શા કર્યા કરો છો ?

જજ—મેહેરબાન મને તમારે માટે શક છે.

પુર્ણચંદ્ર—અરે ? વળી પાછો શક. સગ્ન મારવી હોય તો મારોને તી કમ વળી કેદમાં નાંખો છો કાણુ છો એમ કરો છો તેના કરતાં કેદમાંજ નાંખી દોને.

જજ—નહિં નહિં મને તેવી જાતનો શક નથી પણ તમારા ભાઇ છો એમ શક આવે છે.

પુર્ણચંદ્ર—હા મને પણ કોવે શક આવે છે.

જજ—શો શક આવે છે.

પુર્ણચંદ્ર—માહારે એક તમારા જેવાને તમારા નામરાશી ભઇ છે તે શક આવે છે.

જજ—શું લલિતા ભાભી અને પુર્ણચંદ્રભાઇ પરદેશ નીકળેલા તે તમેજ છો હવે મને પુરી ખાતરી થાય છે.

પુર્ણચંદ્ર—મારા કાકાનો છાકરો મનોરભાઇ અને મારા પરમમીત્ર તે તમેજ છો.

એમ કહી જાને જણુ એક એકને ભેટી પડ્યા જાનેની આંખોમાંથી હર્ષના આંસુ આવવા લાગ્યાં. લલિતાની આંખમાંથી પણ આંસુ આવવા લાગ્યાં.

મનોર—પ્રિય ભાઇ મેં તને અને મારાં ભાભીને વિના વાંક જોલમાં રાખ્યાં અને વગર વિચારે સગ્ન મારી મેં મુર્ખાએ પુરી તપાસ પણ ન કરી અરે કેવો અજાગી કે મેં તે વખતે પુરી તપાસ કરી નહીં.

લલિતા—મનોરભાઇ એમાં તમારો જરી પણ વાંક નથી. વાં અમારા નશીબમાં જેમ લખેલી હશે તે ચાર દાહાડા રહ્યાં.

નશીબના જોગ કાણુ મીઠ્યા કરનાર છે. પણ તમને શકા રહી ગઈ અને પાછળથી તપાસ કરી એજ તમારો મોટો ઉપકાર છે નહીં તો ક્યારનાએ જોલમાં દાળરોટલો ખાઈ સડતા હોત પણ એટલું તો ખચુસ યાદ રાખવાનું છે કે ઇશ્વર સત્યને તાજવે જરૂર જરૂર આવી એસે છે અને સત્ય ન્યાયજ અપાવે છે.

પુર્ણચંદ્ર—મિત્ર તું તો ઉપકાર પર ઉપકાર અસલથીજ કરતો આવ્યો છે અને કહે છે તારા ઉપકારોનો ઢગલો મારી પાસે થયાજ કરે છે હવે આ બધા ઉપકારો હું ક્યારે વાળીશ ભાઈ મેં તને આજેજ કાગળ લખ્યો છે.

મનોર—પ્રિય ભાઈ હું તમને જોતો અને મને તમારા જોડેમ આવતા કે રખેને લલિતા અને પુર્ણચંદ્રભાઈ હોય. પણ વળી મનમાં એમ આવતું કે એ તો કાંઈના કાંઈ નીકળી ગયાં છે તે અહીં ક્યાંથી હોય. એમ વીચારો આવતાં અને તમને ન જોતો એટલે વળી વીસરી જતો અને જ્યારે તમને જોતો ત્યારે મને તમને પુછવાને ઉમંગ થતો પણ પુછવા જીભ ઉપડતી નહીં પણ પરમેશ્વરને આપણી પીછાન કરાવવીજ લખેલી હશે તેથીજ મને તમારાં ઉપર સ્વભાવીક રીતે દયા આવી અને આ બધી માફ મકાન સરકારી પડ્યું છે તેમાં રાખ્યાં. એ બધો પરમાત્માનો પાડ મોટો માનવાનો છે આપણે ત્રણે સાચા પ્રેમી છીએ તો પરદેશ નીકળ્યા છતાં પણ પ્રેમુએ મેળવી દીધાં અને સર્વ વાતે પ્રેમુએ આનંદ આપ્યો.

લલિતા—ભાઈ એ બધા પ્રજ્ઞાપ સત્ય વચનના છે સાચા બોલાને કોઈ દીવસ દુઃખ આવતુંજ નથી એ તમે ખચીતજ રીતે સમજજો તુલસીદાસજી પણ કહી ગયાછે કે સત્ય વચન ચૌર દીનતા પર સ્ત્રી માત સમાન ઇતનેસો જો હરી નહીં મીસે તો

તુલસીદાસ જમાન માટે કદી કાળે આપણો જીવ જતાં સુધી પણ એ વાક્યો ભુલી જવાં જોઈએ નહીં એ વાક્યો તો હૃદયમાં કારી-નેજ રાખવાં.

આટલી વાત કરે છે એટલામાં ગાડી મનોરના બંગલા સુધી આવી પોહ્યાં. ગાડીમાંથી ઉતરી સર્વ મનોરના બંગલામાં દાખલ થયાં બંગલે મનોરની સ્ત્રી મણીગવરી નિતિશાસ્ત્રનું પુસ્તકજ વાંચતી હતી તેને મનોર બોલ્યો.

મનોર—આ કાણુ છે જોળખો છો ?

મણીગવરી—પુરેપુરી રીતે જોળખી શકતી નથી કેમકે માહારે તેમની સાથે થોડો ઘણો સહવાસ હતો એમ મને લાગે છે. પણ પુરી પીછાંજી પડતી નથી.

મનોર—ના જોળખ્યાં—એ આપણને જીવતદાન આપનાર અને આપણે માટે પરદેશ વેડનાર.

મણીગવરી—લાજ કાઢીને શું પુર્ણચંદ્રભાઈ તો નહિં.

મનોર—હા એજ છે. અને આ જોડે છે તેમને જોળખો છો.

મણીગવરી—હા. લલિતા ભાભીજી. વળી હવે તો અન્નદયું રહે કે જોહો ઘણો આનંદ થયો અમો તમોને દરરોજ યાદ કરતાં હતાં.

લલિતા—તેમાંજ તમો અમોને જોળખી શક્યાં નહીં હોય. નાજ જોળખે જજનાં પાત્ર થયાં એટલે ક્યાંથી જોળખે.

મણીગવરી—શું ભુલ નહીં થતી હોય એટલામાંજ મેણું મારશો કે ખરું પુછો તો મહારે અને તમારે મુળથી વધારે સહ-વાસજ ક્યાં હતો.

લલિતા—નાના હું તો રહેજ હસુ છું હસીએ નહીં તો પછી રમુંજ કેમ પડે હવે આપણે ચારે એકઠા થયા તો હવે તો રમુજ કરવી જોઈએ ચાર આંખ્યો હતી તે હવે આઠ આંખ્યો મળી હવે હર્ષનો પાર શું રહ્યો

મણીગવરી—ત્યારે તમે ચાકલાં હશે. શું અત્યારેજ આલ્યા આવા છો ?

લલિતા—હા આ બંગલામા તો અત્યારેજ આવીએ છીએ બાકી શહેરમાં આવે તો ચાર પાંચ દાહાડા થયા.

મણીગવરી—ત્યારે આટલા દીવસ ક્યાં રહેતા હતા.

લલિતા—ચાર દીવસ જલખાંનામાં અને પાંચમે દીવસ આ તમારાં સરકારી મકાનમાં.

મણીગવરી—શું આંમ બોલતાં હશે.

લલિતા—તમારા સમ ખરીજ વાત. ના માનતા હોતો પુછી જુઓ મારા મનોરભાઈને સગ્ન મારનાર પણ તેજ હતા એટલે તે તમને પુરેપુરી વાત માંડીને કરશે સગ્ન તે કાંઈ એાછી સગ્ન મારીતી સાત વર્ષની સખત કેદની સગ્ન મારી હતી પણ આરા નશીએ વળી તેમને દયા આવી તે વળી છોડી મુક .

મણીગવરી—શું આ ખરી વાત છે ?

લલિતા—આહા તમારા સમ ખરી વાત છે. (મનોરને) શામાટે તમે તેમને સગ્ન મારી હતી પરદેશમાં વ્હાલા સગા મળે એટલે શું બધા સગાવાહલાઓ અમલદાર જે હશે તે સગ્ન મારતા હશે.

મનોર—ભાઈ મારા નસીબના ભોગ લાગ્યાતા ને મેં સગ્ન મારી હતી કહે હવે શું કરું અજાણપણામાં બધું થઈ ગયું છે હવે એ થયું ન થયું થવાનું છે.

મણીગવરી—એવું તે શું થયું કે સાત વર્ષની સગ્ન મારી હતી ?

મનોર—તે વાત હું તને પછીથી પુરસદ વખતે કહીશ પણ હાલ તો તેમને માટે પાણી હુંનું મુકાવો અને ભટને જલ્દી રસોઇ બનાવવાનું કરો. કે નાહીને જલ્દી જમી લેખએ તુરતજ મણીગવરી ઉભી થઇ અને માહારાજને રસોઇ માટે ઓર્ડર આપ્યો અને ચાકર પાસે તાબડતોચ પાણી ઉનું કરાવ્યું. પા અડધા કલાકમાં માહારાજ દુધપુરી અને શાક તૈયાર કરી રહ્યો ચારે જણા પાણી ઉનાથી નાહ્યાં. પછી જમવા માટે ચાકરે પાટલા ઢાળ્યા હતા તે આવી બેઠા. જમી પરવારી પાન મુખવાસ કરી વાતોના ગપા મારવા લાગ્યાં.

મણીગવરી—(આધું ઓઢીને) પણ તમે તેમને શાકારણથી સગ્ન મારી હતી ? શું તમારે કાંઈ બગાડયું તો નહોતું.

મનોર—મેં તેમને ઓળખ્યાં નહોતાં તેમ તે વખતે ગુન્હે સાખીત થયો હતો તેથી સગ્ન મારી હતી.

મણીગવરી—ત્યારે તે છુટ્યાં કેવી રીતે ? શું વગવ-વસીલું કાઢ્યું.

મનોર—ના વગવસીલું નહીં પણ પાછળથી મને એમ માનુમ પડ્યું કે આ ફરીઆદી કદાચ લુચ્ચો હશે અને તેણે ફસાવવા આ ક્રીયા કરી હશે તો તે બનવાબેગ છે. એમ ધારી મેં ફરીઆદીના ઘરની ઝડતી લેવડાવી તો ગુન્હેગાર તેઓજ નીકળ્યા અને પુર્ણચંદ્ર-ભાઈ તથા લલિતાભાભી બિનગુન્હેગાર જણાયાં તેથી તેમને છોડી દીધાં અને ફરીઆદી ઉપર કામ ચલાવ્યું. મેં તેમને છોડ્યાં ત્યારે હું

તેમને ઝોળખી શક્યો નહોતો ઝોળખાણુ તો પાછળથી જણાઇ
આવી હતી.

મણીગવરી—તમેજ પોતે ન ઝોળખી શક્યાં તો પછી હું તે
શી રીતે ઝોળખી શકું તમાગ કરતાં કાંઈ માદારે તેમની સાથે
સહવાસ વધારે નહોતો.

લલિતા—હા બરાબર છે—હું તો રહેજ મગક કરતી હતી
તેમાં આટલી બધી રીસ શમાર લાવે છે. શું કાંઈ દરતુએ નહીં
હોય કે જરી વાતમાં રીસ ચઢાવી બેસે છે.

મણીગવરી—ના ખાટું લગાડવાનું નથી. મને રીસ નથી હું
પણ સ્વભાવીક રીતે વાત કરું છું કે તે ન ઝોળખી શક્યા તો હું
કેવી રીતે ઝોળખી શકું.

લલિતા—તમારું કહેવું ખરું છે તમારી સાથે સહવાસ થોડો
ઝેટલે તમે અમોને એકદમ ન પીછાંની શકો એ બરાબર છે.

મણીગવરી—(મનોર સામું બેઠને) ત્યારે તેઓ પણ તમને
નહિ ઝોળખી શક્યા.

મનોર—નહિં તે પણ ન ઝોળખી શક્યાં. કેમકે ઇશ્વરને આટલું
કરવું હશે તે કાણુ મીથ્યા કરી શકે.

પુણ્યચંદ્ર—મનોરભાઈ તમોને અહીં શું દરમાયો મળે છે.

મનોર—દર મહીને સાતસો રૂપિયા મળે છે—મ્હારામાં વિશેષ
ગુણ જણાશે તો બીજે વધશે. સારી પદવી આપી પગારમાં વધારો
કરી આપશે. કેમકે તેમણે પોતે મને ચાહીને બોલાવેલો છે. ઝેટલે હું
ધારું છું મારું કામ મંત્રોપકારક બેશે તો આગળ ઉપર સારું ચાન્સ
(નસીબ) મળશે કેમકે તેઓશ્રી કામની કદર યુગ્મનાર શીંગમણી છે.

પુર્ણચંદ્ર—તો તમે હજુ પાંચ હજાર મેળવી શક્યાં નથી.
નહિં વાર.

મનોર—નહિં. માત્ર અઢવીશોજ હજુ પાંચમે મહીનો શરૂ છે.

આ પ્રમાણે હંમેશ વાતો કરતાં કરતાં પોતાના દીવસો વ્યતીત કરે છે. ઘણે દીવસે ચારે ઓચીન્તા એકઠાં થયા છે. તેથી નવી જુની વાતો કરવી તેઓ હંમેશ જરૂરી રાખતા લગભગ અઢવાડીયું વીતી ગયું હતું. એટલામાં મનોરભાઈ ઉપર મોઢલેલો કાગળ મનોર ભાઈને મળ્યો તે કાગળ વાંચી અત્યાનંદ પામવા લાગ્યા. કે (મનમાં) મોટા માણસોને પોતે સામાને ઉપકાર કર્યો હોય છતાં બીજકુલ તે ઉપકાર ગણતા નથી. અને ઉઝટો સાંમાનો ગુણ માને છે વાહ! પ્રભુ મોટા માણસો તે તો મોટાજ છે હું આ પદવીએ આવવા પામ્યો છું તે તેમનીજ કૃપાથી પામ્યો છું મને ગરીબને આ સાયબી અને ઓઢા-પર પોચાડનાર મારા અન્નદાતા મારા પરમ રતેલી મિત્ર અને વળી ભાઈ પુર્ણચંદ્રજ છે ઓહો! પરમાત્મા તમે અમેને જુદા પડ્યાં છતાં એકઠાં કર્યાં એ પણ ત્હારી કળા ન્યારી છે તું ધારે તો હજારો બહે લાખો ગાઉ દુર હોય તો પણ મેળવી શકવા શક્તીવાન છે ત્હારી અગાધ શક્તિની તુલના કાંઈ પણ કહી શકે તેમ નથી પ્રભુ ત્હારા કામો એકે એક ઉત્તમ અને માણસના સુપાર્થોજ છે તું જે કરે છે તે વ્યાજબી અને ખરુંજ કરે છે. પ્રીય ભાઈ પુર્ણચંદ્ર તમેને પણ મ્હારા વિશે જ્ઞેમ તો આગ્યોજ હતો પણ તમે સરકારી અમલદાર ધારી તમારી જીભ ઉપાડી શક્યા નહોતા એમ તમારા કાગળના ભાવાર્થ ઉપરથી માલુમ પડી આવે છે. જો તમેએ પેહેલેથી ખુલ્લસા કર્યો હોત તો તેજ વખતે પુરી તપાસ કરી હોત અને તમેને કેદ ભોગવવા વખત આવત નહિ. તમેએ મને તમારી ઓળખાણ નહીં

કહેવામાં મોટી ભુલ કરી છે અને તમે થોડા દીવસ જેલમાં વિના ગુન્હે મહારા હાથેજ રહ્યા તેથી મને ઘણો ખેદ થાય છે. શું તમારી નમ્રતા શું તમારી સાદાઈ ગુણ તમે માહારા ઉપર કર્યો છે છતાં કાગળમાં મહારો ઉપકાર માનો છે વાહ મિત્ર મળો તો ભવો ભવ તમારા જેવા સાચા પરોપકારી કુળીન ઉદારજ મળજો.

પુણુચ્ચંદ્ર—મિત્ર તદ્દમારો મહારે ગુણ માનવોજ જેમણે એક મીત્રની ખાતર માંગાપતે તજ દષ્ટ મહારી શોધમાં જેમના તેમ નીકળી પડ્યા અને માહારે માટે તમેજે અત્યંત દુઃખ ભોગવ્યું એ શું ન્હાંનીચુતી વાત છે—ગાકી મેં શું એવો મ્હોટો તમારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે કે તેનો ખદ્દો વળી ચુક્યો હોય. એ ઉપકારનો ખદ્દો તો આ જીન્દગીમાં કદી વળી શકે તેમ મને લાગતું નથી. પછી પરમાત્માની મરજી.

મનોર—મિત્ર આપણે સર્વ હયાત છીએ એટલે સર્વ કાંઈ મળીજ ચુક્યું સદાકાળ આપણે તો આપણે તો આનંદજ છે. સન્ધ્યા-ધર્મી આપણે આપણી જીન્દગી પસાર કરીશું એટલે અધાયનો સમાવેશ તેમાં થઈ જાય છે—માટે દુન્યામાં સાચ એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ દુન્યામાં ઈશ્વરી બક્ષીસ વસ્તુ છે જે એ આપણે કાંઈ વખત ભુલી ગયા તો પછી સઘળું ભુલી ગયા એમ સમજવું. અને સુખનો અંત આવીજ ચુક્યો એમ ખાત્રીથી માની લેવું. મિત્ર જેને જેવું ધટીત છે તેવું તેને સત્યના આધારે મળેજ જાય છે જુઓ મહારી ગુંગસ હાલ સાતસોનો દરમાયો લેવાની નહોતી છતાં સચાઈના પ્રતાપે તેમને મળી છે અને આપે પરમાર્થ કામમાં એટલે મારા જેવા મિત્રને મદદ કરવામાં લખ્યોનો ભોગ આપ્યો છે તો સચાઈના પ્રતાપે પરમાત્માએ તમેને મહારાજ હાથે ચાલીસ શાખની ઈશ્વરી બક્ષીસ અપાઈ ચુકી

છે તે તમેજ ભોગવવાને લાયક છો. હું સાતસોની નોકરી કરવાને લાયક છું તમે વેહેપાર કરવાને લાયક છો તમારી પાસે પૈસા હતા તે તજ દષ આલી નીકળ્યા છો પરંતુ તમારા પુર્ણ ટેકથી પ્રભુએ તમેને પરદેશમાં પણ જાપ કરતાં સવાયું મેળવ્યું. આ તમેએ જે ધન પ્રાપ્ત કર્યું છે તે વખતે આપણી કાંઈ ખીજાં નહોતી પણ ઇશ્વરી કુદરત પ્રમાણેજ તમેને અપાવવા મને પરમાત્માએ પ્રેરણા કરી હશે. માટે વિશભર નાથ સાચાને જોઈએ તે વસ્તુ ઇચ્છા અનુસાર જરૂર મેળવે છે એ નિશ્ચય વાત છે.

પુર્ણચંદ્ર—મિત્ર તમારું કહેવું જરૂં છે પણ એક કહેવું મોટું છે કેમકે તમે એમ કહ્યું કે હું પૈસા વધારે ભોગવવાને લાયક નથી તો શું. જાપ ગરીબ હોય અને મુર્ખપણે જીન્દગી ગાળી ગરીબાઈમાં મુઆ હોય તો શું દીકરાએ પણ ઉત્તનીના માર્ગ થોજ પૈસા પ્રાપ્ત ન કરવાથી શું એ તમે જાજમી કહ્યું છે? મિત્ર તેમ નહીં અવશ્ય આપણા માટે ઉત્તનીના માર્ગો આદરવા અને હમેશ પ્રતિષ્ઠીત થવા મથન કરવું. નહિ કે આગસુતી માફક જીન્દગી ગાળવી જેમ અને જેમ આપણી આગર વિશેષ ફેલાય એજ ઉપાયો. હમેશ આદરવા અને આપ રમેલું ખાય. આપથી કરે સવાઈ એ પ્રમાણે હમેશ થવા જરૂર ચિત રાખવું.

લલિતા—આપ અને મિત્રો આવા શુ વિચારો ચર્ચા છો તેથી અમે અને ઘણાં ખુશી થઈએ છીએ અને પ્રભુ પાસે ઇચ્છીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમને સત્ય વચની નિતિવાન પરોપકારી લોભરહીત અને દયાવાન હમેશને માટે કાયમ રાખ એવી અમો પ્રભુ પાસે હમેશ વાચના કરીએ છીએ.

આ પ્રમાણે નિતીની વાતો હંમેશા કરતાં કરતાં લગભગ પંદર દીવસ થવા આગ્યા એટલે લલિતાને યાદ આવ્યું કે પેલા મુર્ખના શીરોમણી શેઠની સ્ત્રીને મેં તેના પતિની ચાલ જોવા માટે પંદર દીવસનો વાયદો કર્યો છે હવે આ પુરો થઇ ગય છે માટે અવશ્ય માહારે તેના ઘર તરફ જઇ તે ગાર્દનું એટલું કામ જરૂર કરવું જોઇ- શેજ કેમકે વચન આપ્યું એટલે કર્યા વિના ચાલેજ નહિ. વચન આપ્યા પછી આપણું કામ લાખખો રૂપિયાનું બગડતું હોય તો પણ તે બગાડી સાંભાનું એક પાઇનું કામ હોય તો તે કરવુંજ જોઇએ એમ ધારી આવતી કાલે શેઠાણીને મળી શેઠની ચાલથી જરૂર માહેતગાર થવું અને જો શેઠની ચાલ સુધરો ન હોય તો તેને સુધારવા માટે આપને ઉપાયો બતાવી તેને સુધારવા મહારે જરૂર મેહેનત લેવી એ મહારો મુખ્ય ધર્મ છે જેણે દુન્યામાં આવી પર ઉપકાર કર્યો નથી કે પર ઉપકારનું કોઇ પણ પગલું લયું નથી. તેની જીન્દગી વ્યર્થ છે. વળી પર ઉપકાર તે એવી રીતે કરવો કે દુશ્મન હોય છતાં પણ ગત મેહેનતથી પૈસાથી કે માણસોથી. ગુમે તે રીતે કરવોજ જોઇએ. તો જીવતાં સુધી તેમજ મુવા પછી પણ દુન્યામાં અમર કીર્તી રહેવાની જ એમ નક્કી વીચાર ધારી બીજે દીવસે જવુંજ એમ નક્કા કરી રાત્રીના નવ વાગી ગયા હોવાથી સર્વ જણો પોત પોતાની પથારીમાં નિંદ્રા દેવીને આધીન થઇ ગયાં

પ્રકરણ ૪ શું

પરોપકાર.

દોહરો.

જનન મન ધન જનમ્યું નહિ અવગુણ પરગુણ માટ

તે જન જન જન્મો નહિ ધિક જન્મ્યો ધીક માત

લગભગ પાછલી રાત્રીનું અજવાળું બંધ થવા આવ્યું હતું પરોઢીઆના પાંચ વાગવાને માત્ર દસજ મીનીટ બાકી રહી હતી મુસલમાનો મસજીદોમાં જુદાની બંદગી કરી રહ્યા હતા. વૈશ્વવેના દેહેરામાં જે જે જે જે ના અવાજો ચોખ્ખા સંભળાતા હતા. મેહેલામાં નાનાં નાનાં છોકરાઓ એકઠે એક અને કકો મોઢેથી બોલી ધુંટી રહ્યા હતા કેટલેક ધેર કોઇ કોઇ સ્ત્રી રસોઇ માટે અનાજ પીસી રહી હતી. અને ઉનાળાનો દીવસ હતો તેથી છોકરાઓ નહિ ધોઇ રહેટ દફતર લેઇ નિશાળ તરફ જવા માટે તૈયારીઓ કરી રહ્યા હતા. એટલામાં આપણી વારતાના પરોપકારી પુરુષાંદ્ર પથારીમાંથી જાગૃત થયાં તેમના ઉડ્યા પછી તુરંતજ લલિતા ગવરી જાગ્યાં. પતિથી આજ મોડું ઉઠાયું છે તેથી પોતે હૃદયમાં ચિન્તા કરવા લાગ્યાં (મનમાં) કોઇ દીવસ નહિ અને આજ મ્હારાથી કેમ મોડું ઉઠાયું ? લાગ્ય મારી ભુલ થઇ ગઇ છે તે મારી માગુ કેમકે પતિના પેહેલાં સ્ત્રીએ અવશ્ય ઉઠવું જોઇએ છતાં હું આજ મોડી ઉઠી તે મ્હારી મોડી ભુલ થઇ ગઇ છે-આજ વધારે ઉંઘ આવવાનું કારણ શું હશે મને પેલા શેઠને કઇ યુક્તિથી સુધારવા એજ સ્વપ્ન આપી રાત્રી આવ્યું હતું અને તેની લેહેજતમાંજ હું આજ મોડી ઉઠી છું પણ કોઇ નહિ

પતિને કહીશ કે પરોપકારીના કામ માટે મને સ્વપ્નામાં તેને કવી રીતે સુધારવો એ વિચારો આવ્યા હતા અને એ વિચારને લીધેજ હું આજ મોડી ઉઠી છું માટે મને માશી આપો હવેથી એવો મુન્દો નહિ રહે એમ કહીશ એટલે એ ઉદાર વૃત્તિવાળા પ્રેમી પુરુષ મને જરૂર માશી બક્ષશે કેમકે આટલા દીવસ સુધી મેં કોઈ દીવસ કાંઈ ભુલ કરી નથી અને આ ભુલ થઈ છે તે માદારા કામ માટે નહિ પણ પરોપકારીના કામ માટેજ થઈ છે તો તે જરૂર મારા પર રહેમ કરશે અને કદાચ કંઈકા દેશે તો હું સહન કરી લઉંશ અને તેમની પાસે બે હાથ જોડી આજીજી કરીશ, નાના તે એવા કાંઈ નિર્દય નથી કે મને હેરાન કરે ઉઘટી હું માશી માગીશ તો તે ઉઘટા મને તે માટે લલવા આવશે અને એમજ કહેશે કે એમાં શું થઈ ગયું કોઈ દીવસ મોહું ઉઠાયું એથી શું મ્હારે બગરી ગયું છે. હું ધારું છું જરૂર તેમને એમજ કહેશે કેમકે મને તેમના પ્રેમી સ્વભાવની પુરી માહેતી છે. માટે લાવ માશી માયું.

લલિતા—પ્રિય પ્રાણેશ આજ માદારાથી પરોપકારીની લાગણીના સગમે મોહુ ઉઠાયું છે તો હું આપની માશી ગાઉં છું.

પુરુષચંદ્ર—એ શું બોલ્યાં તમોને તો માશીજ છે તમો સુલક્ષણા કદી કોઈ દીવસ ભુલ કરતાંજ નથી અને શું જરી મોહું ઉઠાયું તે શું હું ભુલ ગયું છટ એ કાંઈ ભુલ કહેવાયજ નહિ તેના વળી તમે જોને ભુલ માત્ર આ એકજ આખી જીન્દગીમાં તમોએ કરી છે તેને હું તો ભુલ ગણતોજ નથી. દેહ છે કોઈ દીવસ મોહુએ ઉઠાય અને જોહું પણ ઉઠાય માટે એમાં ભુલ કદી કહેવાયજ કેમ.

મનોર—(દુરથી.) મણી ગવરી સાંભળો છો એક બુદ્ધ જેવી ગાયતમી લલિતા ભાભી ભુલ થઈ ગઈ સમજે છે. આડા હાલા કેવાં

નિતિવાન છે. શાસ્ત્રના આધારેજ ચાલે છે દુન્યામાં રથજે ફેકાણે આવીજ સ્ત્રીયો હોય તો કેવું સારું.

મણીગવરી—પ્રિય પ્રાણેશ એમ હોય ક્યાંથી જો દુન્યામાં ગંધી સ્ત્રીઓ આવી હોય તો પછી કાંઈ કાંઈની દરકારજ ન કરે માટે તે જગતનિયંતા જે કરે છે તે બ્યાજખી અને ખર્ચજ કરે છે પ્રાણનાથ બોધ કાંઈ કાંઈનો આપ્યો લેવાતો નથી પણ પોતાના ખરા દીવથી શાસ્ત્ર પ્રમાણે ચાલે તોજ ચલાય છે બાકી જે જે તે ગમતુંજ નથી અર્થાત કન્યુજ નથી તેને તો કુતરાની પુંછડી હજારે વાર ભોંયમાં ધાલીએ તો પણ તે તો તેવીને તેવીજ વાંકી માટે નાથ ઉત્તમ રસતો તો પોતે પોતાના મનથી આઢરી કરેતોજ ચલાય છે.

મનોર—હા. માલારી બહાલી અધ્યાત્મા તમારે કહેવું સત્યજ છે તમે જાને ઉત્તમ ઉત્તમ માર્ગને ગૃહણ કરો છો અને નહારા માર્ગને સ્વપ્ને પણ નિહાળતા નથી તેથી અમે અંતઃકરણ પુર્વક અતિશય ખુસી છીએ.

મણીગવરી—નાથ. અમારે દુન્યામાં શું જોઈએ છીએ અમારે તો માત્ર પતિ રીઝવવા પતિનું મન જરા પણ દુખાવા દેવું નહિં એજ અમે તો અમારો ઉત્તમ માર્ગ સમજીએ છીએ પતિએ પરમેશ્વર તુલ્ય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ઉત્તમમાં ઉત્તમ ભકિત પતિ ભકિત છે. માટે અમેને તે એજ માર્ગ ગ્રહણ કરવોએ વધારે સારું લાગે છે જેને જે ગમે છે તે માર્ગ તે ગૃહણ કરે છે અમેને આજ માર્ગ ઉત્તમ લાગ્યો છે તો અમે તેજ આધારે ચાલીએ છીએ. તેનાથી જે માર્ગ સત્ય છે કે કેમ તે મને રૂપા કરીને કહેા.

મનોર—સત્ય માર્ગને દુન્યામાં કોણ વખોડનાર છે અરે મારી તાકાદ શું છે કે હું આવા ઉત્તમ માર્ગને વખોડી કાઢું સહુણી તમારો

માર્ગ અતિ ઉત્તમ છે. પણ.....જરા ખચર કાઢોને બરે
ચાહા તૈયાર કર્યો છે ને કર્યો હોય તો ચા પી જરા આહાર ફરી આવીએ.

મણીગવરી—હાનાથી ઘણી ખુશીની સાથે ખચર કાઢું. એમ
કહી. મણીગવરી રસોડા તરફ ભટ પાસે ગઈ અને જોયું તો ચાદાની
સઘડી ઉપર મુકેલીજ હતી તેથી મણીગવરી જોલી કેમ માહારાજ
ચાને કેટલો વખત લાગે તેમ છે તારા શેફને ફરવા જવું છે.

માહારાજ—આખ તૈયારજ છે ને હુકમ હોય તો હું લાવું

મણીગવરી—ને તૈયાર હોય તો ચાર કપ ભરી ત્યાં લાવજો
અને જેમ અને તેમ ઉતાવળ કરજો. ને ને ઉતાવળમાં દાઝી મરતા
નહીં. એવી ઉતાવળ ના કરશો કે જેથી તમે દાઝી મરો. (પોતાના
પતિ પાસે જઈને) નાથ તૈયાર છે લાવે છે.

મનોર—વારૂ. (પુરુષચંદ્રને) ભાઈ ચા તૈયાર છે લાવે? તમેને
કેટલી વાર છે.

પુરુષચંદ્ર—અમો તો તૈયારજ છીએ અમો તો સેહેજ
ગપ્પાં મારી રહ્યા છીએ અમો પણ ચાદાનીજ રાહ જોઈ રહ્યા છીએ

મનોર—એમ કે, તો તૈયાર છે લાવે છે. લાવે એટલે આપણે
ચાહા પી જરા આહાર આગ તરફ હવા ખાઈ આવીએ,

પુરુષચંદ્ર—હા જરાખર છે. અત્યારના પોહોરમાં ફુલોની
સુગંધીથી મગજ તર થઈ જશે. ચાહા પીને જરૂર જઈએ.

મનોર—ત્યારે ગાડી જોડાવવા કહું.

પુરુષચંદ્ર—વારૂ તેમ કરો. પણ.....આ ગાડી તમેએ
પંદરના ખર્ચે રાખી છે.

મનોર—ના તે તો માહારાજ તરફથી વાપરવા મલી છે
મદ્રનો પણ તેમણે વાપરવા આપ્યાં છે તેમની મદારા ઉપર કૃપા

સારી છે. ખરેખર માણસની કદર ઊજનાર તો આ માદારાજના છે.

પુણ્યચંદ્ર—વાર આ ચાહા આવી ચાલો પી લેજો. ચાહા પીતાં પીતાં મનોર બોલ્યો. ભાઈ તમે આટલા છ મહીના ક્યાં બિત્ત કર્યા તે જતાંત તો મને કહો.

પુણ્યચંદ્ર—ભાઈ તે જતાંત ઘણું મોટું છે. તે કહેતાં તો મને લગભગ બે ત્રણ દીવસ થઈ જશે. માટે તમોને કુરસદ મળશે તે દીવસે ખુલાસા સાથે સઘળો જતાંત કહીશ મિત્ર તમારાથી કાંઈ છુપુ રાખવું છે ?

મનોર—કુરસદ તો માત્ર રવીવારે પણ આ વખતે લાગટ બે રમજો આવે છે તો તે બે દીવસમાં તમારો હેવાજ ઘણી સારી રીતે સંભળાશે કેમકે એવી ખાનગી ખીના ઘણી જરૂરની સારી કુરસદ હોય ત્યારેજ સંભળવામાં ફીક પડે. રવીવારની રમ્મ અને ખીજ અમારા માદારાજના જન્મ દીવસની ખુશાલીના તેહેવારની રમ્મ મહી બે રમજો આવે છે એટલે આપણને ફીક પડશે. પણ..... મિત્ર તમે એક માસ પછી અહીંથી. ખીજે ગામ જવા ધારો છો એજ ફીક કરતા નથી કેમકે સાથે આપણે હમ્મશું તો ઘણુંજ સાફ થશે હાલમાં તમે અહીં દરગાહમાં રાજકુંવરોને અભ્યાસ કરાવવામાં રહી બજો તો શું તમને હરકત છે ?

પુણ્યચંદ્ર—હરકત તો નથી પણ તાબેદારી કરતાં વેહેપાર ઉપર મહાઈ ચીત સાફ ચોટયું છે માટે હું તો ધાઈ છું વેહેપાર કરું તો સાફ

મનોર—જ્યાંસુધી તમારે વેહેપાર કરવાનું નક્કી નથી ત્યાં સુધી તમે રાજ્યમાં રહી કુંવરોને તેમજ કુંવરીઓને અભ્યાસ કરાવશો તો માદારાજથી મોહોગત પણ થશે ને બે પૈસાની ગ્રામી પણ થશે માટે

કહોએ એ શું વિચાર છે. ગધા છોકરાં મળી પંદર છોકરાઓ છે તો
દર છોકરા દીક પચાસ કપિઆનો મહીનો આપશે તો પણ મહારા
જેટલોજ પગાર થશે ગદ્દે મહારા કરતાં વિશેષ મલી શકશે. છોકરા-
ઓને અભ્યાસ કરાવતાં એ કાંઈ નોકરી નથી માત્ર સવારમાં એ કલાક
ગમે તે ટાઈમે અને સાંજે એ કલાક ગમે તે ટાઈમે એ કાંઈ હું ધારૂં
છું નોકરી કહી શકાશે નહીં નોકરી તો હું જે કરું છું તેનું નામ
નોકરી ગાકા જમે કલાક છોકરાઓને અભ્યાસ કરાવવો એ કાંઈ
મારા ધારવા પ્રમાણુ નોકરી નજ કહેવાન માટે આપનો વિચાર
જણાવશો.

પુણ્યચંદ્ર—ભલે તમારી મરજી તેમ છે નો ધણી ખુશીથી. તમે
રાખજી સાહેબને પુછી જોએ તેમણે મને નજરે તો દીકવા છે અને
કદાચ તેમની હજુર મને જોલાવશે તો હું આવીશ. માટે ખુશીથી
નક્કી કરજી વહેપાર કરીશું ત્યારની વાત ત્યારે છે. માટે કાંઈ પણ
ઉદ્યમ તો કરતાજ રહેવું. કાંઈપણ જાતનો માણસે ઉદ્યમનો કરવોજ
જોઈએ. પછી રણવું જોવું એ ભાવીને આવીન છે. પણ મનુષ્ય પ્રયત્ન
અને ઇશ્વર કૃપા માટે માણસની મહેનત હોયતોજ ઇશ્વરની કૃપા રહે
માટે પ્રયત્ન તો જરૂર કરવોજ માટે તમેજો જાનવું હોય તો જરૂર
નક્કી કરજો મારી અંતઃકરણથી ખુશી છે.

આટલી વાત થઈ એટલામાં આ પી તૈયાર થઈ ગયાં પછી ચારે
જણે પોતપોતાના કપડાં સજી લીધાં અને મકાન બાહાર આવી ઉભાં
રહ્યાં. ગાડીવાળો ગાડી લાવી તૈયારજ રહ્યો હતો તેથી એક બાજુ
પુણ્યચંદ્ર અને મનોર અને એક બાજુ લલિતા અને મણીગવરી
ગાડીમાં જોડવાઈ ગયાં પછી હાંકવાનો હુકમ મળ્યો એટલે ગાડી-
વાળાએ ગાડી ગાગ તરફ હાંકરી લગભગ કલાકે આગમાંથી આમ

તેમ ફરી વાતો કરતાં કરતાં કુલોની સુગંધી લેવા લાગ્યા પછી લલિતાને બાર વાગે પેલા વણીકને ઘેર જવું હતું તેથી ઘેર જવા ઉતાવલ કરવા લાગી. અને બોલી.

પ્રાણેશ. મદારે બાર વાગે સુલક્ષણા બેઠેનને ઘેર તેમના પતિની સાથે માટેની પરીક્ષા સાફ જવું છે માટે જલદી ઘેર જવાય તો ઘણું સાફ.

પુર્ણચંદ્ર—ઘણી ખુસીથી હવે ફરી રહ્યાં છીએ ઘર તરફ જ જઈએ છીએ તમે નિશ્ચિન્ત રહેજો એ તમારો ટાઇમ નહિ વિતિ જાય

લલિતા—વાર નાથ (ગવરી તરફ જોઈને) કેમ બેઠેન તમે મારી સાથે સુલક્ષણા બેઠેનને ત્યાં આવશે સાથે આવશે તો તમારા સહવાસથી મને ત્યાં પરીક્ષા તપાસ કરવામાં વિચળ લાગશે નહિ. ગાટે ફોંબેને એ શું વિચાર છે.

મણીગવરી—ઘણી ખુસીથી આવીશ, તમારા સહવાસથી મને આનંદ ઉપજે છે તમે બે ચાર કલાક બાહાર જાઓ એટલે પછી મને એકલીને ઘેર બીજાકુલ ગમેજ નહી તે માટે હું તમારી સાથે જરૂર જરૂર આવીશ.

આ પ્રમાણે વાત થઈ એટલે ચારે જણા ગાડીમાં દાખલ થયા પછી ગાડીવાને ગાડી ઘર તરફ હાંકારી થોડીકજ વારમાં ઘર આગળ ગાડી આવી ઉભી રહી એટલે સર્વ ગાડીમાંથી ઉતરી ઘરમાં દાખલ થયાં બેઠે રસોઇ પણ તૈયારજ કરી તેથી સર્વ કપડાં ગઈ જમવા બેસી ગયાં જમી પાન મુજવાસ કરી કપડાં પહેરી તૈયાર થઈ ગયાં પુર્ણચંદ્ર અને મનોર દોર્ડમાં જવા તૈયાર થયા હતા અને લલિતા અને ગવરી સુલક્ષણાબાઈને ત્યાં જવા તૈયાર થયાં હતાં તે ચારે જણાં ગાડીમાં બેસી રવાના થયાં લલિતાને અને મણીગવરીને સુલક્ષણાને

ધેર ઉતાર્યા પછી ડ્રાઈ તરફ ગાડી હાંકી મુકી ગાડીવાળાને સુલક્ષણાને ત્યાં સાંજે પાંચ વાગે ગાડી લેઈ જવા ફરમાવી વીઢાય કર્યો.

લલિતા—કેમ બેઠેન સુલક્ષણા તમારા પતિ ક્યાં છે અને કેવી સ્થિતિમાં છે.

સુલક્ષણા—બેઠેન મને તો તે સુધર્યા હોય એમ તેમના સારા આચરણો ઉપરથી લાગે છે પરંતુ જેમ હીરાની પરીક્ષા ઝવેરી કરે છે તેમ મારા પતિશ્ચી મારા મનના માનેલા હીરાની પરીક્ષા આપ ઝવેરી રૂપિ સદ્ગુણના જાંઘર મારા ધર્મના બેઠેન કરો. અને મને દુખીઆરીને તમારી પુરેપુરી મદદ આપો કે અમારી હવે પછીની આખી જીન્દગી સારા રહેતે જાય. એટલી હું તમારી પાસે ઇચ્છું છું.

લલિતા—બેઠેન તમે તે માટેની ચિન્તા તજી દેજો. જે કદાચ મદારે નાજ કન્ટું હોત તો હું વખતસર વચન આપ્યા પ્રમાણે હાજરજી થું કામ થતે. માટે બેઠેન તમે નિર્ભયપણે રહો અને શુ થાય છે તે જોયા કરો.

સુલક્ષણા—વાર બેઠેન તમારો ઉપકાર હું કદી ભુલીશ નહિ.

લલિતા—તમારા પતિ નિદ્રામાંથી જાગ્યા કે નહિ ?

સુલક્ષણા—ના બેઠેન તેમને જાગવાને હજી અડધા કલાકની વાર છે.

લલિતા—ત્યારે જુઓ અમારાં દેરાણી છે તેમને તે જોખાળતા નથી વળી રૂપમાં તે મદારાથી પણ સ્થિત જાય તેવાં છે મા જોજો તે કોઈ પણ રીતે જુરી ચાલમાં છે કે નહિં જે હશે તો તુરત ખજર પડી જશે અને જુરી ચાલમાં હશે તો પછી મને સુધારતાં પરમાત્માની કૃપાએ જરાપણ વાર લાગશે નહિં. માટે બેઠેન મને કોઈ તમારા ઘરમાં એવી એક ગુમ જગ્યા બતાવો કે હું ત્યાં રહી

સર્વ જોષ શકું તેમ સાંભળી શકું.

સુલક્ષણા—જેહેન. આ માહારો આગળનો મેડો છે તે મેડામાં આપ પધારો અને બારીએથી સર્વ ખીના જોજો અને સાંભળજો કેમ ત્યાં તમને શ્રવણે.

લલિતા—ઘણી ખુસીથી એથી પણ ખરાબ હશે તો પણ હરકત નથી. બેલાશક હું ત્યાં બેસી શકીશ. એમ કહી. (મણીગવરીને) મણીગવરી તમે હું કરું તેમ જરા પરમાત્માની ખાતર કરશો ?

મણીગવરી—ઘણી ખુસીથી. કેમ નહિં કરું. તમે કહો તે મહારે કરવુંજ જોષએ કેમકે પરમાર્થનું કામ કરવાને તો આપણને દુન્યામાં પ્રભુએ જન્મ આપ્યો છે તો સદાકાળ આપણે તો એવાં કામો કરવાંજ ધરીત છે.

લલિતા—ત્યારે તમે જરા બાહાર જાઓ અને સુલક્ષા જેહેનના જેહેનપણી છો એવી રીતે સમગ્રજ તેમ તમે સુલક્ષણાને હાંક મારતાં મારતાં અડધા કલાક પછી આવજો પછી શું થાય છે તે હું જોષ લઈશ. તેની ખુરી વર્તણુંક હશે તો તમે સમય સુચકતા વાપરી તમારા શિયળનો બચાવ તો કરી શકા તેવા છોજ માટે તે વિષે મારે તમને વિશેષ કહેવું પડે તેમ નથી. કેમકે તમે આ બાબતથી માહેતગાર છો.

મણીગવરી—હા હું આ બાબતથી તમારાથી માહેતગાર થઈ ચુકી છું એટલે પ્રભુએ કાંઈ પણ હરકત નહીંજ આવે. માટે હું જરા બાહાર અમારા માહારાજના કારભારીને ઘેર અડધા કલાકમાં તેમના પત્નિને મળી આવું છું કેમ બરોબર છે ને ?

લલિતા—હા જેટલુંજ જોષએ છીએ જાઓ સત્વર જાઓ વળી તે ઉકશે અને આપણી આવી સંટકસ જાણશે તો પરીક્ષા કરવામાં વાંધો આવશે અને આ પવિત્ર બાઈને જીન્દગીનું દુન્ય ઉત્પન્ન થશે

ગમે સત્વર પધારો હું પણ આગલે મેડે જાઉં છું અને સુલક્ષણા
એહેન તેમના ઘરના કામમાં ગુથાય છે એટલે પછી ડાઘને કાંઈ
મહેમ આવશે નહિ માટે ત્વનાથી જાઓ. આટલી વાત થઈ એટલે
મણીગવરી કાનભારીના ઘર તરફ ગઈ અને લલિતા આગલે મેડે ચઢી
ગઈ અને ખારી પાસે આવી બેઠી અને સુલક્ષણા પોતાના ઘર કામમાં
ગુથાઈ ગઈ એટલે થોડીવારમાં શેઠ પધારીમાંથી ઉઠ્યા મ્હો ઘોષ
પાણી પી ગાદી ઉપર આવી બેઠા અને પાન જનાવવા લાગ્યા પાન
કરી રહી ખાઈ ખુણામાં પીચકારીઓ મારતા હતા એટલામાં મણી-
ગવરી સુલક્ષણાને ઘાંટો પાડતી આવી પોહોચી અને અગ્નણી
થઈ બેઠી.

સુલક્ષણા એહેન કેમ જણાતાં નથી.

સુલક્ષણા—એહેન શું જણાઉં આ ધારતા કામમાંથી પરવારી
રહું તો તમારા જેવાને મળવા અવાયને ધરનું કામ થઈ રહ્યું હોય તો
છોકરાની કાંઈ સંભાળનું કામ આવી પડે અને છોકરામાંથી પરવારીએ
તો અવરનવર ઘરમાં કાંઈ નહિ ને કાંઈ કામ તો નીકળીજ આવે
એટલે એહેન શું મળવા આવું ઘણા દીવસથી મળાયું નથી માટે
માફ કરજો.

મણીગવરી—(ઉભાં ઉભાં) એમાં માફ માગવાનું શું કારણ
છે હોય ધરના કામ પછી બીજું કામ ધરનું કામ કાંઈ કર્યા વિના
છુટકો છે વસ્તારીને તે કામ હોયને હોયજ.

સુલક્ષણા—શું કરીએ એહેન સંસારના કામજ એવાં છે.
(જાણી જોઈને મણીગવરીને એસવનું સાચન નાંખી આપતી નથી
અને તેથી શેઠ આગળ કરતાં નિતીવાન થયાથી.)

શેઠ—અરે તારામાં તે કાંઈ ઢંગ છે કે નહિ. કાંઈ બીચારું

ચાહીને મળવા આવ્યાં જે માન આવતાર આસનઆસન આપે છે !
કાંઈ વિવેક છે કે નહિં જરા થોડી ચાર કામ પડતુ મુક પછી વણું
થશે જે મળવા આવ્યાં હોય તેનું તો માન જળવ ?

સુલક્ષણા—પ્રાણનાથ મારી ભુવ થઇ ગઇ છે મને કામા
આપને આપનું કરેવું ખરું છે.

એમ કહી. સુલક્ષણા ઓરડામાં ગઇ અને શેતરંજી લઇ આવી
પાથરી આવી પછી જેસવા હતું અને પોતે પણ તેની સાથેજ બેઠી
અને સુપકી રીતે શેઠ ન સાંભળે તેની રીતે શેઠ સખંધીજ વાતો કરવા
લાગ્યાં. તે જોઇ શેઠ બોલ્યા.

આ કાનાં પત્નિ છે? મેં ન જાણ્યાં.

સુલક્ષણા—તમે નહિં જાણખી શકો કેમકે તે પરદેશી છે
અને થોડો વખત થયા અહીં આવ્યાં છે.

આ પ્રમાણે વાત થતી હતી અને શેઠે પોતાની શુદ્ધ દાનતથીજ
પ્રશ્નો કર્યા હતા જતાં મણીગવરી માટે પ્રશ્નો કર્યા હતા તેથી સ્ત્રિતા
ગભરાવા લાગી કે રખેને કાંઈ નિપત આવે નહિં.

સુલક્ષણા—કેમ બેઠેન તમારા પતિ ઉપર પેલી આકૃત આવી
હતી તેનું શું થયું મને તો કાંઈ ખબરજ ના પડી

આટલું બોલે છે એટલે શેઠ વચમાંજ બોલી ઉઠ્યા.

બેઠેન પરમાત્મા ગરીબની વારે ચઢ્યા છે તેથી સર્વ સારજ
થયું છે—અને વળી પરમાત્માની વિશેષ કૃપા તો એ થઇ છે કે મને
બ્રહ્મ બુદ્ધીથી પણ મુક્ત કર્યો છે—હું જે અનિતિમાં પેહેલાં દુઃખ માનતો
હતો તેના કરતાં હાલ નિતિમાં ચાલવાથી મને પરમ અનંદ સુખ
પ્રાપ્ત થયું છે.

સુલક્ષણા—નિતિએતો એક પરમ સુખનો ઝરો છે. માટે

નિતિનો ઉત્તમ રસ્તો તો હજારો દુઃખ પડે પણ તજવો નજ નોંધએ નિતિને રસ્તે ચાલનાર સ્ત્રી પુરૂષો સદાકાળ આનંદમાં જ દીવસો પસાર કરે છે. માટે અહોનિશ નિતિવાનજ થવું અને કદી કાળે પણ સત્ય તજવું નહિ. આમ કરનાર આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં આનંદજ ભોગવે છે.

આ પ્રમાણે વાત થાય છે એટલે વિશેષ ખાતરી કરવા માટે તેની સ્ત્રી ખીખ કામનું જ્વાનું કાઢી ઘરમાં તેઓથી દુર ગઈ એટલે શેઠ અને મણીગવરી જતે એકલાં રહ્યાં એટલે ગવરીએ આગળ વાત લખાવવા શરૂ કરી.

તમારા ઉપર એકએક જુઠો આરોપ કેમ આવવા પામ્યો હતો.

શેઠ—જુઠો આરોપ નહોતો પણ તે મદારા અનિતિના ફલજ હતો તેઓ ઉપર મેં જુઠો આરોપ બદરૂલીઓની સખીરથી મુક્યો હતો. તેઓની ખીલકુલ કસુર નહોતી માત્ર માદારીજ મોટી ભુલ હતી. છતાં પણ દયાળુ જજે મને ખીલકુલ સજા કર્યા વિના છોડી મુક્યો. ઝોહો શું તેમની ન્યાય કરવાની છટા છે. વળી વિશેસમાં મને સુધારાના પાયા ઉપર લાવવા મારી સુભારજને તેમણે લલામણ કરી છે આવું તો પોતાના બાપ પણ કદી કરે નહિ પણ ન્યાયાધીશને પણ એક માબાપ રૂપજ છે.

મણીગવરી—ખરું છે. તમે કુરસ્તો નોંધ પ્રવિણ થઈ સુધારાના પાયા ઉપર આવ્યા છો તેથી તમારા જેવો ખીખેકોઈ સુધરેલો મળી આવશે નહિ. કેમકે તમને તો જાત અનુભવથી ખાતરી થઈ છે એટલે તમે કાંઈ વિશેસજ અનુભવતા રહેશો. કેમકે ખત્તા ખાઈ સુધરે છે અને જન્મથીજ સુધરેલો હોય છે તેમાં ઘણો તફાવત રહેલો છે જન્મથીજ સુધરેલા કરતાં અનુભવ મેળવી સુધરેલો વિશેષ

સુધારા પર આવી જાય છે. જેમકે કોઈ મુગથીજ પૈસાદાર હોય તે શું ગરીબની પીડા જાણી શકે પણ કોઈ ગરીબાઈમાંથી પૈસાદાર થયો હોય તો ગરીબની શું પીડા છે તેને બરોબર રીતે જાણી શકે છે. માટે હવે તમારા જેવા નિતિવાનનો પેહેલેથી નિતિને રસ્તે ચાલનારને પણ પુરી રીતે નિતિના રસ્તા બરોબર જાણનાર નહિ હોય એમ હું માનું છું.

શેઠ—જેહેન મને તમે ક્યાં ઉંચે ચઢાવો છો હું પામર પ્રાણી શું જાણી શકું તેમ છું, મારામાં એટલી, શું શક્તિ છે કે હું મહા પ્રવિણ હોઉં (પોતાની સ્ત્રીને ઘાંટો પાડીને) સાંભળે છે કે તને કોઈ મળવા આવે ત્યારે તું આવી જઈ એસે છે. કાંઈ અકલ છે કે નહિ?

મુલક્ષણા—નાથ, આપ અને માણીગવરી જેહેન વાતો કરતાં હતાં તેથી હું આ છોકરાને છાંતો રાખવા ગઈ છું હું આવું છું ક્ષમા કરજો.

શેઠ—વારૂ કીક પણ તેમને માટે કાંઈ ચાહાપાણી પાન સોપારી વિગેરેનો આદર સત્કાર તો કરો, એ ક્યાં આપણે ત્યાં હર વખતે આવે છે. મેં તો તેમને આપણે ત્યાં આવતાં આજેજ જોયા છે.

મુલક્ષણા—નાથ આપ જ્યારે આ નિતિના માર્ગે હતા ત્યારે સર્વ કોઈ મહારી પાસે આપણે ઘેર આવતાં ડરતાં હતાં પણ આપ સારી ચાલમાં આગ્યા છો તેથી હવે સર્વ કોઈ આવશેજની એ વખતમાં મળવાના બહલામાં મરવા જેવું થઈ જાય તેમ હતું તેથી કોઈ અહીં આવી શકતું નહિ. એ આપનાથી ક્યાં અગ્રણ્યું છે.

શેઠ—(ચક્રીત થઈને) ઓહો ! હું તે વખતે ખરાબ હતો તેથી કોઈ મનુષ્ય મને નજરે જોવાને પણ ઇચ્છતું નહીં અને હાલ સુધરી ગયો છું તો પવિત્ર માણસો તેમાં વળી સ્ત્રી જાત મહારી સાથે

બીન ધડકથી સારી રીતે વાતોચીતો કરે છે ઓહો ! પવિત્રતામાં આટલા બધા ગુણ સમાયલા છે : મને મુર્ખને પેહેલેથી આપવિત્રતાની ખબરજ નહિ અરે મેં તે વખતે તે માટે દરકારજ કરી નહીં કેવો હું મુર્ખ મેં કેવી મોટી ભુલ કરી છે. પણ મને સત્ય માર્ગે દોરનાર લલિતા જોઈને હવે ક્યારે મળે કે હું તેમના ઘુંટણે પડી મારી માથું તેમના વડેજ હું આ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી શક્યો છું. નહિ તો હું ક્યાંયે કાળાગૃહમાં સડતો હોત અને મરણને શરણુ પણ થયો હોત. મને હવે માત્ર તે પવિત્ર બાઈનેજ મળવાની ઇચ્છા છે અને તેમની પાસેથી મારી મેળવવાની ઇચ્છા છે જો એક વખત મળી દર્શન દે તો મારા અહોભાગ્ય સમજું.

મણીગવરી—હા તે અહીંજ છે હું તેમને ઓળખું છું તમને હું તેમનો એક વખત મેળાપ કરી આપીશ. તે તો જજના સગા નીકળ્યાં છે. હજુ પંદર દીવસ તેઓ અહીં રહેશે એમ સાંભળ્યું છે.

શેઠ—શું તે જજના સગા છે હાય હાય મેં પાપીઆએ તેમનાજ ઉપર જુકો આરોપ નાંખ્યો અને તેમનાજ ઉપર મેં જુકી બદનામી ચલાવી. હવે મારે જીવીને શું કરવું હવે તો હું આ દેહમાંથી પ્રાણ ત્યાગજ કરીશ કેમકે દુન્યામાં હું શું મારૂ કાળુ મોઢું બતાવું

મણીગવરી—શેઠ ધીરજ ધરો. સત્ય માર્ગ ગૃહણ કરનારને કદી કલંક લાગતુંજ નથી. તમે પેહેલાં લોહ રૂપ હતાં પણ હાલ તમને પારસમણી રૂપ લલિતા જોઈને અને તમારાં પવિત્ર ધર્મ મળ્યાં છે જેથી તમે તેમના સહવાસથી કંચન રૂપ થઈ ગયા છે માટે હવે તમારે તે વાતની ચિન્તાજ રાખવી નહીં જાણે એમજ સમજવું કે તે બન્યુંજ નહોતું અને આપણે જાણતાજ નથી એમજ સમજવું તોજ આ દુન્યામાં અનિશ્ચય જશ મેળવી સુકીર્તિને પ્રાપ્ત કરી શકશો.

માટે ધીરજના રૂળ મીઠાં છે. એ સત્ય માનજો. આવી રીતે હૃદય પુર્વક શેઠને બોધ લાગેલો જોઈ તેની સ્ત્રી અંતઃકરણમાં પ્રકૃલીત થવા લાગી. અને પોતાના મનમાં આ બંને સ્ત્રીઓનો મોટો ઉપકાર માનવા લાગી. લલિતા પણ આ બનાવ જોઈ ઘણી ખુસી થઈ ગઈ. અને નીચે જઈ શેઠને મળવું એમ વીચાર પોતાના મનમાં નક્કી કર્યો. તુરંતજ લલિતા ઉપરથી ઉતરી નીચે આવી અને શેઠને કહેવા લાગી.

કેમ શેઠજી આપ મને ઓળખો છો ?

શેઠ—કેમ ના ઓળખું. તમોને મેં માહાભારત દુઃખ સહ્યુ છે. એટલે એ વાત કાંઈ ઓછીજ ભુલાય તેમ છે ! શું તમે પોતે અવગુણ ઉપર ગુણ કરવા બંને પધાર્યા છો ધન્ય છે તમારી માતપીતાને ને તમારા ઉત્તમ કાર્યને મેં મુરખે પેહેલેથી. હાથમાં આવેલો પારસમણી ખેંચો હતો પણ સારા નસીબે દૈવયોગે તમો પારસમણીયે મને લોહને કંચન બનાવવા માહાખુશી જણાવી કંચન સરીખો બનાવ્યો એથી મને હર્ષનો પાર નથી.

લલિતા—ભાઈ. તમો આટલેથી સમજી ગયા છો તો સર્વ વાતે સારુંજ છે. માટે હવેથી એવી ભુવ કદી ન થવા પામવી જોઈએ. હજારો દુઃખ પડે તો પણ નિતિનો માર્ગ કદી તજવો ન જોઈએ.

શેઠ—જેન હવે આ ભવમાંતો નિતિનો માર્ગ તજી રહ્યા. આવના ભવની વાત તો પ્રભુ જાણે પણ આ ભવમાં તો તે તજવાની કલ્પના નિર્ધાર કરી છે.

સુલક્ષણા—જેન હું તમારો માહા ઉપકાર માનું છું હું મારું અહોભાગ્ય સમજી છું કે મહારો આ ખરેખર નવો જન્મજી આવ્યો લાગે છે મને એમ આશા કદી નહોતી કે મહારા પતિ કદી કાળે નિતિના માર્ગમાં આવશે.

લલિતા—ખેડેન કરતો હરતો પ્રભુ છે આપણે માણસ જાત એમાં શું કહી શકવાના છીએ જે થાય છે. તે તેમની મદદથીજ થાય છે તેમની કૃપા ન હોય તો જનવું કડીણજ સમજવું.

સુલક્ષણા—હા ખેડેન યથાર્થ ખરુંજ છે.

આ પ્રમાણે ઘણી વાતચીત ચાલી હતી વાત કરતાં કરતાં લગભગ ચાર વાગી ગયા જેથી લલિતા અને મણીગરરી ઘેર જવા માટે કહેવા લાગ્યાં કેમકે આ બાબતમાં લગભગ ચાર કલાક વિતિ ગયા હતા.

લલિતા—સુલક્ષણા જહેન અમો હવે ઘર તરફ જઈશું કેમકે ઘણો વખત થઈ ગયો છે.

સુલક્ષણા—ઘણી ખુસીથી પધારો પણ હજી ગાડી આવવાને એક કલાકની વાર છે માટે તમારી ગાડી આવે એટલે પધારો તો ઠીક પડશે કેમકે ચાલીને જવા કરતાં પાંચ વાગે તમારી ગાડી તમે કહેતાં હતાં કે અહીં આવવાની છે તો આમેને આમે એક કલાક વધારે થોભી જાઓ ત્યાં સુધી આ આ મુકુ છું તે પણ તૈયાર થશે એટલે પીને જાઓ તો ઘણું સારું માહારાથી તમારી સરભરા કાંઈજ થઈ નથી.

લલિતા—શું આ પીધે ઘણું છે. ઘણો આ પીવાથી નુકસાન છે

સુલક્ષણા—ભલે ગમે તેમ હો પણ આ તમારી ગંગાબેનના હાથનો આ તો આજ પીનેજ જાઓ ક્યાં તમે અમારે ત્યાં હરબડી પધારવાના હતાં.

લલિતા—ઝોળખાંણ છે અને અહીં અમો ત્યાં સુધી છીએ અ ભગવાન અહીં રાખે ત્યાં સુધીનો તમને મળ્યા વિના કેમ રહીશું હજારો વખત મળીશું. પણ તમારી મરજી છે તો ભલે ગાડી આવે છે ત્યાં સુધી થોભી જઈએ છીએ.

મુલક્ષણા—વાર બેહેન ત્યાં સુધી આ પંચીકરણ વાંચ્યો હ્યો મ્હારી પાસે મોબુદ છે.

લલિતા—વાહ ! તમે પણ નિતિશાસ્ત્રના પુસ્તકો વાંચતાં જાણુ-
ઓછો જે તમારી નિતિ અને તમારો પતિ પરનો પ્રેમ નિહાળી હું ઘણી
હર્ષ પામી છું. તમે સ્ત્રીનો શું ધર્મ છે તે સારી રીતે સમજે છે
એમ તમારાં શુભ આચરણ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે.

મુલક્ષણા—બેહેન હું તો પામર પ્રાણી છું મ્હાર શું ગણુ
છે કે હું એવા કહેવાઇ ભાગ્યશાળી ગણાઉં

લલિતા—નહિ, ખરેખર તમારાં કૃત્યો સર્વને સંતોષ પામવા
સરીખાંજ છે તમારો સદવાસ કદાચ કોઇ મુર્ખ સ્ત્રી કહે તો પણ તેને
તમે થોડા રોજમાં તમારા જેવાં જરૂર તમે બનાવી શકો. તમારામાં
એટલી જરૂરાજરૂર શક્તિ છે એમ મને પુર્ણ ખાતરી થાય છે.
ખરેખર તમે સ્ત્રીઓમાં એક ઉત્તમ રસ્તો બતાવનાર શિક્ષક છો.

મુલક્ષણા—તોયે બેહેન કાંઇ હું તમે સરખા ગુણીજનને
પોહોયી શકુ. તમારી અગાધ શક્તિ વર્ણવાને મ્હારામાં જરા પણ
સમજ શક્તિ નથી. તમે અને અબળાઓ અબળા જાતીમાં શ્રેષ્ઠમાં
શ્રેષ્ઠ અબળા છો એ વાત ખચીતજ છે.

આટલી વાત કરે છે એટલામાં લગભગ પાંચ વાગવા આવ્યા.
ગાડીવાળો બહાર ગાડી લાવી ઉભો રહ્યો હતો તેવી ખબર મુલક્ષણાનો
મોટો દીકરો લાગ્યો તેથી લલિતા રજા માગવા લાગી.

બેહેન હવે અમે જઇશું.

મુલક્ષણા—(જુદા પડવાને નાખુશ હોવાથી. જેમ તેમ કરી
વધારે રોકવા માટે) શું આમ ઉતાવળ કરો છો આ પાન તો જમો.
આદા પીને પાન પણ જમતાં નથી કે એવું શું આજે જરૂરનું કામ

ગાડી રહી ગયું છે. કે આટલી બધી ઉતાવળ કરો છો.

હસિતા—ઉતાવળ તો કાંઈ નહિં પણ વખત થયો સાંજ પડી એટલે સ્ત્રીઓએ પોત પોતાના ઘરમાંજ રહેવું જોઈએ. વળી તેમને ક્યેરીમાંથી આવવાનો વખત પણ થયો છે એટલે તેમનાથી આપણે પેહેલાંજ ઘેર જવું જોઈએ. અને કદીકાળે પતિના ગુન્હામાં નજ આવવું જોઈએ. વળી બીજી વખત મળીશું. કાંઈ એક ઉઘે વાદાણું વાદાઈ ગયું છે? આપણે સઘળાં હયાત હર્ષશું તો હજારો વખત મળીશું.

સુલક્ષણા—વારૂ એહેન પધારો પણ કોઈ કોઈ વખત જેમ આ દાશીનું ઘર અત્યારે પાવન થયું તેમ પધારી પાવન કરશો એવી દાસી આશા રાખે છે.

બંને—વારૂ જહેન નિચિન્ત રહેજો અને તમારા પતિને હમેશ મારા વિચારો ધરાવતા કરવા હમેશ પ્રયત્ન કરજો. દ્યો ત્યારે હાલ તો અમો જઈએ છીએ.

આ પ્રમાણે વાત કરી હસિતા તથા મણીગવરી પોતાના ઘર તરફ ગાડીમાં એસી વિદાય થયાં પછી સુલક્ષણા પોતાના પતિની સેવામાં તેમજ ઘર કામમાં વળગી ગઈ.

હસિતા અને મણીગવરીના ઘેર આવ્યા પછી બંનેના પતિ થોડીકજ વારમાં ઘર આગળ આવ્યા અને પછી સર્વ જાણ ગિતીનીજ વાતો કરવા લાગ્યાં.

આ બંને પવિત્ર જોડાંઓ કોઈ દીવસ નકામી વાતોપર ધ્યાન નહીં પણ આપતા નહોતાં માત્ર બોધનીજ વાતો કરતા હતા.

આ લોકોના આવ્યા પછી ભટજી પણ રસોઈ તૈયાર કરી નહોં હતા તેથી સર્વજણ જમી પરવારી માત્રી પડવાથી નિંદ્રાદેવીને આધીન થઈ ગયાં.

પ્રકરણ ૫ મું.

પુણ્ડરિક શિક્ષક અને તેમનો વિતેલો વૃતાંત.

દાહરો.

આપ થકી સંકટ પડ્યાં, કહ્યો વૃતાંત તમામ
સુણી પડ્યા બહુ સોચમાં, રટયા શી જુગદીશ રામ

પ્રાતાઃકાળ થયો ચારે જળ્યા નિંદ્રાદેવી પાસેથી મુક્ત થયાં.
દાતણ પાણી કરી નાહી ઘોષ ખટકર્મ કરી ચાપાણી પી પાન મુખ-
વાસ કરી વાંચનના ઝોરડામાં દાખલ થયાં. પછી થોડી વારે
મનોર બોલ્યો.

કેમ ભાષ આજ તમારે માટે હું માદારાજ દળુર જઈ અને
નક્કી કરી લાવું.

પુણ્ડરિક—હા ખુસીથી પધારો તમે મને એમજ સલાહ
આપો છો તો પછી મ્હારી તો તમારા કહેવા પ્રમાણે કરવા ખુસીજ
છે. હું પણ આપણે સાથેજ રહીએ એમ ચાહું છું. વળી વેહેપાર કરવો
હશે તો આગળ ઉપર જોઈ લેવાશે. નોકરી કરવી એ કાંઈ ન્હાનમ
નથી. નાદાનમ તો માત્ર ચોરી છીનાળી અને જુકનીજ છે માટે
ખુસીની સાથે જગ્યો અને જરૂર નક્કી કરી આપો શું તે કબુલ કરશેજ.

મનોર—તે તમારે કામ છે તે મ્હારે કરવું છે તમારે તો માત્ર
હુકમ મળે એટલે તમારૂં કામજ સંભાળી લેવું, તમારે ખીજ કશાની
કાંઈ જરૂર નથી. નક્કી થઈ રહ્યા પછી સર્વ કાંઈ ઠીક થઈ પડશે.
હાલમાં કુંવરોને ભણાવનાર કાંઈ શિક્ષક નથી માટે જરૂર તે જગો
તમનેજ મળશે એ જગોને લાયકજ તમે છો.

પુણ્યચંદ્ર—વારૂ ત્યારે જલદી વધારે પાછો તમારો ડોરનો ટાઇમ થશે એટલે પછી વાત આવી જશે માટે જે વીંધ્યું તે મોતી માટે હાલ હિપનું કામ કરવાનું હોય તે આજ કરવું અને અત્યારનું કામ હોય તે હાલને હાલ કરવું એવું શાસ્ત્રનું પણ કથન છે માટે વાવડે નહિ હાલતાં હાલને હાલ જાઓ કે જલદી નક્કી થઈ જાય.

આ પ્રમાણે વાત સાંભળી એટલે મનોર માહારાજ પાસે ગયો અને સવળો વ્રતાંત માહારાજને કહ્યો એટલે પગાર માટે માહારાજએ પુછ્યું.

તમે એક છોકરા દીડ શું મહીનો લેશો?

મનોર—આપ અગાઉ વાળા શિક્ષકને શું આપતા હતા.

માહારાજ—તેમને એક કુંવર દીડ પચાસ રૂપિયા દરમાસે આપતા હતા. ચ્હાપ કુંવર હોય કે કુંવરી હોય પણ એક છોકરા દીડ પચાસ રૂપિયા આપતા હતા.

મનોર—હાલ તો તેમને તેટલો પગાર આપશો તો પણ આવી શકશે પછીથી તેમનામાં વિષેશ હુશીયારી જુઓ તો પછી વધારાએ આપ ક્યાં અણસમજી છોકા કાંઈ કહેવું પડે આપ સર્વ વાતે દુશળ છો એટલે વધારે કહેવું પડે તેમ નથી.

આ પ્રમાણે વાતચીત થઈ ને પચાસ રૂપિયા દર છોકરા દીડ નક્કી થયા એટલે મનોર અત્યંત દરખાવા લાગ્યો કેમકે પોતાના ધારવા પ્રમાણે રાજ રાજવા ખુસી હતા. તેથી મનોર બોલ્યો.

ત્યારે ધીરાજ તેમને કાલથી તે કામ પર આવવા દરમાવતું છે, જે આપનો હુકમ હોય તો જઈને તેમને કહું.

માહારાજ—હા પચાસ રૂપિયે કામ કરવા ખુસી હોય તો કહેજો કેમકે હાથમાં શિક્ષણ આપનાર માસ્તર નથી. રહેસે તો હરકત નથી.

આ સાંભળી માહારાજને સલામ ભરી મનોર ધર તરફ પાછો ફર્યો અને ઘેર આવી પુર્ણચંદ્રને મળ્યો.

પ્રિય ભાઈ તમારે માટે ઇશ્વર કૃપાએ હું નક્કી કરી લાવ્યો છું હું તમોને કહેતો હતો તેટલાજ રૂપિયા નક્કી કર્યા છે. માટે કાલથી તમો તે કામ પર તત્પર રહેજો કાલથી તમારો પગાર ચાલુ છે. માટે ભુલી જાઓ નહિ.

પુર્ણચંદ્ર—જે કામ હાથ લીધું છે તે વળી ભુલી જવાતું હશે કે હશે હાલ પચાસ રૂપિયા પ્રમાણે આપશે તો પણ પંદર છોકરાં છે એટલે સાડાસાતસો તો દર મહીને મળશે વળી પાછળથી જોઈ લેવાશે હાલ રાજ્યમાં પગ પેસારો કરતાંજ સાડાસાતસો મળે છે તો પછી આગળ આકાફી જોશે તો કેમ વધારે નહિં મળે મળશેજ જરૂર મળશે. માહારા કામથી સંતાપ થશે તો પછી કેમ તેઓ વિચાર નહિં કરે.

મનોર—એશક વિચાર કરશેજ. કેમકે તે માણસની કદર કરનાર છે. માટે જરૂર કદર જુજશે શીકર ના કરે. આગળની વાત આગળ છે અત્યારેતો આપણને જે આપ્યું હોય તે સાંભળી લેવું.

પુર્ણચંદ્ર—વાર ભાઈ કાલથી જરૂર તે કામ અગ્નવવા શરૂ રાખીસ. તમો અને માહારાજ પાસે ઝોળખાંણ કરાવવા હું કાલે જઈ તે વખતે સાથે આવજો કેમકે તમારે તે બધું જાતેજ કરી આપવું પડશે હું અહીંનો ખીલકુલ અગ્નણ્યો છું માટે તે બધી શીકર તમનેજ છે.

મનોર—હા ભાઈ હા એ બધી ચિન્તા મનેજ છે તમે નીચીનત રહેજો જરી પણ મુંઝવણ લાવશે નહિ આ શ્રીમાન માહારાજ સાચાને બહુજ રહાય છે માટે તમારે બીલકુલ ગભરાવા જેવું નથી. આટલી વાત થઈ એટલે પુર્ણચંદ્રે કાલે નોકરી પર દાખલ થયા નક્કી ધાર્યું પછી ટાઇમ થવા આગ્યો હતો તેથી સવળા જમવા એમાં જમી રહી પાન સુખવાસ કરી બંને મિત્રો ગાડીમાં બેસી કાર્ટ તરફ રવાના થયા અને બંને દેરાણી જેઠાણી ભરત ગુંથણ કામમાં વળગી ગઈ.

બીજે દીવસે સહવારે પુર્ણચંદ્રને લેઈ કીશોર દરબાર હજુર ગયો. કુંવર કુંવરીઓને ભણાવવા પુર્ણચંદ્રને છોકરાઓ સોંપ્યા અને રાજ સાહેબની મુલાકાત કરી આપી માહારાજનો લાયક સ્વભાવ જોઈ પુર્ણચંદ્ર અતિ આનંદ માનવા લાગ્યો અને લાયક પુરૂષ સમજી પોતે આનંદના તરંગમાં કુલવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે બંને ભાઈઓ પોત પોતાની નોકરી ખરા હૃદયી બજાવવા લાગ્યા. પુર્ણચંદ્રની ભણાવવાની છટા જોઈ રાજ વિસ્મય પામવા લાગ્યો. પેહેલાં જે માસ્તર છોકરાઓને શિક્ષણ આપનાર હતો તેના કરતાં પુર્ણચંદ્ર તેમને વિશેષ હુશીઆર લાગ્યો. તેથી પુર્ણચંદ્ર ઉપર રોજના રોજ પ્રીતી હૃદયી બંદે વધવા લાગી. રાજના છોકરાઓની પણ આ માસ્તર ઉપર વધારે પ્રીતી ચાંટી અને તેમની પાસે આતુરતાથી શીખવા લાગ્યા.

પુર્ણચંદ્ર - માત્ર સવારમાં બે કલાક અને સાંજે બે કલાક ટયુશન આપતો હતો. પરંતુ એવી રીતે ટયુશન આપતો કે સર્વ મનુષ્યો સંતોષ પામતા અને તેના પર હૃદયી બંદે કૃપા રાખતા.

થોડા દીવસ વિત્યા એટલે રવીવાર આગ્યો. અને બીજે દીવસે રાજની જન્મગાંઠ હતી તેથી બે દીવસની પુરસદ લેઈ પોતાનો છ માસનો

વિતેલો ટૂંકાંત પોતાના ભાઈ મનોરને સંભળાવવો શરૂ કર્યો.

મનોર—તમે ઘર આગળથી નીકળી પેહેલા ક્યાં ગયા અને શું બન્યું તે મને કહો.

પુણ્ડ્રિચંદ્ર—હું અને તમારા ભાભી બંને ઘર આગળથી નીકળી આપણા શહેરથી પચીસ એક ગાઉ દુર એક જંગલમાં એક વડનું ઝાડ છે તે ઝાડ નીચે એક મહાત્મા સમાધી ચડાવવા બેઠા હતા. તેમની પાસે હું ગયો અને મેં જાણ્યું કે આ કોઈ તપેસરી છે તે કાંઈ વર આપશે એમ જાણી મેં નમસ્કાર માહારાજ નમસ્કાર એમ કહી મેં ઘાંટા કાઢી માહારાજને બોલાવ્યા થોડીવારતો માહારાજ ધ્યાનમાંથી મુક્ત થયા નહિ પણ મ્હારી ઘણી બુમો સાંભળી માહારાજ ધ્યાનમાંથી મુક્ત થયા અને મને તુરંતજ શ્રાપ આપ્યો કે મ્હારૂં તપ ભંગ કરાવનાર જ તું તારી સ્ત્રી સહિત દરીદ્રી અવસ્થા ભોગવજે. આવું કહ્યું એટલે મેં માહારાજને આજીજી કરી કહ્યું દેવ મને અજ્ઞાતીને શ્રાપ શા સારૂં આપ્યો છે. મેં કાંઈ આપનું તપ ભંગ કરવાની ઇચ્છાથી બોલાવ્યા નહોતા પણ હું રસ્તાનો અગ્નિપ્રેક્ષક હતો તેથી તે હકીકત પુછવા મેં આપને વિનંતી કરી હતી માટે માહારાજ મને ક્ષમા આપો મ્હારી આખી જીન્દગી રદ થઈ જશે એ વિગેરે મેં ઘણા કાલાવાલા કર્યા તો છેવટે માહારાજે પોતાનું વચન પળે તેટલા માટે કહ્યું જ છ માસ સુધી તું દરીદ્રી અવસ્થા ભોગવજે પછી તારા ભાગ્યનો ઉદય થશે આ પ્રમાણે તે માહારાજે મને શ્રાપ આપ્યો હતો તેથી અમેાને છ માસ સુધી અત્યંત દુઃખ સહન કરવું પડ્યું છે. આ માહારાજ આંખ ઉંચી કરીને જ્યારે બોલતા ત્યારે જાણે અમીની જવાબા નીકળતી હોય તેમ લાગવા માંડ્યું તેમને મ્હારા ઉપર ક્રોધ તો વિશેષ ચઢ્યો હતો પરંતુ હું અગ્નિપ્રેક્ષક હતો તેથી થોડી મુદત

સૂધી તો મને તેમણે શ્રાપ કાયમજ રાખ્યો અને તેથી કરી માદાદુઃખના ભોગી થઈ પડ્યા.

મનોર—હા પછી તમે ક્યાં ગયાં ?

પુર્ણચંદ્ર—ત્યાંથી અમે અને આગળ ચાલવા લાગ્યાં તો રસ્તામાં એક હોળ ખેડુનો સાથ થયો અમે તે હોળ ખેડુ સાથે આગળ વધવા લાગ્યા મેં તે હોળ ખેડુને પુછ્યું ભાઈ ગામ કેટલું દુર છે અને તે ગામનું નામ શું છે અને ગામમાં ઘરો કેટલાં છે ઉંચ વરતી છે કે નહિ? વિગેરે મેં તે હોળ ખેડુને સવાલ પુછ્યા એટલે તે બોલો હોળ ખેડુ બોલ્યો.

ભાઈ અહીંથી પાંચ સાત ગાઉ દુર ગામ હશે. બાકી શહેરમાં જવું હશે તો તો દસ બાર ગાઉ છેડું છે આંતો હું જે ગામમાં રહું છું તે ગામની ખીના કહું છું. અમારા ગામમાં બામણોના ઘર દશેક હશે અને બધાં મળીને ઘર સો સવાસો હશે સરતો અમારા ગામનું નામ તો હાડ છે.

પછી મેં કહ્યું હાડ છે એટલે શું ગામનું નામજ હાડ છે. ના ભાઈ ગામનું નામ હાડ નથી પણ ગામનું નામ એવું છે કે તે આપણને ગમે તેવું છે.

એમકે, તો કાહોન્ને એ શું નામ છે પુર્ણચંદ્રે પુછ્યું.

અમારા ગામનું નામ રૂપવતું છે.

ઓહો રૂપવતું ગામ કેવું સરસ નામ છે. પુર્ણચંદ્ર ખુસી થતાં બોલ્યો. અને લોકો પણ બધા બલા છે માયાળુ છે તમારે ત્યાં આવવું છે કે શહેરમાં જવું છે.

ભાઈ શહેરમાં જતાં તો વાર લાગે કેમકે અત્યારે બે વાગવાનો સમય થયો છે હજી શહેરમાં પોહોંચતા આઠ એક કલાક લાગે અને

રાત પડી જાય માટે હાલતો તમારા ગામમાંજ મુકામ કરીશું ત્યાં રહેવા કરવાની સગવડ બની શકશે ?

હોવે આપણ કેમ નહિ બને હોળ ખેડુએ ઉત્તર વાળ્યો. તો તમે સાથે રહી અમારી ગોઠવણ કરી આપશો ?

હા ઘણી ખુસીથી. પણ આપણ અમે તો ટ્રાળી છીએ તમારે કાંઈ અમારૂં ઓછુંજ ખપે એવું છે જે અપતું હોય તો હું મારી દીકરી પાંહે ઘેર જઈ ઘેર શ્રેષ્ઠ ઓરાવું અને જમાડું પણ શું કરીએ લાચાર છીએ કે અપતી વસ્તુ નથી. હોળ ખેડુ બોલ્યો.

ભાઈ અમારે તમારૂં ખાવાની કાંઈ જરૂર નથી અમે અમારી મેળે બધું કરી લઈશું રહેવાનું અને સુવાનું મળ્યું એટલે બસ છે કેમકે કાલે તો અમે સવાર થતા અહીંથી રવાના થઈશું માત્ર આજની રાત્રીજ પીડા છે જે એટલી સગવડ કરી આપો તો મોટો આપને પાડ માનીશું.

ઘણી ખુસીથી મહારે એક બીજી ઘર છે તે હાલ ખાલી પડી રહેલું છે. જે તમને પસંદ પડે તો અમારા ઘરને કાંઈ માળીઆ બાળીઆ નહિ હોય અમારે તો કાઝુ ભોંય તળીએજ રહેવાનું માટે માટે જેજે અને પસંદ પડે તો રહેજે ગામમાંથી બામણને ઘેરથી ગોઠડાં પાણી વાસણ વીગેરેનો બદોબસ્ત કરી આપીશ કહો પછી કાંઈ છે રસ્તે જતાં ઓળખાણ થઈ છે તો આટલું કામ મારે કરવુંજ નેહએ તમે અગ્નિવા મુસાફર છો માટે ગભરાશો નહિ.

કાકા તમે છો એટલે અમારે શું ગભરાવાનું છે તમે અમેને પુરેપુરી મદદ આપો છો તો પછી ગભરાવાનું રહ્યુંજ ક્યાં.

આટલી વાત કરે છે એટલે ગામ માત્ર એક ખેતરવા બાકી રહ્યું હતું તેથી હોળ ખેડુ બોલ્યો.

ભાઈ જુઓ! પેલું મ્હારૂ ગામ દેખાય.

હા મેં જોયું જરાબર છે દેખાય છે. ટેકરા ઉપર છે ખરું કાકા વાલ! કેવું સુંદર ગામ જેવું ગામનું નામ છે તેવોજ તેનો રળીઆમણો દેખાય છે. પુર્ણચંદ્રે વખાણ કરતાં કહ્યું.

હા ગામ ટેકરા ઉપર છે પણ કાંઈ તમારા શહેરોની વાત થાય છે. શહેરને તો શહેરજ કહેવાય. આનો ખીચારૂ ગામકુ ગામડામાંતો એક ચીજ મળે અને દસ ચીજ ન મળે તમને શહેરમાં રહેનારાને ગામડામાં ન ફાવે એતો અમનેજ ફાવે અમને તમારા શહેરમાં ન ફાવે અમે જો કોઈ વખત તમારા શહેરમાં આવ્યા લખએ અને જે રાત વાસો રહેવાનું થાય તો અમને તો એક જોઈ જેવું લાગે ભલે તમને ત્યાં સારૂ લાગે પણ સમજો તો ખરેખર જેલ જેવુજ લાગે કાકાએ ગામડાનાં વખાણ કર્યાં.

આ દેહેરૂ કોનું છે કયા દેવ ખીરાજો છે. પુર્ણચંદ્રે સવાલ કર્યો તે માહાદેવનું દેવળ છે ગામના બધા લોકો આ માહાદેવ ઉપર સારી આસ્તા રાખે છે, અને અમે પણ તેમનોજ આશરો નાખીએ છીએ ગામના શહુકારોએ માહાદેવની પુજા કરવા માટે એક પ્લાત્તણને રાખ્યો છે જે વખત પ્લાત્તણ આવી સેવા કરી જાય છે અને જે પૈસાની પ્રાપ્તિ થાય છે તે તે લખ જાય છે. ડોસો બોલ્યો.

એમકે માહાદેવની એટલી બધી મહત્તા છે. ત્યારે તો ચાલો હીક માહાદેવ લશે ચાલો ત્યારે આપણું દર્શન કરીએ.

હા ચાલો માહાદેવનો મ્હોટો ચમત્કાર છે ધાર્યું કામ કરી આપે છે જો આ માહાદેવને ખરા મનથી શેવ્યા હોય તો ધાર્યું કામ જરૂર થાય. ડોસાએ માહાદેવનાં વખાણ કર્યાં માહાદેવમાં દર્શન કરવા જવાનું નક્કી કરી તેઓ મહાદેવમાં દાખલ થયાં ત્રણે ત્રણે પ્રેમપુર્વક

દર્શન કર્યા પછી તુરતજ આહાર નીકળ્યાં કેમકે સાંજ પડવા આવી હતી. રાત્રી પડી જાય તો સગવડ બનવાને ચિન્તા હતી કે રખેને રાત પડી જાય તો રહેવાનો અને ખાવા પીવાનો બંદોબસ્ત બનવો મુશ્કેલ પડશે એ અમ ધારી હોજ ખેડુ કાકા પ્રત્યે પુર્ણચંદ્ર બોલ્યા.

કાકા તમારૂં ઘર આ કે.

હા ભાઈ આ માહારૂં ઘર છે.

ત્યારે તમારૂં ખાલી પડેલું ઘર કયું છે. પોતે રહેવાના સગવડથી પૂછ્યું.

ભાઈ આ ત્રીજુ ઘર છે તે જુઓ તમને ત્યાં ફાવશે ઉઘાડીને જુઓ ખુલ્લુંજ છે જે પ્રસન્ન પડે તો બ્રાહ્મણને ત્યાંથી તમારે જેજે જેમજે તે લાવી આપું. ડોસો બોલ્યો.

તમારો આ કાર્યનો બદલો અમો ક્યારે વાળવાના હતા વિના પીછાંને તમે પણ ફેટલી બધી તરદી લો છો શું તમારી પરોપકારમાં વૃત્તિ છે. એમ વખાણુ સાથે પુર્ણચંદ્ર બોલ્યો આ પ્રમાણે વાતચીત થઈ એટલે ડોસે ગોદડાં પાણીનું માટલું ખાટલા વાસણો વિગેરે સાદીત્યો લઈ અમારી પાસે આવ્યો અને કહ્યું હ્યો ભાઈ આ તમારે માટે હું બેઠતી વસ્તુ લાગ્યો છું.

મેં કહ્યું લાવો કાકા તમારો ઉપકાર થશે તમો અમારે માટે ઘણા દુઃખી થયા છો તમારો ગુણ બુલાય તેમ નથી.

આ ડોસો પણ નિતિવાન અને પરોપકારી હતો ખીજા સ્વાર્થી-આઓ માફક તે સ્વાર્થીઓ નહોતો તેથી અમને તેના સહવાસમાં ઠીક લાગ્યું.

રાત્રે અમે ખીચડી અને શાક તૈયાર કર્યું અને જમી પરવારી ડોસા પાસે રાત્રીના એ વાગ્યા સુધી ગપાં મારવા બેઠાં ડોસો જરા

અરીણી હતો તેથી હાથમાંથી હોઢા જરી પણ વેગળો મુકતો નહોતો. આ ડોસો રાત્રે વાતો કરતો જાય અને વળી ઉંઘતું ઝોકું ખાતો જાય હું તેમને ઘણું કહેતો કે કાકા ઉંઘ આવતી હોય તો સુઈ રહો તો તે સુવા નાજ પાડના અને કહેતા કે મને તો આખી રાત્રી ખાટલામાં હોઢા લેઈ ખેસી રહેવુંજ સારૂ લાગે છે તમારે ગભરાવવું નહીં મને તો મને તો ઝોત્રાં ખાવાની ટેવ છે એટલે હું તો ઝોકાં ખાવાનોજ અમારે અરીણી લાઇને તો આંમજ હોય.

પછી અમે તો ડોસાને ઝોકાં ખાતો પડતો મુક્યો અને અમે અમારી પથારીમાં નિંદ્રા લેવા લાગ્યા. આખી રાત્રી અમેને જરીપણ ઉંઘ આવી નહીં કેમકે ડોસાનું ઘર ઉકરડા નજદીક હતું એટલે લોકોનું ખાતર ત્યાં નાંખવામાં આવતું હતું તો પણ અમે તો આખી રાત્રી માહા મુસીબતે પસાર કરી વાહાણું ક્યારે વાહાય તેની અમે રાહ જોતાં હતાં જેમ તેમ કરી વાહાણું વાયું એટલે અમે દાતણ પાણી કરી નાહી ઘોષ ખટકર્મ કરી પરવવાયા પછી અમે ડોસાને કહ્યું કાકા અમે હવે જવા વિચાર રાખીએ છીએ આવું અમે તે ડોસાને કહ્યું પરંતુ ડોસો માયાણુ સ્વભાવનો હતો તેથી તેણે અમને જવા ના કહી અમે તો આ તેના ઘરની નજીકમાં ઉકરડાથી કંટાળી ગયા હતા પણ ડોસાના મોઢે તેનું ઘર ખરાબ જગાએ છે એવું અમારાથી શીરીતે કહી શકાય કેમકે તેણે અમને રસ્તે જતાની પીછાનમાં આટલી મદદ કરી હતી નહિં તો અમારે જંગલમાં વિના પાથરે સુઈ રહેવું પડત તેથી અમે ડોસાનું માન રાખવાજ સુધી ત્યાંજ રહેવાનું નક્કી કર્યું પછી ડોસાએ બ્રાહ્મણને જોતાંથી અમારે માટે બ્રાહ્મણીઆ રસોઈ તૈયાર કરાવી અમે ગપોરે સારી રીતે જમી લીધું હતું તેથી અમે સાંજે જમવાને સાફ ના પાડી હતી. અને સાંજે

પીઠાય થયા માટે જણાવી દીધું હતું સાંજ પડી એટલે અમે ચાલતા
 પડ્યા માંડી એટલે ડાસાએ પેલા શહેર સુધી વળાવવા એક જુવાન
 આદમી અમારા ના કહેવા છતાં અમારી સાથે મોકલ્યો આ ગામથી
 તે શહેર છ સાત ગાઉ દુર હતું અમે રાતો રાત તે માણસને સાથે
 લેઈને શહેર તરફ ચાલવા લાગ્યા. રસ્તામાં ચાલતા અમેને બે ચાર
 મળ્યા. તેઓ એક ઝાડને એકો સંતાઈ રહ્યા હતા. તેઓએ અમારો
 શહેરી પોશાક જોયો તેથી એમ ધાર્યું કે આ લોકો પાસે કાંઈ મતા
 છે માટે હુડી લેવા, એમ ધારી બે પેટાનો એક ઉઘાડી તલવાર અમારી
 સામે આપ્યો અમારી સાથે વળાઈવો હતો તેની પાસે પણ તલવાર
 અને ડાંગ હતી. અમારી સાથેવાળાને અને પેલા ચોરોને ઝપમ
 ઝપા થઈ તેનો લાગ સાંધી અમેએ એક ખેતરમાં એવાણી રાખી
 અમારૂં તમામ જોખમ સંતાડી દીધું ચોરોનું ધ્યાન લદવામાં હતું તેથી
 તેઓએ આ અમારૂં કર્તવ્ય જોયું નહોતું અમારી સાથવાળાએ એકને
 એક ડાંગ લીંચણમાં મારી તેને નીચો નાંખ્યો પરંતુ સાંભાળા બે
 હતા તેથી એકે આવી તેને તળવારનો ઝટકો માર્યો મેં પણ આ બનાવ
 જોયો એટલે પેલા એકની સાથે લદવાની લીંમત ચલાવી મેં પેલા
 મારી સાથવાળા પાસેથી તલવાર લીધી પણ પાછો મને વિચાર
 થયો કે મારી સાથે આ માદારા પ્રિય પ્રાણવલ્લભા છે જે હું લીંચ
 અને માર્યો જઈશ તો તેમની જુરી વલે થશે એમ ધારી મેં હુકિત
 રચવા માંડી પેલા ચોરને મેં અમલદાર છું એવા ખોટો કાગળ બતાવ્યો
 અને હથેલી કે આ કારભારી સાહેબના ચોરત છે અને તેમને હું શહેરમાં
 મુકવા જઈ છું આ મરનાર અમારો સીપાઈ છે માટે તેમને ખુત્તા
 ગુન્હા માટે પડ્યા પડશે એ ઉપરથી એ જરા ગભરાયો કેમકે તે
 પેલા શહેરથી એક કાસ દુર ગામડામાં રહેતો હતો અને શહેરમાં

તેને બધા ઝોળખતા હતા. મેં તેને કહ્યું તારૂં નામ બતાવ અને તારી સાથેયાળાનું પણ નામ બતાવ પછી તેણે મારા રોડમાં અંગનઘ જઈ મને બંનેના નામ બતાવ્યા પછી પેલા દીવણથી લાગેલ માણસને ડિયકી મારી સાથે દરબારમાં લઈ જવા મેં ફરમાવ્યું પણ મહાર સઘળું પોગળ હતું તેથી મેં પેલા મરનારની લાસને અગ્નિદાહ કરાવ્યો પછી પેલા બેને લઈ હું શહેર તરફ જવા લાગ્યો રાંદેર થોડું દુર હતું તેથી પેલા લોકો અમને ભુલવણીમાં નાંખી બીજે પસાર થઈ ગયા આ વખતે રાતના દસ અગીઆર વાગ્યાનો સમય થવા આવ્યો હતો. એ લોકોએ મને નામ ખરાંજ બતાવ્યાં હતાં અને પાછળથી નાસી ગયા હતા તોપણ બીજે દીવસે મેં દરબારમાં આ સઘળી બીના જનહેર કરી એટલે દરબાર તરફથી તેઓને પકડવા હુકમ થયો મેં મારા માલની વાત પણ કહી તો સીપાઈ અમારી સાથે મોકલ્યો એટલે અમે એક ગાડી ભાડે કરી માલ દાટ્યો હતો તે જગ્યાએ ગયા અને સર્વ માલ સહી સલામત કાઢી લીધો.

બીજે દીવસે તુરતજ તેઓને પકડી રાજદરબારમાં લાજર કર્યા તેઓનો કેસ ચાલ્યો તેઓએ પોતાના બચાવમાં તે મરનાર લુટારો હતો અને અમને મારવા આવ્યો તેથી મારી નાંખ્યો છે એમ જણાવ્યું પરંતુ મહારી અને આ માહારા પવિત્ર પત્નિની જુગ્ગાનીથી ચોક્કસ રીતે સાબીત થયું કે તે માણસ લુટારો નહીં પણ અમારો વળાઉંવા અને આ બંને જણા લુટારો હતા એમ ખુદલુ સાબીત થયું. કેમકે આ લોકો મહીનામાં એક બે વાર આવી જુમો પડાવતા હતા અને તેઓના ધંધાજ એવા હતા. તેથી તેઓને સરકારે તેમના ઘરબાર લુટી લેવડાવી દેશપારની શીક્ષા કરી. આ કેસ ચાલતો હતો ત્યારે પેલા અશીણી બેદુત કાકાને પણ બોલાવવામાં આવ્યા હતા કેમકે

આ મરનાર માણસ તે એનો મોટો છોકરો હતો. મેં તે અશીર્વાહી કાકાને કેસ ચાલતો હતો તે વખતે કહ્યું કાકા તમને મેં ના કહી હતી છતાં શામાટે છોકરાને અમારી સાથે મોકલ્યો. ડોસાએ કહ્યું ભાઈ નસીબમાં હોય છે તે બને છે. એમાં તમારો શું વાંક છે અમારો રજીષ્ટ્રોતોનો તો ધર્મજ છે કે ગૌણલણની રક્ષાજ કરવી તે મરી ગયો છે પણ કાંઈ નામરહો થઈ મરી ગયો નથી પણ માઈ નામ રાખી મરી ગયો છે. તેને હું મરી ગયેલો સમજતો નથી પણ સદાકાળ જીવતોજ છે એમ સમજી છું. અમે લોકો લઢાઈમાં કદી પણ પાછી પાની કાઢવાના નહિ કે લઢાઈમાં મરવાનો પણ ભય રાખવાના નહિ. માટે ભાઈ તમે જરી પણ ગભરાશો નહીં એતો નસીબના જોગે સવળું થયાજ કરે છે તેનું મોત તેવીજ રીતે હશે તે પછી કાણ મીથ્યા કરે મારે તમારે આલખાણ ક્યાંથી ! તમને મારે ઘેર ઉતરવાનું ક્યાંથી ? અને વળી તમારી સાથે તેને વળાવવા મોકલવાનું ક્યાંથી ! માટે ભાવીમાં જે ગળ્યું હોય છે તે બનેજ જાય છે

આ પ્રમાણે આ બુદ્ધાંત વાક્યો રાજદરબારમાં રાજ્યએ સાંભળ્યાં અને તેનું પરાક્રમ જોયું તેથી તેને દરમાસે સાત રૂપિયા પેનશીનના કરી આપવામાં આવ્યા. મેં પણ તેણે અમારો ગચાવ કરી પોતે લઢવા માંડ્યું અને અમને બચાવ્યાં તેથી અમે અમારો તમામ માત્ર એક હીરાની વીંટી પાસે રાખી સર્વ આ બુદ્ધાંતે બદલીસ કર્યું.

મનૌર—વાર ભાઈ તે શહેરનું નામ શું હતું ? અને ત્યાંના રાજનું નામ શું હતું ? તમે તો મહા વિપત્તી વેડી છે.

પુણ્ડ્રિય—તે શહેરનું નામ પ્રેમનગર હતું અને ત્યાંના રાજનું નામ સત્યવાન હતું આ શહેરમાં પણ અમારા નામકામ ટેકાણા શો કામે આવ્યા હો કેવા હો વિગેરે હજારો પ્રશ્નો કર્યા મેં

તેમને સંતોષકારક જવાબ આપ્યો રાજા અમારાપર ખુસી થયા પછી અમોને જવું હોય ત્યાં જવા માટે રજા આપી અમોએ થોડા પૈસા અમારી પાસે સીલીકમાં હોવાથી એક કુંભારને ત્યાં મુકામ લીધો પછી અમે આખું શહેર જોવા માટે બાહાર ફરવા નીકળ્યા. કુંભારને ત્યાં અમો લગભગ સવા મહીનો મુકામ રાખ્યો છેલ્લે દીવસે કુંભારને ત્યાં નીલાડો સળગાવ્યો હતો જેમાં અમારા બંનેના અમુલ્ય કપડાં બળીને બાળ થઇ ગયાં ફક્ત અમારી પાસે જે કપડાં અમારી સાથે પેહેરીને આવ્યાં હતાં તેજ કપડાં બચતમાં રહ્યાં હતાં. મનોરભાઇ અમોને દુઃખ પડવામાં કાંઈ ખામી રહી નથી. રૂપીના શ્રાપ પ્રમાણે છ માસ જ્યાં પુરા થયા કે તમારો ભેટો થયો અને પરમાત્માએ અમારા ઉપર કૃપા કરી મેં રૂપીને સહેજ બોલાવ્યા હતા તેમાં આ પ્રમાણે દુઃખ વેઠવું પડ્યું તો કોઈ મુર્ખ જાણી જોઈ છછેડે તો શું થઈ જાય આ હા હા હા ! તપમાં આટલો બધો ચમત્કાર સમાયેલો છે. શું પ્રભુની અકળગતી છે.

મનોર—કેમ ભાઈ તમારો વૃતાંત પુરો થયો ?

પુર્ણચંદ્ર—ના ભાઈ ના હજી તો ઘણો લાંબો છે હજુ તો ચાર આની પણ તમારા સાંભળવામાં આવ્યું નથી. જે તમને પ્રસન્ન ના પડતું હોય તો બંધ રાખું.

મનોર—મ્હારે તમારી સઘળી બીનાથી વાકેફ તો થવુંજ જોઈએ માટે મને તમારો આગળનો બીજો વૃતાંત જે હોય તે કહો હું સારી રીતે સાંભળવા ઇન્તેજાર છું.

આ વૃતાંત પુર્ણચંદ્ર કહેતો હતો તે વખતે લલિતા અને મણીગવરી પણ ત્યાં હાજર હતાં તે પણ આ સઘળી બીના સાંભળી દીલગીર થતાં હતાં.

ખાકીનો જતાંત ખીજે દીવસે સંભળાવવાનું નક્કી કરી મૌ. મૌ.
પોતપોતાના કામે વળગી પડ્યાં.

પુર્ણચંદ્ર આ જતાંત કહેતો ને પોતાનો લણાવવાનો દાષમ
સંભાળીને સર્વ જતાંત કહેતો હતો.

આ જતાંત આટલેથી અધુરો મુકી પુર્ણચંદ્ર કુંવરોને લણાવવા
ગયો. લલિતા અને મણીગવરી નિતિશાસ્ત્ર વાંચવામાં મુંઝાયાં અને
મનોર ખીજા કેસોના ફેસલા લખવા માટે કાગળો લેઈ લખવા ગયો.

મકરણ ૬ હું.

અધુરો જતાંત.

દોહરો.

કહો પીતી સવળી જલ્દાં, મુખી ધરીને કાનાં

મનોર મન મુંઝાનને, પણ દેતો તેમાં ખ્યાન.

ખીજે દીવસે સહવાર થયું એટલે પોતપોતાના કામથી પરતારી
પેહેલા દીવસની માફક વાંચનના ઓરડામાં ચારે જણા ખુરસી ઉપર
બાવી બેઠા. એટલે પુર્ણચંદ્ર આમળ જતાંત કહેવો જારી રાખ્યો.

હુંભારને ત્યાં આ પ્રમાણે યનાવ બન્યો એટલે અમે ખીજે
કેકાણે એક મેહેલામાં બે માસ માટે એક ઘર ભાડે રાખ્યું અને ત્યાં
રહેવા લાગ્યા. અમારો વિચાર એવો હતો કે આ શહેરમાં ખાસ કરી
કયો વેહેપાર કરવો તે હતું પરંતુ દૈવમજાએ અમારા દાગીના પેલા
મરનાર નાખાપ અશીણીને અમે બક્ષીસ કરી દીધા એટલે અમારે
આવીંટી સીવાય ખીજે એકે આધાર રહ્યો નહોતો. તોપણ વીટી
વાસ હવેનર રૂપિયાની લગલગ છે તેથી અમને થોડી થોડી વેપાર

કરવા સાફ હીમત હતી..તેથી હું અગરમાં જઈ તમામ વસ્તુઓ ધ્યાન દઈ જોતો અને કામમાં શુ નફો વધારે મળે છે તે ઉપર હું વિશેષ ધ્યાન આપતો હતો.

આ રીતે હું દરરોજ અગરમાં જઈ તપાસ કરતો પરંતુ એક પણ ધધો મહારી ધ્યાનમાં આવતો નહિં તેથી નીરાસ થઈ ઘેર પાછો આવતો નોકરી રહેવાનું મને પ્રસન્ન નહોતું તેથી નોકરીનું તો હું કામને કાંઈ કહેતોજ નહીં જ્યાં સુધી અમારી પાસે રૂપિયા રોકડા હતા ત્યાં સુધી અમે તે શહેરમાં રહ્યા.

લગભગ પંદરેક દીવસ આ મહેલામાં રહ્યા હપશું એટલામાં એક અમારી પાડોસમાં એક વણીકની વાસ વર્ષની છોકરી રહેતી હતી તેનો અને મહારો દમિશ દાનજી કરવાનો ટાકમ લગભગ એકજ હતો તેનું અને અમારૂં ઘર જોડા જોડમાંજ હતું તેને ને અમારી આ પવિત્ર સ્ત્રીને જરા જરા પીઝાન થવા લાગી. જેમ જેમ પીઝાન વિશેષ થવા લાગી તેમ તેમ તે અમારા ઘરમાં વિશેષ આવવા લાગી લગભગ આખો દીવસ અમારે ઘેરજ તે બેસી રહેતી તેને ઘેર જતું પ્રસન્ન પડતું નહીં તેને ઘેરથી બાંટા કાઢતા તો તે જીણુકા કરતી અને ઘેર જવા માટે જરી પણ ધ્યાન આપતી નહોતી આ સ્ત્રી જ્યારે ત્યારે આહાર જતી ત્યારે ત્યારે તે પણ તેની સાથે આહાર જતી. વળી મારે ઘેર આવતી ત્યારે તે કાંઈક આંખની ધસારતો અને વાળા ચાળા કરતી ઘોડા દીવસતો મને તે શું કરે છે તે વચ્ચમાંજ નહોતું પછી મને ધીરે ધીરે જણાઈ આવ્યું કે આ છોકરી ખદ્યાલતી છે માટે તેને ઘરમાં રહેવું આવવા દેતી નહીં કેમકે જો ઘરમાં આવશે તો આ મહારી પવિત્ર સ્ત્રીને ખોટી બુદ્ધિએ ચલાવશે મેં જાણ્યું કે કુસંગાસંગ દોશીના અને કાષ્ટઘંટા અને વીટમણા જેમ ધારી મેં તેને

મારે ત્યાં નહીં આવવા માટે આ તમારાં પવિત્ર ભાભી પાસે ના કહેવડાવ્યું તો પણ તે તો નહિ લક્ષમાં લેતાં દીવસમાં જે ચાર વખત તો આરતીજ, તેને અમારે ત્યાં આવ્યા વિના ચાલતુંજ નહીં. આ છોકરીને ચઢતો દીવસ હતો એ મને એના દેખાવ ઉપરથી લાગતું હતું. તે તેણે મારી સાથે જગડવા દગ્ગરો ઉપાયો કર્યા પણ એકે ઉપાયમાં તે જર આવી નહીં પછી આખરે તેણે મને એક પત્રીકા લખી તે પત્રીકા મેં પુરી વાંચી પણ નહીં અને જેમની તેમ ફાડીને ફેંકી દીધી પણ મને તેનો કેટલોક સાર વાદ છે તે તમેને કહું છું.

પરદેશી પખીડા મેના મધુરનાદ કરતી તારે માટે ભગ્યા કરે છે પણ પોપટ પંખીડાને તેની દરકાર નથી શું આ વ્યાગળી છે. પોપટ વિના મેના એકલી પાંજરામાં કેમ રહી શકે પોપટ માટે મેના ઘણાં ફાંફાં મારે છે પણ પોપટ તો નુકરોજ જની ખેડા છે. શું મેનાની મુરાદ નહિ પાર પાડે શું પોપટ તમે નુકરોજ દરતા રહેશે જન જન સરમ ભરેલી વાત છે, શું મુખ્યાને જોજન આપવામાં તમે પાપ સમજો છો? શું તરસાને પાણી પાવામાં તમે અધર્મ સમજો છો? શું દાન કરવું એ પાપ છે? નાના દાન કરવામાં પાપ નથી દાન તો સદાકાળ કરવુંજ. પણ એટલું છે કે સુપાત્ર જોઈને દાન કરવું એમાં એ હેતુ ખરો સમાજોલો છે તમે મને સુપાત્ર કુપાત્ર વિગેરે સારી રીતે જાણો છો તો પછી યોગ્ય જવાબ મળવોજ જતઁએ.

આ વિગેરે બાણું લખાણુ લખ્યું હતું પણ મારે તેની કાંઈ દરકાર નહોતી માટે મેં તેને ઉપર ઉપરથી વાંચી ફાડી ફેંકી દીધી. મેં તે દીવસથી તેના સામું જોવું પણ કાઢી નાંખ્યું હું ખાસ સમજી ગયો કે આ વ્યભીચારીણું છે તે મને વ્યભીચારમાં નાંખવા ચાહે છે માટે ચેતીને ચાલવું એમ મેં મારા મન સાથે યોક્તમ ધાર્યું હતું. આ વાત

મેં લલિતાને પણ કહી નહોતી પણ હેવટે પાછી એક બીજી ચીડી તેણે મારા ઘરમાં નાંખી એટલે જો ચીડી મેં લલિતાને બતાવી લલિતા એક વખત તો મહારા ઉપર વહેમાઈ પણ પાછળથી તેને જણાયું કે જો તેમને એવાજ રસ્તે જવા મરજી હોત તો તે મને શામાટે આ ડાગળ બતાવત. આ ડાગળ મેં કાંઈ તેમનો પકડી કાઢ્યો નથી પણ તેમણેજ મને આપ્યો છે તેમ ધારી તે મહારા ઉપર બેમાતી નહીં તે ડાગળની બીના નીચે પ્રમાણે હતી તેથી માગ મનને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો તેથી મેં તેના મા આપને જાહેર કરવા વિચાર ધાર્યો. વળી મારા મનમાં એમ આવ્યું કે સારું કરવા જતાં ખોટું થશે તો ફરજે તો એમ ધારી મેં તેના મા આપને જણાવવાનું માંડી વાળ્યું. જો બીજી ચીડી તમો વાંચશો તો તમે પણ તમારા મનમાં એક મોટા મહા ખેદ આણસો. હું પણ આવી આવી મહા પિટ મળ્યામાં આવી પડ્યો નરસીખ ચાર ટગલાં આગળનું આગળ એમ બનવા કાળ્યું મેં બન્યું જ્યાં જઈ છું ત્યાં મને તો તુકડાનજ મળે છે એમ ધારી મેં ત્રણ વાણ તરજો મનમાં આણવા માંડ્યા.

મતોર—જાણ તે ખરૂં પણ મને પેલી બીજી ચીડીનો તો જાવાય સમજવો. વાત પછી આગળ વળાવજો ચીડીની બીજા જણવામાં આવે તો વાતની ઝરોગર સમજણ પડે માટે એક વખત મને તે બીજી ચીડીની દરકાર જણાવો.

પુણ્ય ચંદ—વાર જાણે જણાવું છું તે તમે વાંચી જુઓ કેમકે તે આખી ચીડી મારા હૃદયમાં ડારાપણી છે તે વાંચસો એટલે તમે પણ ગભરાશો અને આગળ વાત પુરી થશે એટલે તમને મારું સંવળ કલાત સાંભળવા માટે જરૂર ખેદ થશે અને હવે ગાળશો માટે તમારો ચીડી આ નીચે કળી છે. તે વાંચી પછી આગળ ક્ષાંત ચલાવું.

મહારા હૃદયના હીરા અને પ્રેમભોગી ભ્રમરની પવિત્ર સેવામાં.

બાલા ! આ સહીત મેં આપને એ પત્રીકાઓ લખી હતીં આપ મહારા પર જરીપણ દરકાર કરતા નથી. આપ શું એટલા બધા મોઢા થઇ ગયા છો કે આ દાસીને દસીને બોલાવતા પણ નથી. કેહેવતમાં પણ કહું છે કે આહાય તેના ચાકર તો હું આપને ચાકર તો કહી શકતી નથી. પણ આહનાર પર ચાહના તો રાખવી. તમે મારી મુરાદ હાંસલ નહિ કરો તો પછી કાણુ કરશે ? બાલા મેં તમારી સાથે પ્રેમ બેઠવા ધણુ ઇલામ્મે શોધ્યા પણ આપ એક તલભાર પણ મારી પરવા કરતા નથી. તો મેં આપનું શું બગાડ્યું છે ? હવે તો હું સધળા ઉપાયો કરવામાં થાકી ગઇ છું હવે એક પણ ઉપાય હાથ રહ્યો નથી. હજે કેહેવત પ્રમાણે છેલ્લો ઉપાય છાશનો કરવો પડશે અને પછી તમોને મ્હા મુસીબતમાં આવવું પડશે તેના કરતાં પેહેલેથીજ મ્હારા કહેવા પ્રમાણે કરોને કે આગળ વિપતિ આવે નહિ. મ્હારી સાથે પ્રેમ નહિ કરો તો છેવટે લાચારીથી આ દેહમાંથી પ્રાણ કાઢી તમને અર્પણુ કરવો પડશે. અને એ સ્ત્રી હત્યા પણ તમનેજ લગશે. માટે વાલાલા હુંકમાં એટલુંજ કે માહારી મુરાદ હાંસલ કરે હું પ્રેમ બીજારણુ આપના પ્રેમની બીજા માયુષ્ટું તો તે મને હર્ષભેર આપો અને આ દાસીને સર્વ પ્રકારે શાન્ત કરો કે આપણી ઇન્દગી મોજશોખમાં જાય. નહિ તો પછી છેવટનો ઉપાયનો મ્હારે આ ચાહી પોહોંચ્યાને આઠ દીવસ વીતી જશે તો કરવોજ પડશે. જસ હુંકમાં સમજ જશે આપ ચતુર છો એટલે માહારે તમને વધારે તો નહિજ લખવું પડે એ હું સારી રીતે સમજુ છું માટે શુભ સંદેશો તાકાદે પાઠવજો નહિ તો સ્ત્રી હત્યા તમોનેજ છે એ ખચીતજ જાણવું એજ.

હી. આપની દાસી રત્નમણીના પ્રણામ.

મનોર—ઝોહો ! ચીડીનો માદા જીવનમગાર છે ત્યારે શું તમે
હત્યા લીધી ?

પુર્ણચંદ્ર—ભાઈ સાંભળો તો ખરા હજી આગળ અધુરું
આવે છે જે વીતી છે તે સવળી હું તમોને કહેવાનોજ છું હું કાંઈ
તમારાથી છુપું રાખનાર નથી એ અચીત માનજો પરંતુ મિત્ર દુન્યામાં
માણસને ખરાબ રહેતે દોરનાર તો માત્ર સ્ત્રીઓજ હોય છે એમાં
તલપુર શક નથી.

મનોર—હા આગળ ચલાવો તમારે કહેવું યથાર્થ ખરુંજ છે

પુર્ણચંદ્ર—ચીડી મારી પાસે આવી એટલે તે ક્ષણ મેં તમારા
ભાભીને વંચાવી. તે અને હું ત્યારથી ઘણા ખેદમાં આવી પડ્યાં
અમોને અનાજ પણ ખાવું ભાવતું નહોતું. હવે આ ચીડીનું શું
કરવું તે અમને સૂઝતું નહોતું મેં એમ વિચાર ધાર્યો કે આ ચીડી
તેના આપને બતાવવી પણ વખત છે બાળ્યમાં બોલું થવાનું હોય
તે હિલટી આવી પડે તો કેમ કરવું. તે વિચારમાંને તે વિચારમાં
બીજકુલ હું આધાર જતો નહિં અને ઘરમાં બેઠો બેઠો એજ વિચાર
કરતો હતો પારકા પરદેશમાં કોઈ મિત્ર પણ મળે નહિં એટલે સલાહ
પણ મ્હારે કોની પુછવી શું કરું હું મ્હાદુ ખની દશામાં આવી પડ્યો
મને એકે વિચાર સૂઝ્યો નહીં તેના બદલામાં મ્હારે ઝેર ખાઈ મરવું
કે તેના આપને આ વાત બહાર કરવી કે તેનેજ મરવા દેવી એ વાળ-
માંથી મને એકે વાત દુરસ્ત લાગી નહિ મ્હારે તો સુડી વચ્ચે સંપારી
આવી પડી મને માહારાજનો આપ પુર્ણ રીતે આ વખતે લાગ્યો
હતો પછી મેં છેવટે ઘર છોડી એકદમ ચાલ્યા જવા વિચાર ચલાવ્યો
પણ પાછું મને એમ લાગ્યું કે આખરે હું તેને અહવાડીઆમાં જવાય
નહીં આપું તો તે જરૂર પોતે પ્રાણ ત્યાગ કરશે અને તે હત્યા મને

સાગશે માટે શું કરવું એ સલાહ મેં તમારા ભાભીની પાસે માગી
 તો તેમણે કહ્યું કે માથાપર આવી પડે તો ભણે ઉલટી આવી પડે તો
 પણ ખેર પણ તેના આપને તો ચીડી જરૂર અતાવવી આવી સલાહ
 મળી એટલે મેં તેના આપને તે જ્યારે ઘરમાંથી બાહાર દર્શન કરવાના
 બદાને ગઈ હતી તે વખતે બોલાવી ચીડીની વાત કરી તો ચીડીની
 વાત કરતાની સાથે તે મારા ઉપર એકદમ ગુસ્સે થઈ આવ્યા તો
 પછી ચીડી અતાવવાની તો રહીજ ક્યાં. ચીડી અતાવું તો વિગેશ કોષ
 કરે અને વિપરીત કામ બની જાય એમ ધારી મેં તેના કપડાના
 બોલો સહન કર્યા અને મને તેણે ન કહેવાય તેવા શબ્દો કહ્યા કે
 તમારજ મ્દારી પવિત્ર છોકરીને ખરાબ રહેતો દોરો છો તમને જો આવા
 દુષ્ટ બળવા હોત તો હું આ મેહેલામાં પહેલેથી રહેવા ન દેત નહિ
 ખેવકુદ ગંધાડા પરદેશમાં પણ આવા ધંધા કરો છો? તારી પાસે
 ઇશ્વરે આ સ્ત્રી આપી છે છતાં આવા ધંધા કરતા શીખ્યા! ઘર
 આગળ પણ આંમળ ક્યું હશે એટલે કાઠી મુક્યા લાગે છે. ઘર
 આગળ આવા ધંધા કરવા નહિ જાગ્યા હોય એટલે પરદેશ નીકળ્યા
 હવે તમારે માટે મ્દારે કાંઈ ઇલાજ શોધવો પડશે તમે એકદમ ઘર
 ખસાસ કરી હાલને હાલ આડ્યા જાઓ નહિ તો તમારા લાંછાં તોડ્યાં
 બાહાર ફેંટી દેવાં પડશે. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે માલારાથી ન
 રહેવાયું તેથી મેં ચીડી તો અતાવવાની હીંમત ના કરી પણ આઠ
 દીવસની અંદર જવાગ નહીં આવે તો પ્રાણ ત્યાગ કરીશ એવું ચીડીમાં
 તમારી દીકરીએ લખ્યું છે એમ મેં તેના આપને કહ્યું કે હવે તમારી
 મરજી આવે એમ કરો જો ન માનતા હો તો હું તેના હાથ અક્ષરેતો
 કાગળ તમને અતાવું જો તમે તેના અક્ષર પીચાનતા હો તો આપું
 એમ કહ્યું એટલે આવી નીચી વાત હતી તો પણ ખીચારા લાજ

જાગવનાર પિતાએ તે ચીડી હાથમાં લીધી અને પોતાની દીકરીનાજ
 અક્ષર નગરે જોયા તેથી તે એકદમ મુર્છામાં આવી પડ્યો પછી મેં
 આંખે પાણી ચોપડી થોડીક વાર પછી સાવધ કર્યા ડોસાએ ચીડી
 વાંચી જોઈ તેથી આંખમાંથી ચોધારે આંસુ પાડવા લાગ્યો. મેં તેમને
 મને કપોડા દીધો હતો છતાં અસ્વાસન આપ્યું. પછી તેને ખાત્રી થઈ
 કે આ જુલ ખાસ મારી દીકરીનીજ છે. તે ઉપરથી તેણે મને આ
 ચીડી ફાડી નાંખવા કહ્યું મેં કહ્યું મ્હારે કાઠની આગર લેવી નથી
 મ્હારા મનમાં તો એમ હતું કે ગાય મરે નહિ ને રતન નીકળે
 એમ થાય તો વાણું સાડ કેમકે આગરનારનું કરજન છે અને આવા
 ધંધા આદર્શ છે માટે જો હું તેના પિતાને જાહેર કરીશ તો તે કળે
 કળે છોકરીને સુધારાના પાયાપર લાવશે એમ જાણીને મેં આપને
 આ વાતથી વાકેફ કર્યા છે જો કદાચ મ્હારી જગ્યાએ કોઈ હરામખોર
 હોત તો તમારી આગર જરૂર છુટત. તમને મનમાં ખાત્રીજ હતી કે
 ડોસો મારાપર ચીડાઈ જઈ મને કપોડા આપશે ખરેખર તેમજ જન્યું
 ભલે કાંઈ નહિં પણ છેવટે તમે પોતેજ નગરે જોયું તો તમને ખાત્રી
 થઈ કે જુલ સઘળી તેની છે. મને તો કાંઈ હરકત નથી હોય તમારા
 હાથેજ તમે ચીડી ફાડી નાંખો મને કાંઈ તેમાં હાંસલ નથી તમારી
 આગર જાય તેમાં મને કાંઈ હલાંજ નથી અને તમારી આગર રહે
 નો વાણી ઉત્તમ વાતજ કહેવાય માટે ભલે ફાડી નાંખો આ જુલે
 કાઠના મોઢે વાત કહેનાર નથી તેમાં વળી તમારા શહેરમાં તો એક
 ચક્ર સરળ પણ વાત નહીં જાણે માત્ર આપણે ત્રણ જણ જાણીએ
 છીએ માટે વાત અહીંની અહીંજ દાટી દેવી. માત્ર હવે તમે તેને
 સુધારાના પાયા પર લાવવા પ્રયત્નો કરજો અને તેના ઉપર પુરો
 જાપતો રાખજો અને તે આપઘાત ન કરે તેવી તજવીજ કરજો. ચીડી

તમારે ફાડવી હોય તો ફાડો અને નહિ તો તેને દેહેશત ગતાવવા રાખવી હોય તો રાખો. જેમ કરશે એમ મને તો કાંઈ વાંધો નથી અમે તો ચાર દીવસના મેમાન છીએ આ દુન્યામાં જોડે શું લેઈ જવું છે સાફ વા નરશું સાફ કરીશું તો મુઆ પછી દુનીઆ વખાણુ કરશે અને ખુદ કરીશું તો દુન્યા અપખોડશે માત્ર એજ સાથે આવવાનું છે મોટે દુન્યામાં આવી જેમ અને એમ ભલામજ લેવી એજ અમારો પ્રથમથી હેતુ છે પછી મને તેમણે મ્હારી બાદારગામ નીકળવાની હકાકત પુછી તો મેં તેમને વહેપાર કરવા નીકળ્યો છું તે વિગેરે જણાવ્યું. આ પ્રમાણે અમારે અને તે છોકરીના આપને વાતો થઈ ત્યાર પછી તે ડોસો મને અને આ તમારા ભાભીને ખગ દીકરી આહતા હતા. પણ પેલી રત્નમણીને તો અમે જાણે એક આંખના પાટા હોય એમ લાગવા માંડ્યું.

ધેર જઈ પેલા ડોસાએ પોતાની છોકરીને મરમમાં ને મરમમાં શીખામણો દેવા માંડી પણ એક ઇંદ્રીના જ્ઞાન વાળી છોકરીને બીજુ કાંઈ સુઝતું નહિ માત્ર વિપય વિપય ને વિપયજ છેવટે તેના આપે તે કાગળની વાત ખુલ્લી રીતે તેને કરી છતાં પણ છોકરી એકંતી બે થઈ નહિ. ત્યારે છેવટે તેના પિતાએ તેને મ્હારી આપેલી તેના હાથની લખેલી ચીઝી નજરો નજર ગતાવી જેથી છોકરી શીકી ક્ય જની ગઈ ઘણી શરમાવા લાગી અને મારાપર એવી તો રીસ કરવા લાગી કે જાણે મારી નાખું કે મરી જાઉં એમ તેને તેના મનમાં થવા લાગ્યું પણ માહારા મનને એમ હતું કે આપણે ક્યાં અહીં જન્મી કાઢવી છે કે આપણે લાંબી પંચાતમાં પડીએ આપણે તો માત્ર કાઈનું આપણા હાથે ભલુ થતું હોય તોજ કરવું નહિ તો બીજા કામમાં ધ્યાન આપવુંજ નહિ. આ છોકરીના પિતાએ આ છોકરીને કમલગ એક

મહિના પાતાના ઘરમાં કેદ માફક રાખી મુકી. શુ કરે સાસરે પણ
કેવી રીતે મોકલે સુધર્યા વિના સાસરે પણ કેવી રીતે મોકલાય.

આ છોકરી જ્યારે એનો બાપ આ બાગતથી અંગણ હતો
ત્યારે હંમેશ દેવ દરશન કરવા જતી તમામ જનના કૃતો કરતી અને
એક ભકતાણીની માફક ચાલતી. તેથી તેના માઆપને તેના પરજૂરા
પણ વહેમ આવતો નહિ અને તેથીજ તેનો બાપ માફારી સાથે લઢવા
તૈયાર થઇ ગયો પરંતુ છેવટે જ્યારે લેખીત દાખલો આવ્યો ત્યારે
પોતે ખાસ સમજી ગયો કે મ્હારી છોકરી બદલાયેલી છે.

આ છોકરીને માસ દોઢ માસ કેદ માફક રાખવામાં આવી હતી.
તેથી તેની પાસે મ્હોત નીપજવવાનું કાંઈ પણ સાધન મળી આવ્યું
નહોતું તેથી તેણે તેને બાહાર સેજ સાજ છુટી કરવામાં આવી ત્યારે
એક દીવસ તે એક રૂપિયાનું જળરથી અરીણ લાવી પી ગઇ અને
એક ઝોરડામાં સુઇ ગઇ થોડીજ વારમાં તેના પ્રાણ દેહમાંથી જતા
રહ્યા અને પરમાત્માને ત્યાં તેનો જીવ પોહોંચી ગયો.

સહવારે તેના પ્રાણ દેહમાંથી જતા રહ્યા હતા પણ જ્યારે
આખા દીવસ છોકરી ન જણાઇ ત્યારે તેની શોધ કરવા માંડી છેવટે
ઝોરડાની સાંકળ અંધ દેખી તેથી તેઓને વહેમ પડ્યો અને ઝોરડા
આગળ જઈ જુઓ મારવા માંડી પણ તેનો જીવ ખોળીઆમાં હોય
તો ખોલેને કાણ ખોલે ન ખોલી એટલે તેઓએ ઝોરડાના કમાડ
ઉતારી નાંખ્યા અને જોયું તો તેનું શય જણાયું.

હવે અ વાત બાહાર ના પડવી જોઇએ તેવા વીચારથી ડોસાએ
એક કારસો ઉડાવ્યો કે મ્હારી છોકરી સહવારની માંદી થઇ છે
કાગળીયું આવ્યું છે એમ જુમ ઉરાડવા માંડી પછી બીજે દીવસે
સહવારમાં ગુજરી ગઇ તેવી જુમ ઉડાડી મુઠકું ગંધાઇ ન હોય માટે

તેણે ડરતુરી વાગેરે ઉંચા ઉંચા પદાર્થોના ઉપયોગ કર્યો હતો અને તુરંત સમશાંતમાં જઈ તેને ઝોળીયાળી. હું પણ આ સમશાંતમાં ગયો હતો પણ તેને માટે કોઈ પણ જોઈએમ માતું નહોતું માત્ર કોગળીયું આવ્યું તે ગુજરી ગઈ એમજ સઘળી નાતના અને મેહેલ્લાના લોકો માનવા લાગ્યા.

મડદુ ઝાળી સર્વ લોકો ઘર તરફ આવ્યા. તેના માથાપે સંસારના રીવાજ પ્રમાણે રોઈ કુટી ઘણો કંકામ લોકોને દેખાડ્યો પણ પોતાના મનમાં કંકંક લાગવા કરતાં મરી ગઈ તે ઘણુંજ સાફ થયું એમ હતું પણ લોકોને તો મરી ગઈ તેથી માથાપને અને આખા ઘરનાંને ખેદ ઘણો આવે છે એમ જણાવવા માંડ્યું.

લોકો પણ તેને માટે એમ કહેતા કે લાઈ કોગળીયાનું મોહોત આવું છે. ચટ આવ્યું અને ચટ ઉપડ્યું છોકરી સારી હતી વીગેરે વીગેરે વખાણ લોકો કરવા લાગ્યા.

આ છોકરીના ગુજરી ગયા પછી પણ મને તેનો આપ સારી રીતે યાદતો હતો અને ઉલટો મ્હારો ગુણ માનતો હતો અને હું કોઈ વખત તેમની કોઈ આજ્ઞામાં સલાહ પુછતો તો તેમને સારી સલાહ આપતા હતા. મેં તેમને જોવારને માટે સલાહ પુછી તો તેમણે પોતાની સાથે મારૂં અહીં સાફ કરવા કબુલ કર્યું. અને કહેવા લાગ્યા કે મારી સાથે અહીં સારો ધધો કરો મેં પંદર દળ્લર રૂપિયા રોક્યા છે અને તમે પણ તેટલા રોકો તમોને આરે મહીને ખાતાપીતાં બે ત્રણ દળ્લર રૂપિયાની આવક થશે મેં કહ્યું કાકા શું ધધો કરો છો ? તો તેમણે કહ્યું કે ધીરધાર કરવાનો અમને ધીરધાર કરવામાં રૂપિયા બે જઈ વ્યાજ મળે છે અમે ટેડ મુસલમાન વિગેરેમાં નાણાં ધીરીએ છીએ અમારા નાણાં હુઆવાનો બીજકુલ ભય નથી કેમકે અમે જણસો

સીવાય વાતજ કરતા નથી. પછી મેં કહ્યું 'હેડનો પૈસો ખાંચા હું
 વ્યાજની ધારતો નથી કેમકે ભંગીનો પૈસો ખાવાથી તેના જેવીજ
 છુદ્દી આવે અને દીવસે દીવસે બ્રહ્મ બનતા જઈએ માટે મને કાંઈ
 બાંને સારો ધંધો બતાવો કાકા ખોટું લગાડશે નહીં હું તો વ્યાજની
 છે તે કહું છું. પછી મેં કહ્યું કાકા તમારું નામ શું પછી તેમણે કહ્યું
 મારું નામ જુગજીવન મેં મનમાં વીચાર્યું કે નામ જુગજીવન છે
 અને જગમાર જેવા ધંધા કરે છે વાહ! જુગજીવન નામ જુગજીવન
 રાખી જગને ભીખ માગતા કરો છો એ મારા મનમાં તે વખતે
 વિચાર થયો પછી મેં કહ્યું જુગજીવનદાસ તમે બીજા કાંઈ ધંધો મને
 નહિ બતાવો જો તમે એવો કાંઈ પ્રમાણીક ધંધો જાણતા હો અને
 સારા પૈસાની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો મને તે બતાવો કે હું તે ધંધો
 શરૂ કરું કેમકે હાલમાં હું એસી રહું છું એસી રહે એસી રહે કાંઈ
 ગમતું પણ નથી પછી તે બોલ્યા ન ગમતું હોય તો ઘડી ઘડી મારી
 પાસે આવજો આપણે વેહેપારનો વાતો કરીશું અને એ ઘડી ઇશ્વરનું
 સમરણ કરીશું પછી મેં મનમાં ધાર્યું કે જો કદાચ હું આની સોજન-
 તમાં વધારે દીવસ રહીશ તો જરૂર નીચ લોકોનું દરમી વ્યાજ ખાઉ
 થઈ જઈશ માટે મેં તેમ વિચારી કહ્યું સાર કુરસદ મળશે તો આવીશું
 કેમ નહીં આવીએ તમે પાડોશી છો તે માઆપ જેવા છો તમે કાંઈ
 પણ સાગીજ શીખામણ આપશો આ પ્રમાણે મેં તેને દીક્ષાસો આપ્યો
 પણ હું હંમેશ તેને ઘેર જતો નહીં કાંઈ કાંઈ વખત અડધા કલાક
 ગપ્પાં મારી ચાલ્યો આવતો કેમકે મને તેનો આ વ્યાજખાઉ ધંધો
 પ્રસન્ન નહોતો વળી તેનો કાંઈ કાંઈ વખત રૂપિયે આનો બખે આના
 અને છેક ચાર ચાર આના સુધીનું છેક ગણ કાપવા જેવું વ્યાજ
 લેતા તેથી મને તેમનું મહો જેવું પણ રીકલાગતું નહિ કેમકે લોકોની

આંતરડી કડગાવી માત્ર કમળમાં રાખી આટલું બધું બ્યાજ ખરીબો પાસેથી લેવું એ માહા અનર્થની વાત મને લાગી તેથી હું તો તેને મળવા ચાહતોજ નહિ.

આ શહેરમાં લગભગ મેં ચાર માસ ગ્યતીત કર્યા પણ મને કાંઈ ધંધો હાથ લાગ્યો નહિ અને મારી પાસે રોકડા રૂપિયામાં માત્ર દસ મોહોરો અને એક વીસ હજારની વાંટી જવાહીરની હતી ખીજુ મારી પાસે એક વાસની વાંટી પણ નહોતી તેથી મને ચિન્તા થવા લાગી કે આ મોહોરો ખલાસ થશે એટલે જરૂર આ વાંટી વેચી દેવી પડશે. અને તે પણ ધીમે ધીમે ખાઈ જાયું એમ મને લાગવા માંડ્યું તેથી મને વેહેપાર માટે ઘણી ચિન્તા થવા લાગી છેવટે સાડાપાંચ માસ પુરા થવા અને માત્ર મારી પાસે એકજ ગીની રહી તેથી મેં જાણ્યું કે આ શહેરમાં મારો કાંઈ પત્તો ખાત્ર તેમ લાગતું નથી. તેથી મેં ખીજા શહેર તરફ જવા વિચાર કર્યો તો પછી મને એક ડાહ્યા માણસે સલાહ આપી કે તમે શાન્તીનગર શહેરમાં જાઓ ત્યાં વેહેપારનું મથક સાફ છે ત્યાં તમારો વેહેપાર સારો ચાલશે ત્યાં વસ્તી ઘણી છે અને વેહેપાર પણ બધાના ધમધોકાર ચાલે છે આ પ્રમાણે મેં આ તમારા શહેરનાં વખાણ સાંભળ્યાં તેથી હું ત્યાંથી અહીં નીકળવું કે નહિ તે વિચાર ચલાવવા લાગ્યો. પછી મેં તે માણસને પુછ્યું તે શહેર અહીંથી કેટલું દુર છે. તો તેણે કહ્યું લગભગ પચીસેક ગાઉ થશે મેં કહ્યું રસ્તો સારો છે કે હુલ્લટની દેશત છે તેણે કહ્યું કે ડેડ સુધી આ રાજ તરફથી અને તે રાજ તરફથી ચોકા પેહેરા વચમાં વચમાં બંને માંછલ છેટે મુકલા છે બે તમે ચાલીને જવું ધારશો તો દસગાર કલાક લાગશે અને ટપો કરશો તો તમને છ કલાકમાં ત્યાં પોચાડી દેશે. પરંતુ ટપાવાળો ચાર રૂપિયા બાડાના લેશે માટે તમને ફાવે તેમ

કરો. મેં પછી ટપામાંજ આવવાનો વિચાર કર્યો. મારી પાસે પૈસા આવી રહ્યા હતા છતાં પણ ટપામાંજ જવું અને ચાલીને હુખ વેંકીને નજ જવું એમ નહીં કર્યું. પછી અમે એક ટપો ભાડે કર્યો અમારા ઘરમાં સામાન સાથે લાવી શકાય તેવો નહોતો તે પાડોશી બ્રાહ્મણને આપી દીધો. અર્થ સાથે લાવવા જેવો હતો તે લેઈ ટપામાં નાંખ્યો અને બહાણું બદાયા પછી અમે ત્યાંથી રવાના થયા લગભગ હથ્થર કૃપાએ વિના દરકતે આ તમારા શાન્તીપુર શહેરમાં આવી પોહ્યાંયા હવે અમને મુકામ કરવાની માદા ચિન્તા પેડી પાસે માવ ભાડુ આપતાં ચાર પાંચજ રૂપિયાજ રહ્યા હતા સાઈ થયું કે પાંચ સાત રૂપિયા પાસે હતા નહિ તો પારકા શહેરમાં ગાદા મુસીયતમાં આવવું પડત પણ હથ્થર કૃપાએ શહેર બાહાર એક માદાદેવનું દેવળ મળી આવ્યું જ્યાં મધ્યા મુસાફરો દર્ગેશ ઉતરે છે તે દેવળમાં માદા-રાજને મળી અમે એક રૂમ માગી લીધી. માદારાજને પણ આવતાં બેઠેત એક રૂપિયો રજવામાંથી કાઢી આપ્યો એટલે માદારાજે અમોને એક સારી રૂમ ખાલી કરી આપી તે દાવસે તો સાંજ પડી જવા આવી હતી તેથી ટપાવાળાને ખવડાવી વીદાય કર્યો અને અમે નિંદ્રા લેવી જ બાજળી ધાયું અને અતિ લેમજ કર્યું.

બીજે દાવસે અમો અને આ તમારા પવિત્ર ભાભી જગ્નરમાં વીંટી વેચી નાંખવા ગયા એ ચાર દુકાનો કર્યા કાષ્ટએ એ લગ્નરે માગી તો કાષ્ટએ ચાર લગ્નરે માગી તો કાષ્ટએ આઠ લગ્નરે માગી એમ જુદી જુદી આ મારી આંગળીએ વીંટી તેની માગણી થઈ હવે આ અમારા કર્મના સંજ્ઞે મળેલા હેમચંદ શેઠે શું ને શું દાનતથી બહાર લગ્નરે માગણી કરી મેં ધાયું પારકા પરદેશમાં પુરી કીમત ઉપજવી મુશકાવજ પડે તેમ ધારી મેં આપવા લા કાયું હું ગાણુનો હતો કે

આમ વીસ હજાર રૂપિયા અમારે ખર્ચ થયા છે છતાં પણ રૂપિયાની
 તાકાદે જરૂર ના લીધે મેં અઠાર હજાર વેચાથી આપવા કબુલ કર્યું
 પછી તે શેઠે અમને ખીજે દીવસે તેને ઘેર આવવાનું કહ્યું કેમકે રૂપિયા
 ઘેર છે માટે કાલે સહવારે તમે અમારે ઘેર આવજો પછી અમે
 જાને સહવારે તેમના જનાવેલા ઠેકાણે ભુખ્યા અને ભુખ્યા ગયા ત્યાં
 શેઠે અમારા ઉપર આવું ખોદું તોહોમત મુક્યું અમે તો નાણ્યું કે.
 હોલમાંથી નીકળી ચુલમાં પડ્યા જ્યાં જઈએ ત્યાં કર્મી તો
 આગળનું આગળજ. મેં ધાર્યું પ્રભુ જે કૃપા નાંખવું હોય તે
 નાંખ લવે ડરીને શું કરવું અમે સાચા હતા તેથી અમને જરી પણ
 ચિન્તા નહોતી તો પણ અમને શેઠના બુદ્ધિ વાક્યો સાંભળી સાચુ
 સમજી પોલીસના માણસો મુરદેટાટ બાંધી આપની હજુર સાચા
 આપે અમને સગ્ન કરમાવી વળી તમારા હૃદયમાં દેવયોગે અને સારા
 નસીબે સારો વીચાર સુઝયો અને તેના ઘરની ઝડતી લેવડાવી અને
 અમોને છ મારનો શ્રાપ પુરો થવાનો હશે અને તમને તે સારી વાત
 સુઝવાની હશે તેથી તમોએ છોડી મુક્યાં અને ત્યારપછી તો શું થયું
 તે તો તમે પોતે સારી રીતે જાણો છો એટલે મદારે કહેવાની કાંઈ
 જરૂર નથી. ભાઈ આ માથે લવે તો કૃપાનાં ઝાડ ઉગવાં બાકી રહ્યા
 છે. સઘળું વીતી મુક્યું છે અમારા લીધે જે માણસોના તો ખુન પણ
 થઈ ગયાં દૈવ દૈવ આ શો બુદ્ધિમ કર્યાં મને છેવટે ખુનનો પણ તમારો
 સુનેગાર બનાવ્યો. લવે હું ક્યાં છુટીશ મેં પાપીએ મત કરી બહાર
 જવાનું પસંદ કર્યું તમોએ મને ધાણું ના કહ્યું હતું છતાં મેં મત
 કરી બાહાર જવા બાંએશ કરી તે મારા કર્મ મને નડ્યાં છે નીકળતાં
 કાંઈ સારાના મુકત મળ્યા હશે કે સર્વ બાળને હજુ હીક છે. લવે હું
 ધારું છું પરમાત્માની કૃપાજ થશે કેમકે જે નેમ ન હોય તો મદારો

અને તમારા મૈયાપ થાયજ નહિ માટે હવે તો પ્રભુ પાસે ઐટલું માયું છું કે કોઈ વખત આવા જીવનો અમારા ઉપર ગુજરશે નહીં એવી પરમાત્મા પાસે મ્હારી અંતઃકરણપુર્વક માગણી છે.

મનોર—લાઇ ધીરજ ધરો તમેએ સમુરી પકડી છે તો પરમાત્માએ તમેને સહી સલામત આટલે સુધી પેાચાડી આપણને ચારેને એકઠા કર્યા છે તો હવે પ્રભુ તમારા ઉપર કદી દુષ્પ નહીંજ નાંખે. જો દુષ્પજ આપવું હોત તો પેલા માહારાજનો શ્રાપ આખી જીન્દગી માટેજ લાગ્યો હોત માટે એટલા ઉપરથીજ સમજી જાઓ કે તમારા દુષ્પના દીવસો ગયા અને હવે જે આવે છે તે સુખનાજ આવે છે એમ નક્કી માનજો કહેવતમાં કહ્યું છે કે સાચને ન લાગે આંચ માટે સાચાને હજારો સંકટો પડે પણ આખરે આંચ આવેજ નહિ. એ ખચીતજ માનજો. હવે તમે જ્યાં સુધી તમેને બહેપાર કયો કરવો તે સમજ પડે નહીં ત્યાં સુધી ખુસીની સાથે આ આપણા નેપા માહારાજના કુવરોને તે કુવરીઓને ભણાવો અને કદાચ વેહેપાર કરશે અને ભણાવશે તો પણ હરકત નથી માટે મનમાં આવે તે પ્રમાણે કરજો

આ પ્રમાણે વાત ચીત કરી સાંજ પડવા આવવાથી બેઠે રસોઇ તૈયાર કરી હતી તેથી સર્વ જણે જમી લીધું અને પાન મુખવાસ કરી વાતનો શ્રમ પડ્યો હતો તેથી નિંદ્રાદેવીને આધીન થઇ ગયાં.

પ્રકરણ ૭ મું.

વેહેપાર નોકરી અને છોકરાં

દાહરો.

ચદ્ર વધે જેમ ખીજનો તેમ વધી કીર્તી અપાર

સુખસંપત્તિ ધન્ય મેળવી વધાર્યો વ્હાલ અપાર

ખીજે દીવસે પ્રાતઃકાળ થયો એટલે હંમેશના નીચમ પ્રમાણે
જાને જણ પરવારી તૈયાર થયાં અને સૌ સૌ સૌસૌના કામે એક
ચીને લાગી ગયા અને એક ચીને પોતાનું કામ જાળવવા લાગ્યા આમ
કરતાં કરતાં લગભગ બે વર્ષ વીતી ગયાં માહારાજના મનને જાને
જણ અતિ પ્રિય થઈ પડ્યા. માહારાજને કોઈ બાકીનું કામ ન બની
શકે તેવું કોઈ કામ આવતું તો મનોરની તેમજ પુર્ણચંદ્રનીજ સલાહ
લેતા. અને તેમનેજ પુછી સર્વકામ કરતા. રાત્રિ અને આ જાને
જણા વચે એટલો રાખત પ્રેમ બંધાઈ ગયો હતો કે તેઓની સ્ત્રીઓમાં
રાજ મેહેલમાં હંમેશ જતાં અને રાણીજીને તે પણ નિતિના બોધ
આપતી. લક્ષિતા અને મણી ગવરી એક એકથી ચઢીઆતા હતાં તેમ
પુર્ણચંદ્ર અને મનોર પણ તેવાજ હતા જાને કાકાના છોકરા ભાઈ
હતા એક કુટુંબના હતા એટલે પછી શુ પુછવું.

નોકરી કરતાં પુર્ણચંદ્રને બે વરસ વિતિ ગયાં એટલે એને એવો
હિમંગ થયો કે એક દુકાન કરવી દુકાન પણ ચલાવવી અને કુંવરોને
પણ ભણાવવા એમ વીચાર ધારી પોતે એક દસ લાખ રૂપિયા નાંખી
તમામ વસ્તુ વેચવાની દુકાન કાઢી કોઈ પણ વસ્તુ આ દુકાને ન મળી
શકે એમ ગામનું કોઈપણ માણસ કહી શકતું નહિ. માત્ર જે ચીજ

વરજીત નથી તેજ સ્ત્રીજ માત્ર આ દુકાનમાં ન મળી શકતી પરંતુ બીજી વસ્તુઓ જેટલી અને જેવી જેમએ તેવી મળી શકતી.

આ દુકાન કાઢ્યા પહેલાં પુર્ણચંદ્ર એક વિશાળ જમીન વેચાણ રાખી અને તે ઉપર એક માગકાટની માફક એકજ દુકાન એકજ આરણ્યની કરી.

આ દુકાનમાં પુર્ણચંદ્રે નામુ લાવનાર માલ ખરીદનાર ઉધરાણી લાવનાર માલ વેચનાર એમ મળી સો ગુમારતા રાખ્યા હતા. પુર્ણચંદ્રે પોતાના મનમાં આ દુકાનમાં મનોરે રૂપિયા નથી આપ્યા છતાં પોતાને બદલા વાળ્યા કરતાં પણ વિશેષ બદલા વાળવાનો વિચાર દ્રઢમુળથીજ હતો તેથી તેણે તેને આ દુકાનની કમાઈમાંથી આઠ આની ભાગ આપવાનો નક્કી નક્ક્ય કરી રાખ્યો હતો. પરંતુ તે મનોરના મોઢે ભાગ વિષે બીજકુલ રહેતો નહીં. છતાં પણ મનોરને તેના પર જેવાને તેવો આપાદ પ્રેમ ધરાવતો હતો. અરે એથી પણ વિશેષ પ્રેમ અને મિત્રોમાં વધતો જતો હતો અને સગાભાઈ સમાનજ તેઓ આવતા હતા.

આ દુકાનમાં જે માલ આવતો તેનો સરકાર દેક્ષ માહારાજને ચોથઘ દેક્ષ લેવાનું કનગ્યું હતું તો પણ ચોથઘ દેક્ષ એટલે દર મહીને એક હજાર રૂપિયા ચોથઘ દેક્ષના ભરવાના આકતા હતા અને દર મહીને આંધળા જીલુ લંગડા વીંગેરના ખર્ચ માટે ધર્માદા એક હજાર કાઢતો હતો તે ઉપરાંત પોતે પોતાના ગજવામાંથી પણ જીલુ ધરમાદા કરતો હતો તેનું ધ્યાન ધરમાદા તરફ વિશેષ હતું.

આ દુકાનમાં પુર્ણચંદ્ર દરમહીને પચીસ હજાર રૂપિયા આ ખર્ચો અને ગુમારતા ખર્ચ વીંગેરે બાદ કરતાં પેદા કરતો હતો છતાં પણ તેને જરાપણ અભિમાન નહોતું.

એક દીવસ તેને એવો વિચાર થયો કે અહિં ધર્મોદ્ધાર થાય છે પરંતુ મહારા શહેરમાં ધર્મોદ્ધાર થયો નેહએ જેમ ધારી તેણે એક પોતાના ઓળખીતા લખમીચંદ્ર નામના શેઠ ઉપર નીચે પ્રમાણે કાગળ લખી એક ધર્મશાળા અને એક દવાખાનું અંધાવવા રૂપિયા એક લાખની હુંડી મોકલી અને લખ્યું કે તમે એક ધર્મશાળા એવી અંધાવજો કે જેમાં એક દર્મર મુસાફરો ઉતરી શકે અને એક દવાખાનું એવું અંધાવજો કે શહેરના તમામ લોકો તે દવાનો સારી રીતે ઉપયોગ કરી શકે આ પ્રમાણે લખ્યું અને હુંડી મોકલી દીધી એટલે લખમીચંદ્ર શેઠે તેમના લખવા પ્રમાણે છ માસમાં તે જાને મકાનો અંધાવી તૈયાર કરાવ્યા. પોતે પોતાનું નામ આરમના પથર પર કોતરાવવાનું લખ્યું નહોતું છતાં પ્રમાણીક લખમીચંદ્રે તે જાને મકાનોને એક એક આરસ-પાન ઉપર મોટા અક્ષરથી ક્ષ સાક્ષમાં તૈયાર કરાવ્યું અને કાણે તૈયાર કરાવ્યું વિગેરે લેખ કોતરાવી જાને મકાનની બાંતોમાં આરસના કોતરેલા પથર ચાઢી દીધા.

તમામ સ્ક્રીકત તૈયાર મકાન થઈ નહા પછી લખમીચંદ્ર શેઠે લખી જણાવી એટલે દવા અને ધર્મશાળા માટે અનાજ અને નેહનો ખીજો સામાન ખરીદવા ખીજા પચાસ દર્મર રૂપિયા મોકલ્યા અને પછી દર મહીને દસ દર્મર રૂપિયા એ જાને કાર્યોમાં પુર્ણચંદ્રે ખર્ચમાટે મોકલવા પણ વિશેષમાં લખી જણાવ્યું હતું.

આવાં આવાં સ્ક્રીકત કાર્યો પુર્ણચંદ્ર કરે છે એવી જગર માદારા-જનને કાંઈ માણસે વિદિત કરી એટલે માદારાજ તેના ઉપર અત્યંત ખુશ થયા અને તેની ઉમદા સખાવત નેહ ધણો દર્પ પામવા લાગ્યા દુકાન કર્યા ને બે વર્ષ થયાં એટલે દુકાનમાં ખીજા પાંચ લાખ રૂપિયાનો વધારો થયો જેમ જેમ તે પુન્યના ગારગે વધારે પૈસા

કાઢતો ગયો તેમ તેમ તેની પેદાશ દીવસે દીવસે વધવા લાગી. પોતાના શહેર કરતાં આ શહેરમાં તેની એવી તો આખરે અંધાધ ગછ કે ગામના લોકો ખીજન કરતાં તેને ત્યાં રૂપિયા જમે મુકવા આવતા પુર્ણચંદ્ર લોકોના રૂપિયા જમે રાખવા સાફ ના પાડતો પણ ત્યારે કોઈ સારા સદ્ગૃહસ્થની બલામણુ આવતી ત્યારે માહામુસીયતે ચાર આનાના વ્યાજે જમે માંડતો કેમકે પોતે દુકાનમાં ઘણા રૂપિયા રોક્યા છે અને દરરોજ નવો માલ આવતો જાય છે અને વધે જાય છે એટલે તેને ખીજના રૂપિયા જમે રાખવાની શુ જરૂર.

મનોરતે પણ કોઈ કોઈ વખત એમ થતું કે હું પણ કોઈ દુકાન કરું દુકાન કરવા સારું પુર્ણચંદ્રની સલાહ પુછતો તો પુર્ણચંદ્ર તેને સાફ નાજ પાડતો એટલે તે પાછો પોતાના વિચાર માંડી વાળતો પણ પોતાના મનમાં એમ ન લાવતો કે તે રળી જાય છે અને હું એકલો રહી જાઉં છું તેને તો માત્ર સંતોષજ હતો. આ બંને જણ સંતોષી હતા. પુર્ણચંદ્ર દુકાનની ના પાડતો હતો તેનું કારણ એકે તેનાથી પોતાની દુકાન જાળવી શકાય તેમ નહોતું તેમ ગુમારતા રળીને આપી દે તે આ દુનીઆમાં બનતુંજ નથી. તેમ પોતે તેને આક્યાની નફો આપવાનો હતો અને તે નોકરીમાં સાતસોના પગારમાંથી એક હજારના પગારમાં ગયો હતો તેથી તેણે તેમ કરવા ના પાડી હતી. નહિં કે તેને બદલાનતથી ના પાડી હતી.

પુર્ણચંદ્ર પોતાની મુઆ પછી પણ નામના રહે તેવાં કામે હંમેશાં કરવામાં તતબર રહેતો હતો કોઈને કદી પુર્ણચંદ્રથી સુબ ઉપજે એવું હોતું તો પુર્ણચંદ્ર એવા પરમાર્થના કામમાં પહેલો જઈ હોતો રહેતો, અને આવેલા સખસનું કામ ઘણી ખુસીથી પોતાથી બનતી મેહેનતે કરી આપતો પરોપકાર કરવામાં હૃદયી જાહે પોતે

ધ્યાન આપતો હતો તેની વ્રતી સમયથીજ એટલે નાનપણથીજ એવી હતી. પેહેલો તેને વહેમ વધારે હતો તે વહેમ લલિતાએ ચોક્કસ રીતે કાઢી નાંખ્યો હતો. ત્યારથી તે કોઈ દીવસ વહેમ તો લાવતોજ નહોતો અને ત્યારથી તે વહેમની વાત તો ભુલીજ ગયો હતો.

લલિતા અને મણીગવરી ધરનું પોતાથી કરવા જેવું કામ કરી કાંતો ધર્મના પુસ્તકો આપો દીવસ વાંચતી કે કાંતો ભરત ગુંથણનું કામ હાથમાં લઈ બેસતી અને પુરસદ વખતે બે ઘડી રાણી સાહેબ પાસે જનનાનખાનામાં જઈ બેસતી જનનાનખાનામાં બાહારની બીજી કોઈ સ્ત્રીઓને હુકમ વિના દાખલ થઈ શકતું નહિ. પણ આ બંને સ્ત્રીઓ તો ખુલ્લી રીતે વિના હુકમે દાખલ થઈ શકતી કેમકે તેમને પેહેલેથીજ ઓર્ડર મળેલો હતો કે તમારે હુકમ માગવાની કાંઈ જરૂર નથી તમારે ખુસીની સાથે અંદર ચાલ્યા આવવું તમારો અમને કોઈ જાતનો બાધ નથી. અને રાણીએ વિશેષમાં એટલું પણ કાંધેલું કે તમે અમારી સગી બેહેન જેવાં છો એટલે તમારે આવવાને કોઈ જાતનો વાંધો નથી. આ બંને જણુ હંમેશ રાજાને ત્યાં જતા તેનું કારણ એ કે રાજા પવિત્ર હતા એટલે તેમને ત્યાં જવાને જરી પણ વાંધો આવતો નહોતો. કેટલેક ઠેકાણે તો રાજા કોઈ સ્ત્રીને જુએ કે પોતે ધારે એમ વર્તી શકતા, પરંતુ આ તો માત્ર પોતાની એક રાણીથીજ સંસાર ચલાવતા રાજા પણ નિતિવાન હતો તેથી તેને પરમાત્માએ વસ્તાર પણ સારો આપ્યો હતો. આક દીકરા અને સાત દીકરીઓ આપી હતી, તેથી રાજા તેમને જેઠ ઘણો આનંદ પામતો હતો, વળી તેને માણસો આ બે જુવાન ઘણા ચાલાક રાજાનું તમામ કામ સંતોષકારક રીતે કરી શકે તેવા મળી આવ્યા હતા તેથી પોતાના હૃદયમાં વિશેષ આનંદ માનતો હતો, અને પોતાને રૈયતને નિર્ભયપણે

આનંદમાંજ દીવસો ગાળવા કહેતો તેના રાજ્યમાં આગળ ગમે એવું
 ળીજન નળજા માણસોના સગવડથી અંધેર ચાલતું હતું પણ મનોર
 અને પુર્ણચંદ્રના દાખલ થયા પછી એ અંધેર બધું ચાલતું બંધ પડી
 ગયું અને નિતિસર સધળો કારભાર ચાલવા લાગ્યો. આ બે શીવાય
 રાજ્ય પાસે ળીજન કારભારી અને પ્રધાન વીગેરે પણ સાગજ હતા.
 આ રાજ્ય સારા માણસોનેજ પરીક્ષા કરી રાખતો અને નળજાઓને
 તેમનામાં ચુક બેતો તો તુરત નોકરીમાંથી ખસેડી મુકતો, અને તે
 બળેજો સારો માણસ જોવી કઠી રાખતો કેમકે તેને પોતાની રૈયત
 માટે સાફ અભીમ ન હતું કે મારી રૈયત કોઈ રીતે કોઈ પણ કારણથી
 દુઃખ પામવી ન જોઈએ, તેજ કારણથી તે સારાજ માણસોનો સમ્રક
 કરતો હતો તેમ પોતે રૈયત ઉપર બદ્દે કર પણ નાંખતો નહોતો
 રીતસર કર લેઈ સૌ સામે પોતપોતાનો ધંધો રાજગાર સારી રીતે
 કરવા દેતો હતો તેથી તેમને આખી રૈયત પિતા પ્રમાણેજ ચાલતી
 હતી. અને રાજ્ય રૈયતને છોડરા તુલ્ય માનતા હતા. તેનો મુખ્ય હેતુ
 એ હતો કે કોઈને ગેરહન્સાફ મળે નહીં ને સધળાનો સરખો ન્યાય
 મળે અને સર્વ કોઈ આનંદમાં દીવસ વ્યતીત કરે. આ પ્રમાણે હતું
 તેથી તેના રાજ્યમાં શુન્દલો પણ ઘણા ઓછા ખનતા હતા તે માત્ર
 નહીં જોવાજ ખનતા હતા તેને ન્યાય અમલદારો વ્યાજખી ન્યાય
 આપતા તેમાં વળી આપણા મનોરભાઈ મોટા બજની પદવીએ હતા
 એટલે તો ગેરહન્સાફની વાતજ શી. ગેરહન્સાફ કે ગેરવર્તણૂક મુળે
 રાજ્યનેજ પ્રસન્ન નહીં એટલે પછી ળીજનથી તે ખનવું મુશ્કેલજ
 હતું બે કોઈની ગેરવર્તણૂક કઠી જોવામાં આવતી તો તેને પોતાની
 હદ બહાર કરતા અને જ્યારે તે માણસ સારા જમીન આપે કે મેં
 મારી ચાલ સુધારી છે તો તેને તેના જમીન લેઈ પાછો પોતાની

હદમાં રહેવા દેતા. પણ અનિતિવાનને તો રાજ સખ્તમાં સખ્ત સખ્તે પોતે જાતે કરતા તેમ તાપાના માણસોને પણ તેમ કરવા સુચવવામાં આવ્યું હતું તેથી સર્વ કાષ્ટ સંપત્તિ સંપીને લદાષ ટાંટો કે છેતરપંડી કે ચેરી ચગાલી રહીત તેની આખી રૈયત નિર્ભય પણે એક રામ રાજ્ય માફક લેમનું રાજ ચાલતું હતું. આવા શુભ વિચારોથી દીવસે દીવસે તેમની ચઢતી ડળા થતી હતી અને દુન્યામાં તેમની સારી નામના ફેલેવાતી હતી ધણીયો તેને રામરાજ કહીનેજ ઓલાવતા હતા અને ખરે તેમજ હતું તેના રાજમાં રસન જતા પડી ગએલી વસ્તુ તે માણસ પાછો આપીને જોતો તો ઘણે ભાગે તેને પોતાને મળીજ આવતી, કેમકે આવા સખ્ત જોડરથી કાષ્ટ પણ સખ્ત ચેરી વિગેરે ગુન્હો કરી શકતું નહિ.

પુરુષચંદ્રએ પોતાની પેઢી લગભગ પાંચ વરસ સુધી ચઢાવી એટલામાં તો તેને ખર્ચ કાઢનાં પોતે જોટલા રૂપિયા રોક્યા હતા તેથી ખીજા ડગલ રૂપિયા નફાના રહ્યા અને પોતાની સ્ત્રી લલિતાને એક પુત્ર અને એક પુત્રી પેદા થઈ પુત્ર ત્રણ વર્ષનો થયો અને પુત્રી એક વર્ષની થઈ આ વખતે પુરુષચંદ્રની ઉંમર લગભગ ત્રીસ વર્ષની થઈ હતી છોકરો દીવસે દીવસે વધતો જવા લાગ્યો લગભગ સાત વરસનો છોકરો અને પાંચ વરસની છોકરી થઈ ત્યારે તેની માતાએ તેઓ જાંનેને સાથેજ શીક્ષણ આપવા માંડ્યું અને સાથેજ ભણાવવા લાગી નીશાએ નહિ મુક્તાં લલિતાએ પોતાના હાથેજ પોતાના જગ્યાને અભ્યાસ કરાવવા માંડ્યો.

આ છોકરાનું નામ સુમતી અને છોકરીનું નામ સત્યલક્ષ્મી પાડ્યું હતું.

આ છોકરાઓ લગભગ દસ અને આઠ વરસના થયાં ત્યારે તેની માતાએ તેમને ગુજરાતી પાંચ પાંચ ચોપડી સુધી અભ્યાસ કરાવ્યો. અને ઇંગ્રેજી સેકન્ડ બુક સુધી અભ્યાસ કરાવ્યો હતો. આ છોકરાંઓ પણ તેમના માળાપ જેવા ચંચળ હુંશીઆર અને ડાહ્યા હતા આ છોકરાંઓને તેની માતા બહુતર સાથે નિતિનું પણ જ્ઞાન આપતી હતી કેમકે છોકરાંઓને જયપણથીજ નિતિનું જ્ઞાન આપવામાં આવે તો આગળ કેાઇ દીવસ છોકરાં અનિતિ શું છે તે જાણવા મન પણ કરે નહિ અને અનિતિ છે તેવું તે જાણે તો તે પોતેજ આ અસહના બોધથી તેને કરવાની તો શું પણ જોવાની પણ ઇચ્છા ન કરે તેવું તેની આ સુપાત્ર માતા સારી રીતે જાણતી હતી તેથી તે તેઓને પેહેલેથીજ ઉચ્ચ કેળવણી આપતા હતા પોતે સારી રીતે જાણતી હતી કે છોકરાંઓને પેહેલેથી જોમ દોરીએ તેમ તેઓ મોટપણે પણ ચાલે છે માટે અત્યારથીજ તેમના કામળા મગજમાં ઉત્તમ જ્ઞાન હસાવવું જોઇએ એમ ધારી તે છોકરાંઓને સારી રીતે ઉત્તમ જ્ઞાન આપતી હતી.

છોકરાંઓને જન્મથીજ માળાપોએ સારી ચાલ શીખવવી જોઇએ નહિ કે તેમને રખડતાં મુકી અવળો રસ્તો કે ગાળો દેતા કે લટવાડ કરતાં શીખવાડવાં જોઇએ છોકરાંઓને ખીલકુલ રમવા દેવાં નહિ એવો લક્ષિતાનો મત નહોતો પણ રીતસર રમવા દેવાનો તેનો મત હતો તેમ ખીજા છોકરાઓની સોજત કરાવવાનો તેમનો ખીલકુલ હેતુ નહોતો કેમકે જો છોકરાઓની સાથે રમે હરે ફરે તો કાંઇ નહિને કાંઇ અધરીત કામ શીખેજ તેવો તેનો મત હતો તેથી મેહેલાના કે શહેરના કેાઇ પણ છોકરાઓ સાથે તેઓને લક્ષિતા રમવા જવા દેતી નહીં પણ પોતેજ તેને જાણવાનું તેમજ રમતો શીખવાડતી આ

આ છોકરાંઓ પણ તેની માતાના તેમજ તેના પિતાના કબ્બામાં સારી રીતે હતાં એક ઘાંટો લલિતા કે પુર્ણચંદ્ર આ છોકરાંઓને કાઢે કે તુરતજ તેમની પાસે આવી ઉભાં રહેતાં લલિતા છોકરાંઓને નકામી બાહાર મોકલતી નહીં તેમ તેઓને બહીકણુ પણ થવા દેતી નહીં. આ રીતે છોકરાંઓ માટે લલિતા અત્યંત કાળજી રાખતી તેમને મને રમવા વીગેરેની જોષ્ટતી વસ્તુ તેમને મંગાવી આપતી અને હર વખતે પોતે છોકરાંઓને ઉત્તમ ઉત્તમ વચનો કહી તેમના કામળ મગજમાં સારી રીતે દસાવતી આથી છોકરાંઓ નાની ઉંમરમાં પણ અત્યંત ચાલાક અને હુશીઆર બનવા લાગ્યાં.

આ છોકરાંઓને જોષ્ટ પુર્ણચંદ્રને હૃદયમાં એવો આનંદ થતો કે દુન્યામાં જે મળવાનું હતું તે હવે મને મળી ચુક્યું છે. એમજ પોતે સમજતો હતો તેથી તે પ્રભુનો હંમેશાં મ્હોટો પાડ માનતો હતો. અને આજીજીથી કાલાવાલા કરી પ્રભુની હંમેશાં પ્રાર્થના કરતો.

આ છોકરાં દસ વર્ષના થયાં એટલે પુર્ણચંદ્ર રાગના છોકરાંઓને બણાવતો હતો. ત્યાં તેઓને અભ્યાસ કરાવવા લખજવા લાગ્યો કેમકે છોકરાં મોટી ઉંમરનાં થયાં માટે હવે સ્ત્રી પાસે શીક્ષણ ન અપાવવું જોષ્ટજે એમ ધારી પોતે તે છોકરાંઓને રાગના છોકરાંઓની સાથે બણાવવા લાગ્યો.

મતોરને પણ પુર્ણચંદ્રનો છોકરો દસ વર્ષનો થયો તે વારે એક છોકરો તેની સ્ત્રી મણીગવરીને પરમેશ્વરે આપ્યો. મતોરે છોકરો આગ્યાની ખજર સાંભળ્યા એટલે તુરત સાકર મંગાવી બાઇનખ દોસ્તદાર વિગેરેમાં વેહેંચી અને વધામણી ખાવા આવનાર સીપાઇને એક સોના મોહોર ધનામમાં આપી. પછી તુરત ટ્રાટ બંધ કરી મતોર ખર તરફ આગ્યો.

મનૌર પુર્ણચંદ્રની જરા શરમ રાખતો હતો, કેમકે પુર્ણચંદ્ર તેના કરતાં બે ત્રણ વર્ષે મોટો હતો તેથી તે તેના મો આગળ છોકરો શબ્દ બોલી શકતો નહોતો.

આ છોકરો પણ ઇશ્વર કૃપાએ દીવસે દીવસે મોટો થવા લાગ્યો. આ છોકરો પણ તેના બાપ જેવો ડાહ્યો અને હસમુખો હતો. રાત્રી તે કેવું થતું હશે તે તેને ખીલકુલ ખબર નહોતી. આ છોકરાને પણ મનૌરની સ્ત્રી અને લલિતા બંને તે હસ વર્ષની ઉમરનો થયો ત્યાં સુધી કેળવણી આપતા હતા. અને ત્યાર પછી તેને પણ પુર્ણચંદ્રને સોંપી દેવામાં આવ્યો હતો. તેથી પુર્ણચંદ્ર તેને પોતાના દીકરાની માફક ભણાવતો હતો. પુર્ણચંદ્રને આ છોકરો પણ પોતાના છોકરાની માફક જ પ્યારો લાગતો હતો, પોતાના બે છોકરાં હતાં તેમ તેને પુર્ણચંદ્ર પોતાનુંજ છોકરું છે એ પ્રમાણે ગણતો હતો. મુળથી પુર્ણચંદ્રને છોકરાઓ ઉપર સારો પ્યાર હતો. ગમે તો કોઈ અગ્નિવાનું છોકરું તેની પાસે આવતું તો તેને પણ પુર્ણચંદ્ર ખુબ સારી રીતે રમાડતો હતો અને ખીજતો. છોકરો હોય છતાં પણ તેને માટે બેચાર આના ખરચી નાંખી રમડાં તથા ખાવાનું લાવી આપતો હતો. આ છોકરાને પણ પુર્ણચંદ્રે સારું ધ્યાન આપી ઉત્તમ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવ્યું હતું.

મનૌર આ પ્રમાણે બંને લાઈઓની સમૃદ્ધી અને ઉત્તમ વરતાર જોઈ અતિ હરખાતો હતો અને પરમાત્મા પાસે હમેશ નિનિનીજ માગણી કરતો હતો.

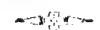
મનૌરે આ છોકરાનું નામ કુંદન કુમાર રાખ્યું હતું. કુંદન કુમાર પણ પેલાં બે છોકરાંઓની માફક ચતુર ડાહ્યો તેમજ શાણો અને વિવેકી હતો.

ઉત્તમ જ્ઞાન ધરાવનારના છોકરાં અસલથીજ ઉત્તમ ગુણને પ્રાપ્ત કરનાર હોય છે. એ નિઃશંક વાત છે અને કહેવત અનુસાર બરોબર એમજ બને છે. બાપ તેવો એટલો અને મા તેવી દીકરી બાપમાં જેવા ગુણ હોય તેવા ગુણ છોકરામાં આવે અને મામાં જેવા ગુણ હોય તેવા ગુણ દીકરીમાં આવે પણ માબાપની તેઓ માટે દરકાર હોય તોજ બાકી માબાપ દરકાર ન કરે અને રખડતાં મુકે તો કહેવત વખતે કારણે રહી જાય તેમાં નવાઈ જેવું નથી. કેમકે કામ પણ બીજની સલાહ લઈએ નાહતો પછી તે બરાબર થઈ જાય તો પછી છોકરાં જેવી ચીજને આપણે માબાપ થઈ સંભાળીએ નહિં તો પછી બગડે તેમાં નવાઈજ નથી માટે બીજ કામો કરતાં પોતાના છોકરાંને ઉત્તમગુણ ઉત્તમજ્ઞાન સંપાદન કન્યાવામાં પેઢેલેથીજ સારી રીતે લક્ષ આપવું એ માબાપનો મુખ્ય ધર્મ છે.

આ છોકરાંઓને પોતાના જેવા કરવા માટે તેઓના મનમાં હંમેશ કાળજી રહેતી હતી અને તેઓ તેમને પોતાથી પણ હંશીઆર બનાવવા જંમ બને તેમ એકદમ ઉપાયો લાઈ લેતા અને હંમેશ તેજ પ્રમાણે વર્તતા હતા.

મકરણ ૮ મું.

વેડેપર શુદ્ધી અને છોકરાંઓનાં લગ્ન.

હાહુરો.

પ્રીત થકી પરણાવીયાં સર્વ બાળને સાથ

દેશ જવા પાછા ફર્યા સર્વ મેળી સંગાય

નોકરી કરતાં અને વેડેપાર કરતાં પુર્ણચંદ્રને અને મનોરને ધણા દીવસ વિતિ ગયા પૈસા પણ પરમેશ્વરે તેમની સારી દાનતથી

સારા મેળવ્યા. અને આપ રંગેલું ખાય બાપથી કરે સવાઈ તે કહેવત કરતાં પણ તેઓએ તો અધીક ધન્ય મેળવ્યું.

પુણ્યવંદ્રે વીસ વર્ષની પોતાની આ શિક્ષકની નોકરીમાંથી. લગભગ બે લાખ રૂપિયા મેળવ્યા. અને વેહેપારમાંથી તમામ ખર્ચ બાદ કરતાં લગભગ એક કરોડ રૂપિયા મેળવ્યા. અને દુકાન જેમની તેમ ચાલુજ રહેવા દીધી.

પુણ્યવંદ્રે વિચાર થયો કે આપણે આખી જીન્દગી આ શહેરમાં બ્યતીત કરી છે અને આ શહેરમાંથીજ સારા સારા પૈસા પેદા કર્યા છે અને પુન વિગેરે ॥ પ્રાપ્તી પણ આજ શહેરમાંથી થઈ છે. અને આ શહેરથીજ આપણને સંતોષ મળ્યો છે માટે અહિં પણ કાંઈ સારી નામના કરવીજ જોઈએ કેમકે કોઈ શું જાણશે કે આવા માણસો રાજ્યમાં હતાં અને આ પ્રમાણે પ્રમાણીકપણે ચાલી ઉત્તમ કાર્યો કરી ગયા છે. માટે અહીં પણ લોકહીતાર્થ માટે સારી સગવડ કરવી જોઈએ. નહિં તો રંગેલું બધું મિથ્યાજ સમજવું કેમકે જો એમ ના કરીએતો પેલા ખર જેવી વાત થાય. ગધેડા ઉપર સાકરની ગુણુ લાધો કે મરડીઆની તેને તો સરખીજ છે. એમ બને માટે તેવું ના કરવું પૈસા મેળવ્યા તેમાં શું થઈ ગયું હું એમ કેમ સવળુ કે મેં મહારા એકલાનાજ નસીબે પેદા કર્યું છે કાણુ જાણે કોનાએ નસીબો આ પૈસામાં હશે માટે જે વાપરું તે ખર્ચ વાવરેવધે સારા કામમાં વાપરીશ તો મને આથી પણ પ્રભુ વિશેષ પ્રાપ્ત કરાવશે મને વિશેષ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા નથી હું જરા પણ લોભ રાખતો નથી પણુ નિતિના માર્ગે ખરી રીતે જે પેદા કરાવશે એજ મહારે બસ છે. માટે અહીં પણુ ઉત્તમ કાર્યો કર્યા પછીજ દેશમાં જવું તે સીવાયતો જવુંજ નહિ એમ ધારી પાંચ લાખ રૂપિયા લોક હીતાર્થના કામમાં

કાઢ્યા અને લોક હીતાર્થે કામ ધમધોડાર શરૂ કરી દીધાં.

આ પ્રમાણે વિચાર પોતાના અંતઃકરણમાં લાવી મનોરતે કહ્યું
ભાઈ આ શહેરમાં પણ લોકહીતાર્થના કામ કરી જવાની મારા હૃદયમાં
ઠિકંદા થઈ છે માટે તમારો શું વિચાર છે તે કહેશો ?

મનોર—ઓહો ! તે તો કરવાંજ મારા મનમાં પણ એજ
વિચાર હતો પણ મ્હારાથી તમોને શી રીતે કહી શકાય હું પણ મનમાં
એજ કલ્પના કરતો હતો કે આ શહેરમાં પણ જો કદાચ લોકહીતાર્થના
કામ થાય તો વાળું મારું

પુણ્ડર્ય—તો પછી કેવાં કેવાં કાર્યો કરવાં તે કહો.

મનોર—એક પેહેલી ધર્મશાળા બંધાવવી જેવી આપણા
શહેરમાં બંધાવી છે તેવીજ બીજી એક દવાખાનું બંધાવવું જેવું
આપણા શહેરમાં બંધાવવું છે તેવું એક દોરો માટે જાપરા સહીતનો
વંડો અને તે સાથે એક હવાડો બંધાવવો અને એક હવાડો મોટો
અન્નરત્ની વચમાં બંધાવવો એક શહેરના તમામ લોકોના સુખાર્થે
યાગ બનાવવો જેમાં ઉત્તમ ઉત્તમ ધુલો કેળા ડમરા અને લીંમડા
વવડાવવા અને એક મ્હોટું માલદેવનું દેવળ બંધાવવું જ્યાં ધાત્રીણો
પુંજ પાઠ વિગેરે તે સ્થાનકમાં હંમેશા કરી શકે. આ પ્રમાણે વ્યવસ્થા
કરવા માલદાર મન કહે છે પછી આપને જે યોગ્ય જણાય તે ખરું.

પુણ્ડર્ય—શું યોગ્ય જણાવવાનું હતું તમોએ જે કાંઈ તે
સઘળું લોક હીતાર્થના અપમાંજ આવે તેવું છે માટે તમોએ કહ્યું
તે પ્રમાણે તમે કોઈ સદ્ગૃહસ્થને આ પાંચ જાગરૂપિયામાં સમાવેશ
થાય તેમ બલ્લામણુ કરજો અને સઘળા બીડો તમો આ રૂપિયામાંથી
ચુકવી આપજો. વળી એક વાત પાછી ભુલી ગયો.

મનોર - શું વાત છે કહો ખુસીથી કહો.

પુર્ણચંદ્ર—બીજું તો કાંઈ નહિ પણ આ સંધ્યા કાર્યોમાં દર મહીને શું શું રકમ ધરમાદામાં આપવી તે મને જુદી જુદી ગતાવે. ધર્મશાળામાં દરમાસે પાંચસો. દવાખાનામાં પાંચસો. દરમાસે ઢોરોના પંડા માટે દરમાસે પાંચસો. અને બળ્લરના હવાડા માટે પાણી પુર કરવા એક ડોસ અને એક કુવા માટે કુવામાંથી પાણી કાઢી હવાડામાં પુર કરવા સાડે સો રૂપિયા દરમાસે આપવા અને બાળની રખેવાલી સાડે દરમાસે બત્તી પગાર વિગેરે માટે ચારસો રૂપિયા, એમ મળે એ હજાર રૂપિયા દરમાસે રોકીશું તો મારા ધારવા પ્રમાણે બસ થશે. પછી જોજાવતા આપવાને આપની મરજી ઉપર છે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે પુર્ણચંદ્ર વિચાર કરવા લાગ્યો કે મનોરભાઈનું કહેવું ખરૂં છે એટલા રૂપિયાતો દરમાસે આપવાજ નોંધએ એમ ધારી જેટલા રૂપિયા દરમાસે આપવા નક્કી કરી તમામ મકાનો જગ્યા ખરીદો તાગડોળ કહીયા સુતાર રાખી બંધાવવા માંડવાં.

માત્ર એક વર્ષમાં આ તમામ મકાનો વિગેરે કહેવા પ્રમાણે તૈયાર બનાવી દીધાં પછી જે દીવસે રાજાનો જન્મ દીવસ હતો તે દીવસથી એટલે આસો સુદી ૧ ના રોજથી તે સાર્વજનિક જગ્યાઓને ઉપયોગ કરવો શરૂ કર્યો.

આખા શહેરમાં પુર્ણચંદ્ર અને મનોર માટે સારી અશ્વ આશવા લાગી અને લોકો માંહેમાંહે કહેવા લાગ્યા કે પરદેશી જે છતાં પારદાના શહેરમાં અદ્યત્ત ધન્ય બરચી કેવા ઉપકારના કાર્યો કર્યા છે ધન્ય છે તેમની માતૃભીતાને કે આવા સુપુત્રોને તેમણે જન્મ આપ્યો પ્રભુ પુત્રા પેત્રા યાઓ તો દરેકને આવાજ પુત્રા પ્રાપ્ત થએ કે દુન્યાનું તેમજ પોતાનું શ્રેય કરતાંજ શીખે.

આ પ્રમાણે લોકો પોતપોતાના મન પ્રમાણે જોતતા અને તેમને હૃદયી જાહે માન આપતા.

આ કાર્યો જોવાં કર્યાં હતાં કે મર્યાદા પુર્વકજ કર્યાં હતાં રાજ્યે જે કાર્યો કર્યાં હતાં તેનાથી દરેક કાર્ય ઉતરતા દરજ્જામાંજ કર્યાં હતાં કેમકે તેઓ સારી રીતે જાણતા હતા કે માહારાજના કાર્ય કરતાં વિશેષ સારાં કાર્ય કરીશું તો અમો મુખાધિમાં ખપીશું કેમકે તેમના કરતાં અમો હલકા દરજ્જાના તેમ જોછા પૈસાવાળા હતા તેથી ચોક્કસ વિચાર કરીનેજ આ કાર્યો તેમણે કર્યાં હતાં તેથી માહારાજ પણ તેમના ઉપર આ કાર્યો જોઈ અત્યંત ખુશી થયા હતા. વળી રાજાનું માન જાળવીને આ કાર્યો કરવામાં આવ્યાં હતાં તેથી તેમને તેઓના ઉપર હૃદયી જાહે પ્રેમ ઉપજતો.

આ કાર્યો પુરાં થઈ રહ્યાં અને વપરાશના કામમાં સર્વ આવી ગયું અને છોકરાઓ વીસ વરસના થયા એટલે તેઓને પરણાવવાં જોઈએ એમ વિચાર ધારી પોતે માહારાજ પાસે રજા માગી અને તળી પોતે જોઈ અવસ્થા સુધી પોહોંચી જવા આવ્યા હતા તેથી તેઓએ હવે નોકરી ન કરવી તેમ પોતાના હૃદયમાં ધારી માહારાજ પાસે બંને જણ ગયા.

પુર્ણવ્યંદ્ર—માહારાજ આપના આશરે હુંજ રહી અમો ધણા સુખી થયા છીએ. હવે અમને કોઈપણ જાગતની આપેક્ષા રહી નથી. અને હમે હાલ લગભગ પચાસ પચાસ વર્ષની ઉમરના થયેલા છીએ તેથી હવે અમારી નોકરી કરવા માટે મરજી નથી. તો અમોને અમારે દેશ જવા આજ્ઞા આપશો કેમકે આ ત્રણે છોકરાં હવે પરણાવવા લાયક થયાં છે તો હવે દેશમાં જઈ તેઓને માટે લાયક પાત્રો શોધી તેમને પરણાવવાં જોઈએ માટે અમો હવે અમારે દેશ જવા ઇચ્છીએ છીએ

તો અમારી નોકરીનું કામ ખીજ કાઢ સખસને સોંપી અમોને આપ
દર્પભેર વિદાયગીરી આપશો. અમોએ આપનું જ્યાં સુધી અન્ન
અમારા નસીયમાં લખ્યું હતું ત્યાં સુધી માટે ખાધું હવે તો અમને
રજા આપો તો મોટી રૂપા થાય.

આવાં આ બનેલાં વાક્યો સાંભળી માહારાજા ચંદ્રભોજ અતિ
આનંદ પામવા લાગ્યા અને જોડ્યા.

બાદેશ વિરો તમો જો અહીં એક પાંચ વરસ વિવેશ રહી
વીદાયગીરી માગો તો ઘણું સારું કેમકે. પાંચ વરસ સુધીમાં જોઈના
બદાયરત કરી શકાશે. અને મારી રૈયત જેવો છે તેવો ને તેવો
બ્યાજખી ન્યક મેજવતીજ રહેશે પછી જો તમારી મરજી હાલજ
જવાની હશે તો અમારાથી કાંઈ ના કહેવાય તેમ નથી. કેમકે તમોએ
મહાર કામ સતોપકારક બખવ્યું છે. અરે તમારી અકલથી તમોને
તેથી પણ જાહે મહાર કામ બખવ્યું છે તે માહારાથી તમોને તમારી
મરજી વિરુદ્ધ થઈ ના તો નહિજ કહી શકાય પરંતુ માહારા કહેવા
પ્રમાણે કરી જાઓ તો ઘણું સારું.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે પ્રણયદ્ર વિચાર કરી જોડ્યો. હજુર
અમો તેમ કરવાને નાખુશી નથી. પરંતુ આ છોકરાઓને હવે અમારે
અમારી બાપદાદાની આગર પ્રમાણે વખતસર વખાવવાં જોઈએ કેમકે
છોકરાને તો એ વર્ષ પછી પરણાવીએ તો પણ આલે પણ આ છોકરીને
તો હાલ ને હાલ પરણાવવી જોઈએ કેમકે તેને સોજા તર્પ થયાં છે
એટલે હવે એક પણ દીવસ વધારે રોકાઈ શકાય તેમ નથી. જો
વિવેશ રોકાઈએ તો આગરના છોકરા થઈ જાય અને દુન્યા પીરકાર
આપે આપ તો સમજી છો એટલે વિવેશમાં હું કાંઈ કહી શકતો નથી
પણ આપ પોતેજ સમજી અને શાંખા છો દુન્યાના રીત રીવાજ

પુરી રીતે જાણો છો આપનાથી કાંઈ અન્નપ્રયુ નથી માટે આપ વિચાર કરી જુઓ પછી અમને રહેવા માટે ખુસીથી કહો.

આ પ્રમાણે પુર્ણચંદ્રે કહ્યું એટલે રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે તેઓનું કહેવું યથાર્થ ખરુંજ છે કેમકે છોકરીને વધારે દીવસ ઘરમાં રખાય નહીં અરે કદાચ જમાઈ લાયક ન મળતો હોય તો કોઈ ગરીબને પણ તુરતાતુરત દઈ દેવી જોઈએ. માટે તેમને રહેવા માટે કહેવું એ અઘટીત છે એમ ધારી માહારાજ બોલ્યા.

પુર્ણચંદ્ર મનૌર ખુસીથી હાલ તમારે દેશ જાઓ અને આનંદ ભેર લગ્ન કરો. પણ આ લગ્ન થઈ રહ્યા પછી તમે અહીં પાછા તમારા કામ પરથી આવવા વચન આપો.

પુર્ણચંદ્ર—માહારાજ અમે દેશ ગયા એટલે તો પછી આવી રહ્યા કેમકે અમારે નીકળે લગભગ વીસ વર્ષ વીતી ગયાં છે તે દરમિયાનમાં અમે કોઈ દેશમાં ગયા નથી માટે એ માટે તો ક્ષમા આપશો વળી કોઈ કોઈ વખત અમે આપની હજુર મળવાને જરૂર આવીશું આપની સાથે અમારે આટલો નાતો બંધાયો છે તો આગળ આપને શા વારને નહિ મળીએ જરૂર મળીશું અવશ્ય અમે વર્ષમાં એક બે વખત તો આપના દર્શનનો લાલ લેવા ચુકીશું નહિ.

માહારાજ પણ ત્રેદ અવસ્થાએ એટલે સીત્તર વર્ષ સુધી આવી પોહોંચ્યા હતા. તે વાત માહારાજ ધ્યાનમાં લાવી કહેવા લાગ્યા માહાવીરો તમે જો કદાચ તમારા જગ્યાએને પરણાવી અહીં આવી આ કુંવરને રાજ રીતી સમન્વરી માહેતગાર કરશો તો રૈયતનો તમારા હિપર મ્હોટો હિપદાર થશે અને રૈયત તમારા વશોગાન ગાશે માટે તમારી મરજીમાં આવે તે ખરું હું તમોને વધારે કહી શકતો નથી.

આ પ્રમાણે આ વૃદ્ધ પિતાશ્રી જેવા પવિત્ર માહારાજના વચનેા સાંભળી પુર્ણચંદ્રને મનમાં એમ આવ્યું કે ઘેર જઈ આવી એક વખત કુંવરને ગાદી ઉપર બેસાડી તેમને રાજરિતિના નિતિ નિયમો સમજાવી તેમનું મન સંતોષતો એક વખત આવી કરીજ નવું એમ ધારી પુર્ણચંદ્ર હર્ષભેર બેઠો.

પિતા તુલ્ય માહારાજધીરાજ એમો ઘેર જઈ એક વખત હાકરાઓને પરજાવી આવીએ છીએ પછી એમો અહીં આવી આપના પાટવી કુંવરને રાજનિતિ સમજાવી ગાદીએ બેસાડવાનું કાર્ય આવી જરૂર કરી જઈશું અને આપની મુરદ પરમાત્માની કૃપાથી જરૂર હાંસલ કરીશું પિતાજી નિચિન્ત રહેજો એ બાબતની કાળજી અમને છે. આપ ખીલકુલ ગભરાશો નહીં અને આનંદમાંજ સદાકાળ રહેજો.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે માહારાજએ તેમને ઘેર જઈ અહીં આવી બદાબસ્ત કરી જવા કબુલ કર્યું અને તેમને સરપાવ સાથે વઢાયગીરી આપવી એમ મનમાં નિશ્ચય કર્યો. અને બોલ્યા.

ભાઈઓ તમો ખુસીથી જાઓ અને જતાં પેહેલાં મને મળજો કેમકે મહારે તમોને આટલા વર્ષની નોકરીના બદલામાં કાંઈ શરપાવ આપવા ઉમેદ છે.

પુર્ણચંદ્ર અને મનોર—વાર પીતાજી ઘણી ખુસીથી એમ કહી પ્રણામ કરી અને જણ પોતાના બંગાલા તરફ ઘેર જવાની તૈયારીઓ કરવા રવાના થયાં.

આ પ્રમાણે લલિતાએ અને મણીગવરીએ પણ પોતાના પતિઓની સાથે દેશમાં જવા સારૂ રાણી સાહેબની પાસે માગણી માગી ત્યારે રાણી સાહેબ પણ તેમને રાજની માફકજ કહી જવા માટે આજ્ઞા આપી.

આજ્ઞા આપી એટલે તેઓ પણ પોતાને બંગલે તુરત આવી

પોહોંચ્યા. અને પોતાના સ્વામીએ જે આજ્ઞા કરી તે પ્રમાણે સર્વ વસ્તુઓ નોકરો પાસે પેક કરાવવા માંડી.

પુર્ણચંદ્રે પોતાની દુકાનના મુનીમને પોતાની દુકાન સારી રીતે ચલાવવા લલામણ કરી અને તેના પગારમાં દર મહીને પચીસનો વધારો કરી આપ્યો અને બીજા નોકરોને કામને જે કામને ચાર અને છવટે કામને પાંચ એમ વધારો કરી આપી તેઓની પણ આશીશ મેળવી અને મુનીમ પ્રત્યે બોલ્યો મુનમજી જુઓ અમે હવે દેશમાં જન્મએ છીએ તમામ વહીવટ તમે નાખજો નામુંદામું ઉધરાણી પાત્રરાણી વિગેરેનો જરાગર બદોગસત નાખજો અને જાણે તમારા પોતાનીજ દુકાન છે તેમ માની શુદ્ધ દાનતથી વેહેપાર ચલાવજો અમે અહીં આવીશું ત્યારે તમેને અને કેવો લાભ આપવો તે પછી કરી આપીશું હાલમાં તમેને દરમાસે પગાર મળે છે તે ઉપરાંત રૂપિયા પચીસ વધારે લેવા કહું છું અને બીજા નોકરો માટે મેં જે પ્રમાણે તમને સુચવ્યું છે તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરજો અને તેમને તે પ્રમાણે પગાર દરમહીને આપજો અને દુકાન ચાલે છે એથી પણ વિશેષ સારી રીતે ચલાવશો. હું જેઉં છું કે તમે માહારા ગયા પછી કેવી રીતે ચલાવો છો અને તમારામાં કેવી ચાલાકી છે તે મારા જન્મ આવ્યા પછી જોવાશે.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મુનીમે કહ્યું 'આપ શીકર રાખશો નહિં મને આપને બીલકુલ કહેવું નહીં પડે હું કાંઈ પૈસાનો લાલચુ નથી. હું તો મારી નોકરી સારી રીતે નેકસર બજાવવી એજ સાડ સમજી છું માટે શીકર ચિન્તા તજી દેજો અને સુખથી નિર્ભય થઈ રહેજો. આ પ્રમાણે મુનીમે કહ્યું એટલે તેના ઉપર વિશ્વાસ લાવી પુર્ણચંદ્ર તુરત જાગડે આવ્યો એટલે મનોર અને લલિતા સામાન તૈયાર કરાવી

રહ્યાં હતાં. બાકીના ઘરવાખરાનો તમામ સામાન મુનીમને તેમજ બીજા ગુમાસ્તાઓને સોંપવામાં આવ્યો હતો ને તેમને બક્ષીસ કરવામાં આવ્યો હતો.

ધેર વિદાય થતી વખતે મનોર પાસે પોતાનું ખર્ચ બાદ કરતાં લગભગ. માત્ર લાખ દોઢલાખજ રૂપિયા બચી રહ્યા હતા. અને પુર્ણચંદ્ર પાસે પગારના બે લાખ અઢી લાખ રૂપિયા થયા હતા અને દુકાનના નફાના અત્યાર સુધીનું ખર્ચ વિગેરે બાદ કરતાં કરોડ દોઢ કરોડ રૂપિયા રહ્યા હતા. તે સઘળાની રાજમાંથી મ્હોરો લીધી અને તીજોરીઓમાં પેક કરાવી પુર્ણચંદ્ર મનોર લલિતા મણી-ગવરી કુન્દનકુમાર સુમતી અને સત્યલક્ષ્મી અને દસ સીપાઇઓ હથિયાર અને ઘોડા સહીત તૈયાર થઇ ગયા. પછી પુર્ણચંદ્ર અને મનોર માહારાજ પાસે ગયા.

માહારાજએ સંકેત પ્રમાણે તેમને માટે અને તેમના સર્વ મનુષ્યો માટે જે શીરપાવ તૈયાર કર્યો હતો તે નોકર પાસે મંગાવ્યો. દરેક માટે રાજ્યમાં શોભે તેવો ભરગચ્છીનો અને ઠેકાણે ઠેકાણે ખરા મોતીના લુમખાંવાળો પોશાક પુર્ણચંદ્ર અને મનોરને આપ્યો. પછી માહારાજએ સર્વને તે શરપાવ પેહેરી ઘર તરફ જવા આજ્ઞા કરી એટલે પુર્ણચંદ્ર અને સ્ત્રીઓને તેમજ ત્રણે છોકરાંને દરબારના મેહલમાં બોલાવ્યાં અને સર્વ જણે આ કામતી પોશાક પોતાના અંગ ઉપર ધારણ કરી દીધી અને તે ઉપરાંત રાજ્યએ તેમની સાથે એકસોને એક ઘોડેસ્વાર મોકલ્યા અને તેમનું હંમેશનું ખર્ચ અને પગાર સદાને માટે રાજ્ય તરફથીજ આપવા ફરમાવ્યું અને પુર્ણચંદ્ર તથા મનોરને દર મહીને પેનસીન તરીકે પાંચસો પાંચસો રૂપિયા આપવા હુકમ કર્યો એટલે સાતે માણસો રાજ્યને નમસ્કાર કરી તેમની આશીર્વાદ મેળવી. રાજ્યના વાહનોમાં બેસી પોતાને દેશ રવાના થયાં.

રસ્તે જતાં મનોરના મનમાં એમ થયું કે મેં પણ વાસ વપ નોકરી કરી તો મને માત્ર લાખ દોઢ લાખનીજ આવક થઈ અને પુર્ણચંદ્રને લગભગ બધું મળીને ત્રણ કરોડ રૂપિયાની પેદાસ થઈ છતાં તેમને દુકાનમાંથી કાંઈ પણ નહિં આપે? મેં પણ દુકાન કાઢવા તેમને વાત કરી હતી તો મને તેમણે દુકાન કાઢવા દીધી નહીં. નહિ તો હું પણ તેની માફક કાંઈ નહિંને કાંઈ તો મેળવી શકતજ. કાણુ જાણે સાચે વિચારથી તેણે મને દુકાન કરવા ના કહી હશે કાણુ જાણે તેનું શુંએ કારણુ હશે. હસે અહીં નથી આપ્યા તો ઘેર જઈ આપશે. વળી વીચાર થતો કે અહીં નહિં આપ્યા તો ઘેર જઈ વળી શું આપશે આપવા હોય તો અહીંજ ન આપી દે કે ઘેર આપવાનું રાખે પણ તેવો છે નહિં આપશે તો ખરોજ કેમકે તેની પેહેલેથીજ મહારા ઉપર કૃપા છે એટલે તે આપ્યા વિના તો નહિજ રહે. કેમકે તે માહારામાં અને તેનામાં કાંઈ વિરોધ ગણતોજ નથી. એટલે વળી મને તેના ઉપર કાંઈ આપશે એમ આશા બંધાય છે.

આ પ્રમાણે ગાડીમાં બેઠો બેઠો પોતાના મનમાં તર્ક વિતર્ક કરતો હતો તે ઉપરથી પુર્ણચંદ્ર ખાસ સમજી ગયો કે ભાઈનું મહેા ઉતરી ગયું છે તેનું કારણુ માત્ર મેં દુકાનમાંથી ભાગ નથી આપ્યો તેજ હોયું જોઈએ એમ ધારી તેની ઉદાસી મટાડવા ખાતર તેને પુર્ણચંદ્રે રસ્તામાંજ કહ્યું કે મનોરભાઈ આ બધું આપણે જો પેદા થયું છે. તે આપણે સરખે ભાગેજ લેઈશું અને દુકાન ચાલે છે તેમાં હજી પણ તમારો ભાગ કાયમજ રાખીશ અને તે પેદાસ આવશે તેમાંથી પણ તમને અડધોઅડધ આપીશ ભાઈ ચિન્તા કરશો નહિં મેં તમોને ભાઈ ગણ્યા તો પછી વહેરો આંતરો ગણવો એ તો મુર્ખનું કામ છે આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મનોર બોલ્યો ભાઈ તમો ગૃહસ્થ છો ને

તમેનેજ પૈસો શોભે માટે તમેને પ્રભુએ તમારી આગર અને ગૃહસ્થાઈ પ્રમાણે તમને મેળવ્યું છે અને માહારી આગર અને ઇજ્જત પ્રમાણે મેળવ્યું છે સર્વને ઇશ્વર સર્વના હાયકજ મેળવે છે એમાં કાંઈ ચિન્તા કરવાનું કારણ નથી તમને મળ્યું એ તમારું છે અને મને મળ્યું તે માહારું છે. (એમ સારૂ લગાડવા બોલ્યો).

પુર્ણચંદ્ર—એમ તે હોય મારા મિત્ર એતો બધુંએ સરખે હીસેજ હોય માટે જરાપણ મનમાં અદેશો રાખશો નહિં ઘેર જઈ તમામ વ્યવસ્થા કરીશું.

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે મનોરના ચેહેરામાં એકદમ ફેરફાર પડી ગયો અને ત્યારથી હસી ખુસીથી વાતો કરવા લાગ્યો.

આવી રીતે વાતો કરતાં કરતાં રસ્તામાં આનંદ પામતાં પામતાં રસ્તો કપાવા લાગ્યો અને સાંજ પડતાં પડતાં તો શહેરના દરવાજા સુધી આવી પોહોંચ્યા.

દરવાજા નજીક આવી પોતાના બાગમાં પોતાના બંગલામાં પેહેલો મુકામ કર્યો, અને ઘેર માણસો સાથે કહાવી મોકલ્યું એટલે શહેરમાં લોકે એમ કહેવા લાગ્યા કે પુર્ણચંદ્ર અને મનોર ભાઈ ઘણે દાહાડે શહેરમાં ધામધુમ સાથે આવી પોહોંચ્યા છે.

આ પ્રમાણે આખા શહેરમાં વાત ફેલાવવા લાગી. ઘણે દાહાડે આવેલા જાણી તેમના મિત્રો તથા સગાંવાહાલા તેમને મળવા આવતા હતા લોકના મનને તો એમજ હતું કે તેઓ જાણે નવી શુન્દગીએ આવ્યા છે એમ જાણી ઘણા ઘણા લોકો તેમને મળવા આવતા અને મલી મલીને ઘર તરફ પાછા વિદાય થઈ જતા.

રાત્રી પડી એટલે પુર્ણચંદ્રે તીજેરીઓ બોલી જાને જાણે સરખે હીરસે સરવે મીલકત વેહેંચી લીધી. અને રાગનો આપેલો

સીરપાવ જે જેને મલ્યા હતા તે તેણે પોતે રાખ્યો આ સીરપાવ લગભગ એક એક દસદસ હજાર રૂપીઆથી કમતી નહોતો.

આ પછી આ લોકો અને સાથેજ આ જંગલમાં હંમેશ સુવા લાગ્યા. તેમના માથાપોતે ખજર પડી એટલે તેઓ તેમની પાસે આવ્યા અને તેમને ઘેર લઇ જવા વાસ્તે ઘણો આગ્રહ કરવામાં આવ્યો પરંતુ અને જણાએ આજ જંગલમાં રહેવા જણાવ્યું. અને પેદા કરી લાવેલી મીલકતમાંથી જુજગ્ગજ પાસે રાખી બાકીનું અને જણાએએ પોતાના માથાપને આપી દીધું આથી તેમના માથાપ તેમની ઉપર હદથી જાહે પ્યાર રાખવા લાગ્યા. અને આટલી મોટી ભારે રકમ જોઇ વિરમય પામવા લાગ્યા. અને વખાણ કરવા લાગ્યા કે ધન્ય છે તમારી દ્રઢ પ્રતિજ્ઞાને કે તમે તમારો જોડ પાળી આપતી આજર સર્વથી શ્રેષ્ઠ બનાવી વિગેરે વિગેરે ઘણા ઘણા વખાણો કરવા લાગ્યા.

પુર્ણચંદ્રને આ છોકરાઓના લગ્ન કર્યા પછી ચંદ્રજ્યોત માલા-રાગને ત્યાં જઈ તેમના પાટવી કુવરને લાયક જોધ આપી ગાદી ઉપર બેસાડવાનું વચન આપી આવ્યા હતા તેથી તેઓ તાકીદે આ ત્રણે છોકરાના વિવાહ કરવા માટે એક નોકર પાસે જોરને જોલાવવા માકલ્યો થોડીકજ વારમાં એક નોકર જોરને તેડી તેમની પાસે આવ્યો.

જોરે પણ શેઠ વિશેષ નાણું કમાઇ આવ્યા છે અને મને કાંઇ દક્ષીણા આપશે એમ ધારી શુભ સમાચાર પુછતા પુર્ણચંદ્ર પાસે આવી ઉભા રહ્યા.

પુર્ણચંદ્રે જોરને નમસ્કાર કરી આસન આપી બેસાડ્યા પછી આ ત્રણે છોકરાના વિવાહ માટે વાત કરી તો જોરે તેમની ન્યાતમાં જે વર કર્યાઓ હતી તેમના નામ દીધાં એટલે પુર્ણચંદ્રે અમુક અમુક

મુરતીઆને અને અમુક અમુક કન્યાને પોતાના બંગલે બોલાવવા જણાવ્યું એટલે ગોર દક્ષીણાની લાલચમાં તાગડ તોળ સઘળાને બોલાવી તેમની પાસે આવ્યો.

સર્વ મુરતીઆ તપાસ્યા તેમાં છોકરી સત્યલક્ષ્મી માટે પ્રેમશંકરનો છોકરો પ્રસન્ન કર્યો તે છોકરાનું નામ ચંપકરાય હતું આ કુટુંબપણ પુણ્યચંદ્રના કુટુંબની બરોબરી કરી શકે તેવું હતું પરંતું પૈસામાં જરા ઉતરતું હતું પરંતુ છોકરો આ છોકરીને લાયક બણેલો બણેલો હુંશીઆર હતો તેથી પુણ્યચંદ્રે પોતાની છોકરીનો વિવાહ તેની સાથે કરી તે છોકરાના હાથમાં તેજ વળતે નારીએળ અને રૂપિઓ આપ્યો.

પછી પોતાના દીકરા સુમતી ના વીવાહ તેમની જાતીના ગરીબ તેમજ ઉંચા કુળના રમણીકપ્રસાદની પુત્રી રત્નલક્ષ્મી સાથે કર્યા આ છોકરી પણ ઉંચી કેળવણી પામેલી તેમજ પુણ્યચંદ્રનું કુળ દીપાવે તેવી હતી તેથી તેમનું નાળીએર અને રૂપિઓ સ્વીકારી તેના વીવાહ તેની સાથે જોડી દીધા.

ત્યાર પછી મતોરના દીકરા કુન્દનકુમારના વીવાહ આવેલી છોકરીઓ પૈકીમાંથી. એક કુળવાન ઘરના સુમતચંદ્રની પુત્રી હીરાલક્ષ્મી સાથે કર્યા આ કુટુંબપણ તેમની જાતીમાં સાલસ તેમજ સદગુણ બરેલું હતું તેથી આજ છોકરીને પ્રસન્ન કરી કુન્દનકુમારના વીવાહ હીરાલક્ષ્મી સાથે કર્યા, અને તેમનું નાળીએર તથા રૂપિઓ આનંદ સાથે સ્વીકાર્યો.

ચંપકરાય વીસ વર્ષની ઉંમરનો મેટ્રીક સુધી બણેલો તેમજ આજાક છોકરો હતો તે બરેબર પરમેશ્વરે સત્યલક્ષ્મી સાથે વરાવવા માટેજ તેને દેશ્વરે આ દુન્યામાં જન્મ આપ્યો હશે એમના નીખાલસ ચેહેરા ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવતું હતું.

રત્નલક્ષ્મી પણ ખરેખર રત્નલક્ષ્મીજ હતી તે ખરેખર સુમતીનેજ કાયક હતી તેની ઉંમર લગભગ પંદરઐક વર્ષની હતી તે પણ બહેલી ગણેલી ચાકાક તેમજ પવિત્ર દીલની સાક્ષાત્ લક્ષ્મી રૂપ દેખાતી હતી.

હીરાલક્ષ્મી પણ તેવીજ ચાકાક તેમજ ચતુર ડાહી અને અત્યંત ગુણુવંતિ હતી. તેની ઉંમર લગભગ આઠ વર્ષની હતી. આ કુટુંબ તેમની જ્ઞાતીમાં અત્યંત ઉચ્ચ ગણાતું હતું અને માણસો પણ દેવભાવે બહુ સુવાળાં હતાં તેથી કુન્દનકુમાર માટે લાયક આ છોકરી બાજ પ્રસન્ન કરવામાં આવી હતી.

આ પ્રમાણે સામસામી વેહેવાઇએને કાલકગાર નકી થઇ ગયા અને એકમેકના નાળીએરે સ્વીકારવામાં આવ્યા એટલે લગ્ન પણ તાજડતોળ વૈશાખ સુદ ૩ ના તમામ છોકરાઓના લેવડાવવામાં આવ્યા. અને બાગમાંજ ચોરીઓ બાંધી તમામ છોકરાંએને ત્યાંજ પરણાવવાનું નક્કી કરી તમામ વેહેવાઇએને પાન મુખવાસ આપી વિદાય કરવામાં આવ્યા.

અખાત્રીજનો દીવસ આવ્યો, એટલે વીધીપૂર્વક ધામધુમ સહીત તમામ છોકરાંએને પરણાવવામાં આવ્યાં હતાં.

આ છોકરાંએને પરણાવતાં પુરુષચંદ્રને લગભગ દસ હજારથી પણ વિશેષ ખર્ચ આજીવું હતું સાથે છોકરીનું લગ્ન હતું તેથી ત્યાં અનેઆએને ઉતરવાને અને રીવાજ મુજબ તાયફા નચાવવાને એક સુન્દર પાકો માંડવો બંધાવવામાં આવ્યો હતો. આ અખાત્રીજનો દીવસ તો બહુ આ બાગનો દેખાવ બહુ એ કાંઈ ઇંદ્રના ઇંદ્રાસન જેવો જોવામાં આવતો હતો. આ લગ્ન પ્રસંગે દારૂપાનું પણ વિશેષ છોડવામાં આજીવું હતું. આ લગ્નોથી તેમની આખી નાત એમજ સમજી ગઇ કે પુરુષચંદ્રે સત્ય પૈસો ખર્ચ્યા આ લગ્નો કર્યા છે એવી

રીતે તેમને શાલીના તમામ લોકો તેમના અત્યંત વખાણ કરવા લાગ્યા. આ લગ્નોમાં ગોરને પણ તેમણે સારા પૈસા આપ્યા હતા કેમકે સઘળું કામ કરનાર અને આગેવાનીમાં બાગ લેનાર માત્ર ગોરજ હતા તેમની મેહેનત આ લગ્નોમાં હદથી જાદે હતી તેથી ગોર ખુસી થયા તેવી દક્ષીણા પુર્ણચંદ્રે ગોરને આપી ખુસી કર્યા હતા.

આ લગ્નો થઈ રહ્યા પછી પુર્ણચંદ્ર અને મનોર જાને જજી ધરના તમામ માણસોને ઘેર આગળજ મુકી દસ સ્વારો સાથે લગભગ એક માસ પછી ચંદ્રજ્યોત રાજ પાસે ગયા છુટા છડા હતા તેથી. જાને જજી ઘોડા ઉપરજ બેસી રવાના થયા હતા. તેથી તાગડોત્ર સાંજ પડતાં પડતાં પેહેલાં શાન્તીપુર જઈ પોહોંચ્યા. રાજજો તેમને આવેલા જોયા એટલે તેમના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ અને તેમને જોષ અતિ આનંદ પામવા લાગ્યા.

માહારાજજો તેમના સર્વના સુખ સમાચાર પુછ્યા તેમ લગ્ન વિષે પણ તમામ હકીકત પુછી રાજ માહા આનંદ માનવા લાગ્યા. આ લગ્નો કરી આવવામાં તેમને છ માસ પોતાના શહેરમાં ખોટી થવું પડ્યું હતું. તેઓને આવતાં વાર લાગી તેથી. માહારાજ ધણીજ શીકરમાં હતા. પણ જ્યારે તેમને આવેલા જોયા એટલે તેમને હૃદયમાં હર્ષ હર્ષ અંતઃકરણમાં થવા લાગ્યો.

જાને જજી આવી કુંવરને ગાદીએ બેસાડવા માટે માહારાજને પુછી તેમની સંમતી લાંબી પછી સર્વ સાહીત્યોને તૈયાર કરવા સાર નોકરોને તુરત હુકમ આપી દેવામાં આવ્યો હતો અને શહેરમાં ઘેર ઘેર ફસનાઈ કરવાને હુકમો પીટાવ્યો, અને રાજ્ય તરફથી પણ આખા શહેરને સારી રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું. એક તરફ શહેરને શણગારવા માટે માણસોને હુકમ આવવામાં આવ્યો અને પુર્ણચંદ્ર

તથા મનૌર પાટવી કુવરને રાજ્યનિતિના બોધ સારી રીતે આપવા લાગ્યા તેમજ તેમને કથાયત વિગેરે રાજ્યના તમામ રીવાજોથી સારી રીતે માહારાજના પાટવી કુવરને સમજાવવામાં આવ્યું. લગભગ એક માસ સુધી તેમને રાજ્યના તમામ લક્ષણો શીખવવામાં આવ્યા હતા કુવર પણ એક માસમાં તો એવા પેક થઇ ગયા કે તેમની આગળ ભણા ભણા મ્હોટા રાજાઓ પણ ખીલકુલ ફાવી શકે નહિ એવું તેમને યોક્તસ લાગ્યું એટલે માહારાજને આ બંને જણાએ કુવર પેક થઇ ગયા છે એમ જાહેર કર્યું માહારાજએ જોખખો દીવસ જોવાવા કુવરને કંઈ દીવસે ગાદીએ બેસાડવો તે નક્કી કર્યું.

જ્યારે ગાદીએ બેસાડવાનો દીવસ નજીક આવ્યો એટલે માહારાજને મ્હોટા મ્હોટા વિદ્વાન જોશીઓને બોલાવી કુવરને વિધિપુર્વક ગાદીએ ચઢાડ દીવસે બેસાડવા છે તેથી સચારના આઠ વાગ્યાની અંદર રાજ્ય મેહેલમાં દાખલ થવા કૃપા કરવી આવો હુકમ માહારાજનો જોશીઓએ સાંભળ્યો એટલે જોશીઓએ તે ટાઇમે ત્યાં આવવા કમુલ કર્યું અને દક્ષીણ લેઇ પોતપોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા.

જ્યારે શ્રાવણ સુદી ૧ નો સુભ દીવસ આવ્યો એટલે તમામ નાનાં નાનાં રાજા રજવાડાઓ તેમજ તમામ શહેરના પ્રતિષ્ઠીત ગૃહસ્થોને આમંત્રણ કરેલું હોવાથી રાજમેહેલમાં ટાઇમસર આવી પોતપોતાની જગ્યાએ આવી ખીરાજી ગયા. જોશીઓ પણ વખતસર ત્યાં આવી હાજર થયા હતા તેમજ તમામ શહેરના માણસો મેહેલની આસપાસ ફોટ માફક વળી જઇ આ બનાવ જોવા સાર હોવા રહેલા હતા. ઠેરઠેર રાજ્ય તરફથી પેરદારો ગોડવી દેવામાં આવ્યા હતા. તેમજ ઠેર ઠેર વાવટા તોરણો વિગેરે સારી રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું જ્યાં જ્યાં જોઇએ ત્યાં ત્યાં રંગીઆમણા દરવાજા પણ આંધવામાં આવ્યા હતા.

આ ગાદીએ એસાડવાના ખર્ચમાં ચંદ્ર જ્યોત માહારાજને લગભગ એચાર લાખ રૂપિયા ખર્ચ કરવો પડ્યો હતો. અને સારી ધામધુમ કરવામાં આવી હતી.

સર્વ સભા ઠઠ ભરાઈ ગયા પછી જોશીઓએ મુકરર કરેલા વખતે ચઢતા પોહોરે આ નવા થનાર માહારાજને ગાદીએ એસાડ્યા અને તેમના પિતાજી ચંદ્ર જ્યોતે તેમના શિર ઉપર મુગટ ધાર ધારણ કર્યો અને ત્યારથી સત્યસેન માહારાજની દવાઈ ફેરવી તમામ સભામાં જેને જે શીરપાવ આપવાનો હતો તેને તે શીરપાવ નવા થનાર માહારાજના હાથથી વેહેંચવામાં આવ્યો અને તે પછી આખા શહેરમાં સાકર વેહેંચવામાં આવી અને તે સાથે આખા શહેરમાં તેમના નામનો દહેરો પણ ફેરવવામાં આવ્યો હતો.

તે દીવસે રાત્રી પડી જોટલે આખા શહેરમાં ઘણી ઉમઠા ફેશનાઈ હેરઠેર કરવામાં આવી હતી. તેમ રૈયતે પણ ઘેર ઘેર ઉમંગભેર પોતા પોતાની મરજી પ્રમાણે ફેશનાઈઓ કરી હતી તેમ ઘેર ઘેર દારખાતું આ ઉત્તમ માંગલીક કાર્ય પ્રસંગને લીધે ફેડવામાં આવ્યું હતું આખું શહેર એક ઈંદ્રપુરી જેવું શોભી રહ્યું હતું.

આ કાર્ય પુરૂ થઈ રહ્યા પછી સૌ સૌ રાજાઓ તેમજ શેડીયા શાહુકારો પોતાપોતાને ઘેર રવાના થયા માહારાજને. નાના નાના આવેલા તમામ રાજાને સારી રીતે સનમાન આપ્યું હતું તેમજ શેડીઓએ તેને પણ તેમને લાયક માન આપવામાં આવ્યું હતું.

સત્યસેનને ગાદી સોંપ્યા પછી માહારાજને પોતાની બાકી રહેલી જીન્દગી ઇશ્વર ધ્યાનમાં ગાળવા નક્કી કર્યું હતું તેથી પોતે એકાન્ત સ્થળમાં એસી હંમેશાં ઇશ્વર ભજનજ કરતા અને તમામ કુચલી પોતાના મન ઉપરથી કાઢી નાંખી હતી.

આ કાર્ય પુરૂ થઇ રહ્યા પછી પુર્ણચંદ્ર અને મનોર પોતાની દુકાને ગયા ત્યાં તમામ નામુંદામું ઉધરાણી પાઘરાણી વિગેરેનો નપાસ કર્યો અને દુકાનની તમામ બીનાથી વાકેફ થયા.

મુનીમ પાસેથી તમામ નફો વિગેરે પોતાના ગયા પછી જે પેદાસ થઇ હતી તે તમામ પેદાસ પુર્ણચંદ્રે પોતાને હસ્તક લેઇ લીધી. માત્ર પોતે જે રૂપિયા દુકાન દુકાન કાઢતી વખતે સરખાતમાં કાઢ્યા હતા તેટલાજ રૂપિયામાં રોકડા રાખ્યા અને બાકીનો તમામ હીસાજ પોતે ગણી લીધો. અને તમામ વ્યવસ્થા મુજબ તે કરવાનું કરમાવ્યું અને દર મહીને મહીને દુકાનનું સરવૈયું પોતાને દેશ મોકલાવે તેવું પણ મુનીમને કહી દીધું હતું તેમ ધર્માત્મ વિગેરેની તજવીજ અને રાન્યમાંથી જાને જાણનું પેનસીન અને દુકાનનો દર મહીનાનો નફો બારેબાર પોતાને દેશ મોકલવાનું કહી મુનીમને તમામ કારભાર સુખી મોટા માહારાજને મળવા સારૂ તેમની પાસે ગયા.

વળી વિશેષમાં મુનીમને એમ પણ જણાવ્યું હતું કે અમારે જ્યારે આવવાનું થશે ત્યારે આવતા પેહેલાં લખી જણાવીશું અને ઓછામાં ઓછાં વર્ષમાં જે વખત ખજાર કાઢવા જરૂર આવીશું આ પ્રમાણે જણાવી જાને જણ માહારાજ પાસે રગ્ન માગવા ગયા.

વ્રદ માહારાજ પાસે આવ્યા એટલે માહારાજએ તેમના માથે હાથ ફેરવ્યો અને સારી રીતે આશીર્વાદ મેળવ્યો પછી તેમને સરપાવ આપવા સારૂ સત્યસેનને જણાવ્યું એટલે સત્યસેનને પિતાજીના કહેવા પ્રમાણે એક એક હજાર રોકડ મોરો એનો સીરપાવ આપ્યો પછી સત્યસેન માહારાજ પણ તેમનો ઉપકાર માનવા કાગ્યા. અને હસ્તવખતે રાન્યમાં આવી જાને ત્યાં સુધી સંભાળ રાખવા જણાવ્યું. છેવટે કાંઈ ન જાને તો વર્ષમાં જે વખત તો આવવા માટે તેમણે કયુલ કયું અને

જાને રાજ્યની રખ મેળવી પોતાના દસ સ્વારો સાથે ઘોડા ઉપર ખાન કરી તાબડતોચ રવાના થયા.

રાતોરાત તેઓ ત્યાંથી નીકળ્યા હતા તેથી પોહો ફાટતા ફાટતા પોતાના શહેરમાં આવી પહોંચ્યા અને તુરત ઘોડા પરથી ઉતરી જાને જણ પોતાના જંગલમાં દાખલ થયાં સર્વ છોકરાંઓ બાપાજી આવ્યા બાપાજી આવ્યા કરી ઘણા રાજી થવા લાગ્યાં અને તેમના બાળામાં આવી બેસી ગયા પોતે થાકેલા હતા તેથી ગરમ પાણી ઉનું કરાવી નદિ ઘાટ સ્નાન સંધ્યા સાધી ખટકર્મ કરી પોતાના શહેરમાં ખીજ એવીજ દુકાન કરવા વિચાર કરવા લાગ્યા-

દુકાન કરવાનો વિચાર પરવાળી પોતાના શહેરમાં શાંતીનગરમાં કરી હતી તેવીજ દુકાન કરવા માટે જમીન ખરીદી તેટલાજ રૂપિયા વેચી તેવીજ દુકાન આ શહેરમાં પણ કરી.

દીવસે દીવસે અહીં પણ તેમને ધર્માદાના બળવડે કરી એ પૈસાની સારી પ્રાપ્તિ થવા લાગી. જેમ જેમ તેમને પૈસા મળતા ગયા તેમ તેમ તેમણે લોકહીતાર્થના કામ વધારવામાં માંડનાં અને દદથી જનને પૈસા પેદા કરવા લાગ્યા અને નિતિના માર્ગનેજ વળગી રહી જાને જણ સંપ સંપીને એકઠાજ રહેવા લાગ્યા.

ધેર આવી ગાળાપને પણ સારી રીતે મળ્યા અને તેમના આશીશ મેળવ્યા. મા બાપો પણ તેમને જોઈ પોતાની આંતરડી ફાટવા લાગ્યા અને પુણ્યવંદને તેના પીતાએ જે પેદેલાં મનોરને માટે કપડા આપ્યો હતો તેને માટે તેઓ ખેદ કરવા લાગ્યા અને પુણ્યવંદને દદથી જનને શાયાસી આપવા લાગ્યા અને આનંદ માનવા લાગ્યા.

આ જાને જણાઓએ આખી દુન્યામાં પોતાના આપની આખર કરતાં પણ નિતિનો રસ્તો ગ્રુહણ કરવાથી વ્યતે ધર્મા-

દાનમાં તેમજ બીજા પરોપકારી કામમાં સારે મારગે પોતાના રગેલા પૈસાનો સારો ઉપયોગ કરવા લાગણી રાખી વાપરવાથી બાપથી સવાધ તો શું પણ સો ગણી કરતાં પણ વધારે આખર ફેલાવી. તેથી તેમના માતા પીતા અત્યંત ખુસી થયાં વિશેષમાં આ જાને જણાઓએ દરમાસે જાને દુકાનમાંથી દર મહીને લગલગ દસ દબ્બર રૂપિયાની પેદાસ આવે તેવો જાદોખસ્ત કર્યો તેમજ પાંચસો પાંચસો. ખર્ચજોગના દરખાન્માંથી દરમહીને આવતા કર્યાં અને જાને દુકાનોજ માત્ર ચલાવવા લાગ્યા અને આગળ પોતાને તેમજ પોતાના છોકરાઓને દુખ આવે નહિ તેવો જાદોખસ્ત કર્યો અને પોતે તેમજ તેમના જાને કુટુંબો નિતિથીજ ચાલવું પ્રસન્ન કરી નિતિથીજ ચાલવા લાગ્યા. અને પાછળથી પોતાની જીન્દગી આનંદમાં ગાળવા લાગ્યા તથાસ્તુ તથાસ્તુ તથાસ્તુ.

સમાપ્ત

વીસમી સદીની

નવીન શોધ

સંગ્રહણી (ગળતી) માટે અમૃતમય
ઉપાય.

પ્રતિષ્ઠિત અને વિદ્વાન વૈદ્ય ડાક્ટરોની દવા બાઈ
કંટાળેલા, સંગ્રહણી (ગળતી) સુખર્ષના ઝાડા, અતિ-
માર અને આંતરડાના ક્ષયથી પીડાતા નિરાશાજનક દર્દીને
આશિર્વાદરૂપ થઈ પટેલી ચાલીસ વરસના અનુભવની
રામબાણુ દવા માટે રૂબરૂ મલો યા સવાલપત્રક મંગાવો.

અમારું બાલાનંદ બચ્ચાંઓને રૂબરૂ આનંદી
અને સુંદર બનાવે છે. કીંમત રૂ. ૦-૧૨-૦ પોસ્ટેજ ગુદાં.

તા. ક. તથા દરેક રોગની રામબાણુ દવાઓની સલાહ
અમારે ત્યાંથી મળશે.

પત્ર વ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવો.—

માણુસાવાળા માસ્તર કે. જી. પટેલ એન્ડ સન્સ

સ્મૃ સ્પેસીઆલીસ્ટ

કાલુપુર ડાંડીગરાની પોળ, તાંબુરાગરાની ખડકી માં

ધર નં. ૩૫૬—અમદાવાદ.

એકે અવાજે વખણાયેલા વાર્તાનાં પુસ્તકો.

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળાના પુસ્તકાલયમાં
પોતાના છપાવી પ્રસિદ્ધ કરેલા થોડા પુસ્તકોનું

મુચ્ચીપત્ર.

દુઃખી દંપતી યાને વીશુદ્ધ પ્રેમનો વીજય...	૧-૮-૦
મધુ કાન્તા યાને મેવાડની સીંહણ...	૦-૧૨-૦
સમીયાણાનો બહાદુર, કલોચ ...	૦-૧૨-૦
વીર વિજયસીંહ અને વીજયા કુમારી ...	૦-૮-૦
નટવર યાને ઝરનો પ્યાલો...	૦-૮-૦
ઘરકે અંજામ યાને માતનો પેગામ ભા. ૧ લો.	૦-૮-૦
ઘરકે અંજામ યાને માતનો પેગામ ભા. ૨ જો (પુરો)	૦-૮-૦
પવિત્ર પદ્મણી યાને સનિનો વિજય...	૦-૮-૦
પવિત્ર લલીતા યાને તરણ થાગી ...	૦-૮-૦
પુર્ણચંદ્ર અને લલીતા ...	૦ ૮-૦
મનહર-મેના ...	૦-૮-૦
સુંદર-મણી ...	૦-૮-૦
રસીક-મેના ...	૦-૮-૦
પર્વાત્ર મણી અને ચંદ્રકાન્ત ...	૦-૮-૦

ઉપરના પુસ્તકો તથા બીજા ઘણી જાતના પુસ્તકો હમાં
ત્યાંથી રોકડી કીમતે અગર વા. પી. યી મળશે દરેક પુસ્તક
ટપાલ અર્થ જુદું સમજવું. — મળવાનું મોકાણ-

કેશવલાલ મગનલાલ દુધવાળા.

કાલુપુર, રોડ-અમદાવાદ.

